Hitopadeśa

[Sanskrit in Malayālam-Schrift]

1847

Ci
XII
800

Kps. 4

UNIV. BIBL. TÜBINGEN

N11< 50160429 021

UB Tübingen

H Gundert
1849

പഞ്ചതന്ത്രപ്രഭൃതിനീതിശാസ്ത്രോദ്ധൃതഃ

മിത്രലാഭ—സുഹൃദ്ഭേദ—വിഗ്രഹ—സന്ധ്യവയവാന്വിതഃ

Hitopadeśa

ഹിതോപദേശഃ

വിഷ്ണുശൎമ്മണാസംഗൃഹീതഃ

ഛാത്രാണാംഹിതാൎത്ഥം

ഇങ്ഗ്ലണ്ഡീയവങ്ശീയകതിപയപണ്ഡിതൈഃശോധിതഃ

കോട്ടയനാമ്നിനഗരേമിശൻയന്ത്രാലയേമുദ്രാങ്കിതശ്ച

കൊല്ലവൎഷം ൲൦൨൨

COTTAYAM:
PRINTED AT THE CHURCH MISSION PRESS.

1847.

അഥഹിതോപദേശസ്യാനുക്രമനികാ

പ്രഥമാധ്യായേമിത്രലാഭേ |
ഇതിഹാസഃ
ആഭാഷഃ

൧ കാക—കൂൎമ്മ—മൂഷിക—കപോത—ഹരിണാനാം
൨ വ്യാഘ്ര—പഥികയോഃ
൩ കാക—മൃഗ—ശൃഗാലാനാം
൪ ശകുനി—മാൎജ്ജാര—പക്ഷിണാം
൫ പരിബ്രാജക—മൂഷികഹിരണ്യകയോഃ
൬ വ്യാധ—മൃഗ—സൂകര—സൎപ്പ—സൃഗാലാനാം
൭ സൃഗാല—ഹസ്തിനാം

ദ്വിതീയാധ്യായേസുഹൃത്ഭേദേ |

൧ ബണിക്—വൃഷ—സിംഹ—സൃഗാലാനാം
൨ കീലോല്പാടിവാനരസ്യ
൩ ഗൎദ്ദഭ—കുക്കുര—ചോരാണാം
൪ മൂഷിക—വിലാള—സിംഹാനാം
൫ ഘണ്ടാകൎണ്ണകുട്ടിന്യോഃ
൬ വായസദമ്പതീ—കൃഷ്ണസൎപ്പാണാം
൭ സിംഹ—ശശകയോഃ
൮ സമുദ്രടിട്ടിഭയോഃ

തൃതീയാധ്യായേവിഗ്രഹേ |

൧ മയൂര—ഹംസാദീനാം
൨ പക്ഷി—വാനരാണാം
൩ വ്യാഘ്ര—ചൎമ്മാവൃതഗൎദ്ദഭയോഃ
൪ ശശകഹസ്തിനാം
൫ കാക—ഹംസാനാം
൬ കാക—വൎത്തകാനാം

സൂചീപത്രം

ഇതിഹാസഃ

൭ നീലീ—സൃഗാലസ്യ
൮ സ്വീയപുത്രബലിപ്രദാനകാരിവീരവരസ്യ
൯ ഭിക്ഷുകഘാതിനാപിതസ്യ

ചതുൎത്ഥോദ്ധ്യായേസന്ധൌ ।

൧ ഹംസ—മയൂരാണാം
൨ ശങ്കടവികടനാമ്നോഃ ഹംസയോരേവംതയോൎമ്മിത്രകംബു
ഗ്രീവനാമകൂൎമ്മസ്യ
൩ മത്സ്യത്രയാണാം
൪ നകുല—വകാനാം
൫ മുനി—മൂഷികയോഃ
൬ വക—കൎക്കട—മത്സ്യാനാം
൭ ശക്തുശരാവനഷ്ടകാരിബ്രാഹ്മണസ്യ
൮ സുന്ദോപസുന്ദയോഃ
൯ ബ്രാഹ്മണ—ഛാഗയോഃ
൧൦ ഉഷ്ട്ര—കാക—വ്യാഘ്ര—സൃഗാലാനാം
൧൧ വൃദ്ധസൎപ്പ—മണ്ഡൂകാനാം
൧൨ ബ്രാഹ്മണസ്യ—നകുലസ്യച

UNIV. BIBL. TÜBINGEN
Ci XII 800 Kps. 4

പരമേശ്വരോജയതി।

അഥഹിതോപദേശഃ।

ശ്രുതോഹിതോപദേശോ,യംപാടവംസംസ്കൃതോക്തിഷു।
വാചാംസൎവ്വത്രവൈചിത്ര്യംനീതിവിദ്യാംദദാതിച ॥
അജരാമരവൽപ്രാജ്ഞോവിദ്യാമൎത്ഥഞ്ചചിന്തയേൽ।
ഗൃഹീതഇവകേശേഷുമൃത്യുനാധൎമ്മമാചരേൽ ॥
സൎവ്വദ്രവ്യേഷുവിദ്യൈവദ്രവ്യമാഹുരനുത്തമം।
അഹാൎയ്യത്വാൽഅനൎഘത്വാൽഅക്ഷയത്വാച്ചസൎവ്വദാ ॥
സങ്ഗമയതിവിദ്യൈവനീചഗാപിനരംസരിൽ
സമുദ്രമിവദുൎദ്ധൎഷംനൃപംഭാഗ്യംഅതഃപരം ॥
വിദ്യാദദാതിവിനയംവിനയാൽയാതിപാത്രതാം।
പാത്രത്വാൽധനമാപ്നോതിധനാൽധൎമ്മംതതഃസുഖം॥
വിദ്യാശസ്ത്രഞ്ചശാസ്ത്രഞ്ചദ്വേവിദ്യേപ്രതിപത്തയേ।
ആദ്യാഹാസ്യായവൃദ്ധത്വേദ്വിതീയാദ്രിയതേസദാ ॥
യന്നവേഭാജനേലഗ്നഃസംസ്കാരോനാന്യഥാഭവേൽ।
കഥാഛലേനബാലാനാംനീതിസ്തദിഹകഥ്യതേ ॥
മിത്രലാഭഃസുഹൃൽഭേദോവിഗ്രഹഃസന്ധിരേവച।
പഞ്ചതന്ത്രാൽതഥാന്യസ്മാൽഗ്രന്ഥാദാകൃഷ്യലിഖ്യതേ ॥

അസ്തിഭാഗീരഥീതീരേപാടലിപുത്രനാമധേയം നഗരം,തത്രസൎവ്വസ്വാമിഗുണോപേതഃസുദൎശനോനാമനരപതിരാസീൽ। സഭൂപതിരേകദാകേനാപിപഠ്യമാനംശ്ലോകദ്വയം ശുശ്രാവ ॥

അനേകസംശയോച്ഛേദിപരോക്ഷാൎത്ഥസ്യദൎശകം।
സൎവ്വസ്യലോചനംശാസ്ത്രംയസ്യനാസ്ത്യന്ധഏവസഃ ॥
യൌവനംധനസമ്പത്തിഃപ്രഭുത്വമവിവേകതാ।
ഏകൈകമപ്യനൎത്ഥായകിമുതത്രചതുഷ്ടയം ॥

ഇത്യാകൎണ്യആത്മനഃ പുത്രാണാംഅനധിഗതശാസ്ത്രാണാംനിത്യമുന്മാൎഗ്ഗഗാമിനാംശാസ്ത്രാനുഷ്ഠാനേനോദ്വിഗ്നമനാഃ സരാജാചിന്തയാമാസ।

കോ,ൎത്ഥഃപുത്രേണജാതേനയോനവിദ്വാൻനധാൎമ്മികഃ।
കാണേനചക്ഷുഷാകിംവാചക്ഷുഃപീഡൈവകേവലം ॥
അജാതമൂൎഖാണാംവരമാദ്യൌനചാന്തിമഃ।
സകൃദ്ദുഃഖകരാവാദ്യാവന്തിമസ്തുപദേപദേ ॥

കിഞ്ച | വരംഗൎഭസ്രാവോവരമപിചനൈവാഭിഗമനം
വരംജാതഃപ്രേതോപരമപിചകന്യൈവജനിതാ |
വരംബന്ധ്യാഭാൎയ്യാവരമപിചഗൎഭേഷുവസതിഃ,
നവാവിദ്വാൻരൂപദ്രവിണഗുണയുക്തോപിതനയഃ ||
സജാതോയേനജാതേനയാതിവംശഃസമുന്നതിം |
പരിവൎത്തിനിസംസാരേമൃതഃകോവാനജായതേ ||
അന്യച്ച | ഗുണിഗണഗണനാരംഭേനപതതികഠിനീസുസംഭ്രമാൽയ
സ്യ |
തേനാംബായദിസുതിനീവദബന്ധ്യാകീദൃശീഭവതി ||
അപിച | ദാനേതപസിശൌൎയ്യേചയസ്യനപ്രഥിതംയശഃ |
വിദ്യായാമൎത്ഥലാഭേചമാതുരുച്ചാരഏവസഃ ||
അപരഞ്ച | വരമേകോഗുണീപുത്രോനചമൂൎഖശതാന്യപി |
ഏകശ്ചന്ദ്രസ്തമോഹന്തിനഹിതാരാഗണോപിച ||
പുണ്യതീൎത്ഥേകൃതംയേനതപഃകാപ്യതിദുഷ്കരം |
തസ്യപുത്രോഭവേൽവശ്യഃസമൃദ്ധോധാൎമ്മികഃസുധീഃ ||
തഥാചോക്തം | അൎത്ഥാഗമോനിത്യമരോഗിതാചപ്രിയാചഭാൎയ്യാപ്രിയ
വാദിനീച | വശ്യശ്ചപുത്രോ,ൎത്ഥകരീചവിദ്യാഷൾജീവലോകേഷുസു
ഖാനിരാജൻ |
കോധന്യോബഹുഭിഃപുത്രൈഃകുശൂലാപൂരണാഢകൈഃ |
വരമേകഃകുലാലംബീയത്രവിശ്രൂയതേപിതാ ||
ഇദാനീമേതേമമപുത്രാഗുണവന്തഃക്രീയന്താം |
യതഃ | ആഹാരനിദ്രാഭയമൈഥുനഞ്ചസാമാന്യമേതൽപശുഭിൎന്നരാ
ണാം |
ധൎമ്മോഹിതേഷാമധികോവിശേഷോധൎമ്മേണഹീനാഃപശുഭിഃ
സമാനാഃ ||
യതഃ | ധൎമ്മാൎത്ഥകാമമോക്ഷാണാംയസ്യൈകോപിനവിദ്യതേ |
അജാഗളസ്തനസ്യേവതസ്യജന്മനിരൎത്ഥകം ||
യച്ചോച്യതേ | ആയുഃകൎമ്മചവിത്തംചവിദ്യാനിധനമേവച |
പഞ്ചൈതാന്യപിസൃജ്യന്തേഗൎഭസ്ഥസ്യൈവദേഹിനഃ ||
കിഞ്ച | അവശ്യംഭാവിനോഭാവാഭവന്തിമഹതാമപി |
നഗ്നത്വംനീലകണ്ഠസ്യമഹാഹിശയനംഹരേഃ ||
അന്യച്ച | യദഭാവിനതത്ഭാവിഭാവിചേന്നതദന്യഥാ |
ഇതിചിന്താവിഷഘ്നോ,യമഗദഃകിന്നപീയതേ ||
ഏതൽകാൎയ്യാക്ഷമാണാംകേഷാഞ്ചിൽആലസ്യവചനം |
യഥാഹ്യേകേനചക്രേണനരഥസ്യഗതിൎഭവേൽ |
ഏവംപുരുഷകാരേണവിനാദൈവംനസിദ്ധ്യതി ||
തഥാച | പൂൎവ്വജന്മകൃതംകൎമ്മതദ്ദൈവമിതികഥ്യതേ |
തസ്മാൽപുരുഷകാരേണയത്നംകുൎയ്യാദതന്ദ്രിതഃ ||
അന്യച്ച | ഉദ്യോഗിനംപുരുഷസിംഹമുപൈതിലക്ഷ്മീൎദ്ദൈവേനദേയ

മിതികാപുരുഷാവദന്തി| ദൈവംനിഹത്യകുരുപൌരുഷമാത്മശക്ത്യായ
ത്നേകൃതേയദിനസിദ്ധ്യതികോ,ത്രദോഷഃ ||

യഥാമൃത്പിണ്ഡതഃകർത്താകുരുതേയൽയദിഛതി |
ഏവമാത്മകൃതംകൎമ്മമാനവഃപ്രതിപദ്യതേ ||

അപരഞ്ച | കാകതാലീയവൽപ്രാപ്തംദൃഷ്ട്വാപിനിധിമഗ്രതഃ ||
നസ്വയംദൈവമാദത്തേപുരുഷാൎത്ഥമപേക്ഷതേ ||
ഉദ്യമേനഹിസിദ്ധ്യന്തികാൎയ്യാണിനമനോരഥൈഃ |
നഹിസുപ്തസ്യസിംഹസ്യപ്രവിശന്തിമുഖെമൃഗാഃ ||

തഥാചോക്തം | മാതാശത്രുഃപിതാവൈരീയേനബാലോനപാഠിതഃ |
നശോഭതേസഭാമദ്ധ്യേഹംസമദ്ധ്യേബകോയഥാ ||
രൂപയൌവനസമ്പന്നാവിശാലകുലസംഭവാഃ |
വിദ്യാഹീനാനശോഭന്തേനിൎഗ്ഗന്ധാഇവകിംശുകാഃ ||

അപരഞ്ച | പുസ്തകേഷുചനാധീതംനാധീതംഗുരുസന്നിധൌ |
നശോഭതേസഭാമദ്ധ്യേജാരഗൎഭഇവസ്ത്രിയഃ ||

ഏതച്ചിന്തയിത്വാസരാജാപണ്ഡിതസഭാംകാരിതവാൻ |
രാജോവാചഭോഭോഃപണ്ഡിതാഃശ്രൂയതാംമമവചനം |
അസ്തികശ്ചിൽഏവം ഭൂതോവിദ്വാൻയോമമപുത്രാണാം നിത്യമുന്മാൎഗ്ഗ
ഗാമിനാം അനധിഗതശാസ്ത്രാണാം ഇദാനീംനീതിശാസ്ത്രോപദേശേ
നപുനൎജ്ജന്മകാരയിതുംസമൎത്ഥഃ|

യതഃ | കാചഃകാഞ്ചനസംസൎഗ്ഗാൽധത്തേമാരകീതദ്യുതിഃ |
തഥാസത്സന്നിധാനേനമൂൎഖോയാതിപ്രവീണതാം ||

ഉക്തഞ്ച | ഹീയതേഹിമതിസ്താതഹീനൈഃസഹസമാഗമാൽ |
സമൈശ്ചസമതാമേതിവിശിഷ്ടൈശ്ചവിശിഷ്ടതാം ||

അത്രാന്തരേവിഷ്ണുശൎമ്മനാമാപണ്ഡിതഃസകലനീതിശാസ്ത്രതത്വജ്ഞോ
വൃഹസ്പതിരിവാബ്രവീൽദേവമഹാകുലസം ഭൂതാഏതേ രാജപുത്രാസ്ത
ന്മയാനീതിംഗ്രാഹയിതുംശക്യന്തേ |

യതഃ | നാദ്രവ്യേനിഹിതാകാചിൽക്രിയാഫലവതീഭവേൽ |
നവ്യാപാരശതേനാപിശുകവൽപാഠ്യതേവകഃ ||

അന്യച്ച | അസ്മിംസ്തുനിൎഗ്ഗുണംഗോത്രേനാപത്യമുപജായതേ |
ആകരേപത്മരാഗാണാംജന്മകാചമണേഃകുതഃ ||

അതോഹംഷണ്മാസാഭ്യന്തരേതവപുത്രാൻനീതി ശാസ്ത്രാഭിജ്ഞാൻകരി
ഷ്യാമി | രാജാസവിനയംപുനരുവാച |
കീടോപിസുമനഃസംഗാദാരോഹതിസതാംശിരഃ |
അശ്മാപിയാതിദേവത്വംമഹത്ഭിഃസുപ്രതിഷ്ഠിതഃ ||

അന്യച്ച | യഥോദയഗിരൌദ്രവ്യംസന്നികൎഷേണദീപ്യതേ |
തഥാസത്സന്നിധാനേനഹീനവൎണ്ണോപിദീപ്യതേ ||

തദേതേഷാമസ്മത്പുത്രാണാം നീതിശാസ്ത്രോപദേശായഭവന്തഃ പ്രമാ
ണമിത്യുക്ത്വാതസ്യവിഷ്ണുശൎമ്മണോബഹുമാനപുരഃ സരംപുത്രാൻസമ
ൎപ്പിതവാൻ | അഥപ്രാസാദപൃഷ്ഠേസുഖോപവിഷ്ടാനാം രാജപുത്രാ

ണാംപുരസ്താൽപ്രസ്താവക്രമേണസപണ്ഡിതോ,ബ്രവീൽ।

കാവ്യശാസ്ത്രവിനോദേനകാലോഗഛതിധീമതാം।

വ്യസനേനചമൂൎഖാണാംനിദ്രയാകലഹേനവാ॥

തത്ഭവതാംവിനോദായകാകകൂൎമ്മാദീനാംവിചിത്രാംകഥാംകഥയാമി।രാജപുത്രൈരുക്തംകഥ്യതാം। വിഷ്ണുശൎമ്മോവാചയൂയംശൃണുതസംപ്രതി മിത്രലാഭഃപ്രസ്തൂയതേയസ്യായമാദ്യഃശ്ലോകഃ।

പ്രഥമഭാഗോമിത്രലാഭഃ

അസാധനാവിത്തഹീനാബുദ്ധിമന്തഃസുഹൃത്തമാഃ।

സാധയന്ത്യാശുകാൎയ്യാണികാകകൂൎമ്മമൃഗാഖുവഃ॥

രാജപുത്രാഊചുഃ കഥമേതൽ। സോ,ബ്രവീൽഅസ്തിഗോദാവരീതീരേവിശാലഃ ശാല്മലീതരുഃ,തത്രനാനാദിഗ്ദേശാദാഗത്യരാത്രൌപക്ഷിണോനിവസന്തി।അഥകദാചിദവസന്നായാംരാത്രൌഅസ്താചലചൂഡാവ ലംബിനിഭഗവതികുമുദിനീനായകേ ചന്ദ്രമസിലഘുപതനകനാമാവായസഃപ്രബുദ്ധോദ്വിതീയകൃതാന്തമിവഅടന്തംവ്യാധംഅപശ്യൽ। തമവലോക്യാചിന്തയൽ,അദ്യപ്രാതരേവാനിഷ്ടദൎശനംജാതംനജാനേകിമനഭിമതംദൎശയിഷ്യതി,ഇത്യുക്ത്വാതദനുസരണക്രമേണവ്യാകുലശ്ചലിതഃ।

യതഃ। ശോകസ്ഥാനസഹസ്രാണിഭയസ്ഥാനശതാനിച।

ദിവസേദിവസേമൂഢമാവിശന്തിനപണ്ഡിതം॥

അന്യച്ച। വിഷയിണാമിദമവശ്യംകൎത്തവ്യം।

ഉത്ഥായോത്ഥായബോദ്ധവ്യംമഹത്ഭയമുപസ്ഥിതം।

മരണവ്യാധിശോകാനാംകിമദ്യനിപതിഷ്യതി॥

അഥതേനവ്യാധേനതണ്ഡുലകണാൻവികീൎയ്യജാലംവിസ്തീൎണ്ണം സ്വയഞ്ചപ്രഛന്നോഭൂത്വാസ്ഥിതഃ। അസ്മിന്നേവകാലേചിത്രഗ്രീവനാമാകപോതരാജഃസപരിവാരോവിയതിവിസൎപ്പംസ്താം സ്തണ്ഡുലകണാൻഅവലോകയാമാസ।തതഃകപോതരാജസ്തണ്ഡുലകണലുബ്ധാൻകപോതാൻപ്രത്യാഹകുതോ,ത്രനിൎജ്ജനേവനേതണ്ഡുലകണാനാംസംഭവഃ? തന്നിരൂപ്യതാംതാവൽ। ഭദ്രമിദം നപശ്യാമിപ്രായേണാനേനതണ്ഡുലകണലോഭേനാസ്മാഭിരപിതഥാഭവിതവ്യം।

കങ്കണസ്യതുലോഭേനമഗ്നഃപങ്കേസുദുസ്തരേ।

വൃദ്ധവ്യാഘ്രേണസംപ്രാപ്തഃപഥികഃസംമൃതോയഥാ॥

കപോതാഊചുഃകഥമേതൽ? സോ,ബ്രവീൽഅഹമേകദാദക്ഷിണാരണ്യേചരന്നപശ്യം,ഏകോവൃദ്ധോവ്യാഘ്രഃസ്നാതഃകുശഹസ്തഃസരസ്തീ

രേബ്രൂതേ,ഭോഭോഃപാന്ഥാഇദംസുവൎണ്ണകങ്കണംഗൃഹ്യതാം | തതോലോ
ഭാവിഷ്ടേനകേനചിൽ പാന്ഥേനാലോചിതംഭാഗ്യേനൈതൽസംഭവ
തികിന്ത്വസ്മിന്നാത്മസന്ദേഹേപ്രവൃത്തിൎന്നവിധേയാ |
യതഃ | അനിഷ്ടാദിഷ്ടലാഭേ,പിനഗതിൎജ്ജായതേശുഭാ |
യത്രാസ്തേവിഷസംസൎഗ്ഗോ,മൃതംതദപിമൃത്യവേ ||
കിന്തുസൎവ്വത്രാൎത്ഥാജ്ജനേപ്രവൃത്തിഃസസന്ദേഹൈവ |
തഥാചോക്തം | നസംശയമനാരുഹ്യനരോഭദ്രാണിപശ്യതി |
സംശയംപുനരാരുഹ്യയദിജീവതിപശ്യതി ||
തന്നിരൂപയാമിതാവൽപ്രകാശംബ്രൂതേ,കുത്രതവകങ്കണം? വ്യാഘ്രോ
ഹസ്തംപ്രസാൎയ്യദൎശയതിസ്മപാന്ഥോ,വദൽ കഥംമാരാത്മകേത്വയിവി
ശ്വാസഃ? വ്യാഘ്രഉവാചശൃണുരേപാന്ഥപ്രാഗേവയൌവനദശായാം
അതിദുൎവ്വൃത്തോസ്മി,അനേകഗോമാനുഷാണാംബധാന്മേപുത്രാമൃതാദാ
രാശ്ചവംശഹീനശ്ചാഹം | തതഃകേനചിൽധാൎമ്മികേനാഹമാദിഷ്ടഃ |
ദാനധൎമ്മാദികംചരതുഭവാൻതദുപദേശാൽഇദാനീമഹംസ്നാനശീലോ
ദാതാവൃദ്ധോഗളിതനഖദന്തോനകഥംവിശ്വാസഭൂമിഃ?
യതഃ | ഇജ്യാധ്യയനദാനാനിതപഃസത്യംധൃതിഃക്ഷമാ |
അലോഭഇതിമാൎഗ്ഗോ,യംധൎമ്മസ്യാഷ്ടവിധഃസ്മൃതഃ ||
തത്രപൂൎവ്വശ്ചതുൎവ്വൎഗ്ഗോദംഭാൎത്ഥമപിസേവ്യതേ |
ഉത്തരസ്തുചതുൎവ്വൎഗ്ഗോമഹാത്മന്യേവതിഷ്ഠതി ||
മമചൈതാവാൻലോഭവിരഹോയേനസ്വഹസ്തസ്ഥമപി സുവൎണ്ണക
ങ്കണംയസ്മൈകസ്മൈചിൽദാതുമിഛാമി | തഥാപിവ്യാഘ്രോമാനുഷം
ഖാദതീതിലോകാപവാദോദുൎന്നിവാരഃ |
യതഃ | ഗതാനുഗതികോലോകഃകുട്ടിനീമുപദേശിനീം |
പ്രമാണയതിനോധൎമ്മേയഥാഗോഘ്നമപിദ്വിജം ||
മയാചധൎമ്മശാസ്ത്രാണ്യധീതാനിശൃണു |
പ്രാണായഥാത്മനോഭിഷ്ടാഭൂതാനാമപിതേതഥാ |
ആത്മൌപമ്യേനഭൂതേഷുദയാംകുൎവ്വന്തിസാധവഃ ||
അപരഞ്ച | പ്രത്യാഖ്യാനേചദാനേചസുഖദുഃഖേപ്രിയാപ്രിയേ |
ആത്മൌപമ്യേനപുരുഷഃപ്രമാണമധിഗഛതി ||
അന്യച്ച | മാതൃവൽപരദാരേഷുപരദ്രവ്യേഷുലോഷ്ടവൽ |
ആത്മവൽസൎവ്വഭൂതേഷുയഃപശ്യതിസപണ്ഡിതഃ ||
ത്വഞ്ചാതീവദുൎഗ്ഗതസ്തേനതത്തുഭ്യംദാതുംസയത്നോഹം |
തഥാചോക്തം | ദരിദ്രാൻഭരകൌന്തേയമാപ്രയഛേശ്വരേധനം |
വ്യാധിതസ്യൌഷധംപഥ്യംനീരുജസ്യകിമൌഷധൈഃ ||
അന്യച്ച | ദാതവ്യമിതിയദ്ദാനംദീയതേ,നുപകാരിണേ |
ദേശേകാലേചപാത്രേചതദ്ദാനംസാത്വികംവിദുഃ ||
തദത്രസരസിസ്നാത്വാസുവൎണ്ണകങ്കണംഗൃഹാണ | തതോയാവദസൌ
തദ്വചഃപ്രതീതോലോഭാൽസരസിസ്നാതുംപ്രവിശതിതാവന്മഹാപങ്കേ
നിമഗ്നഃപലായിതുമക്ഷമഃ | തംപങ്കേപതിതംദൃഷ്ട്വാവ്യാഘ്രോ,വദൽ,

അഹഹമഹാപങ്കേപതിതോസി ? അതസ്ത്വാംഅഹമുത്ഥാപയാമി,ഇത്യു
ക്ത്വാശനൈഃശനൈരുപഗത്യതേനവ്യാഘ്രേണധൃതഃസപാന്ഥോ, ചി
ന്തയൽ |

നധൎമ്മശാസ്ത്രംപഠതീതികാരണംനചാപിവേദാധ്യയനംദുരാത്മനഃ |
സ്വഭാവഏവാത്രതഥാതിരിച്യതേയഥാപ്രകൃത്യാമധുരംഗവാംപയഃ ||

കിഞ്ച | അവശേന്ദ്രിയചിത്താനാംഹസ്തിസ്നാനമിവക്രിയാ |
ദുൎഭഗാഭരണപ്രായോജ്ഞാനംഭാരഃക്രിയാംവിനാ ||
തന്മയാഭദ്രംനകൃതംയദത്രമാരാത്മകേവിശ്വാസഃകൃതഃ |

തഥാചോക്തം | ശൃംഗിനാഞ്ചനദീനാഞ്ചനഖിനാംശസ്ത്രപാണിനാം |
വിശ്വാസോനൈവകൎത്തവ്യഃസ്ത്രീഷുരാജകുലേഷുച ||

അപരഞ്ച | സൎവ്വസ്യഹിപരീക്ഷ്യന്തേസ്വഭാവാനേതരേഗുണാഃ |
അതീത്യഹിഗുണാൻസൎവ്വാൻസ്വഭാവോമൂൎദ്ധ്നിവൎത്തതേ ||

അന്യച്ച | സഹിഗഗനവിഹാരീകല്മഷധ്വംസകാരീ,
ദശശതകരധാരീജ്യോതിഷാംമധ്യചാരീ |
വിധുരപിവിധിയോഗാൽഗ്രസ്യതേരാഹുണാസൌ,
ലിഖിതമപിലലാടേപ്രോഝിതുംകഃസമൎത്ഥഃ ||

ഇതിചിന്തയന്നേവാസൌവ്യാഘ്രേണവ്യാപാദിതഃഖാദിതശ്ച|
അതോഹംബ്രവീമികങ്കണസ്യതുലോഭേനഇത്യാദി| അതഃസൎവ്വഥാഅ
വിചാരിതംകൎമ്മനകൎത്തവ്യമിതി|

യതഃ| സുജീൎണ്ണമന്നംസുവിചക്ഷണഃ സുതഃ സുശാസിതാസ്ത്രീനൃപ
തിഃ സുസേവിതഃ സുചിന്ത്യചോക്തം സുവിചാൎയ്യയൽകൃതംസുദീൎഘകാ
ലെപിനയാതിവിക്രിയാം ||

ഏതദ്വചനംശ്രുത്വാകശ്ചിൽകപോതഃ സദൎപ്പമാഹആഃ കിമേവമുച്യ
തേ |

വൃദ്ധസ്യവചനംഗ്രാഹ്യമാപൽകാലേഹ്യുപസ്ഥിതേ|
സൎവ്വത്രൈവംവിചാരേണഭോജനേപ്യപ്രവൎത്തനം ||

യതഃ | ശങ്കാഭിഃസൎവ്വമാക്രാന്തമന്നംപാനഞ്ചഭൂതലേ |
പ്രവൃത്തിഃകുത്രകൎത്തവ്യാജീവിതവ്യംകഥംനുവാ ||

തഥാചോക്തം | ൟൎഷ്യീഘൃണീത്വസന്തുഷ്ടഃക്രോധനോനിത്യശങ്കിതഃ |
പരഭാഗ്യോപജീവീചഷഡേതേദുഃഖഭാഗിനഃ ||

ഏതച്ഛ്രുത്വാസൎവ്വേകപോതാഃതത്രോപവിഷ്ടാഃ |

യതഃ | സുമഹാന്ത്യപിശാസ്ത്രാണിധാരയന്തോബഹുശ്രുതാഃ |
ഛേത്താരഃസംശയാനാഞ്ചക്ലിശ്യന്തേലോഭമോഹിതാഃ ||

അന്യച്ച | ലോഭാൽക്രോധഃപ്രഭവതിലോഭാൽകാമഃപ്രജായതേ |
ലോഭാന്മോഹശ്ചനാശശ്ചലോഭഃപാപസ്യകാരണം ||

അനന്തരംസൎവ്വേജാലനിബദ്ധാബഭൂവുഃ | തതോയസ്യവചനാൽത
ത്രാവലംബിതാസ്തംസൎവ്വേതിരസ്കുൎവ്വന്തിസ്മ |

യതഃ | നഗണസ്യാഗ്രതോഗഛേൽസിദ്ധേകാൎയ്യേസമംഫലം|
യദികാൎയ്യവിപത്തിഃസ്യാൽമുഖരസ്തത്രഹന്യതേ ||

തഥാചോക്തം। ആപദാംകഥിതഃപന്ഥാഇന്ദ്രിയാണാമസംയമഃ।
　　തജ്ജയഃസമ്പദാംമാൎഗ്ഗോയേനേഷ്ടംതേനഗമ്യതാം॥
തസ്യേതിരസ്കാരംശ്രുത്വാചിത്രഗ്രീവഉവാച,നായംഅസ്യദോഷഃ।
യതഃ। ആപദാമാപതന്തീനാംഹിതോപ്യായാതിഹേതുതാം
　　മാതൃജംഘാഹിവത്സസ്യസ്തംഭീഭവതിബന്ധനേ॥
അന്യച്ച। സബന്ധുൎയ്യോവിപന്നാനാമാപദുദ്ധരണക്ഷമഃ।
　　നതുഭീതപരിത്രാണവസ്തൂപാലംഭപണ്ഡിതഃ॥
വിപല്കാലേവിസ്മയഏവകാപുരുഷലക്ഷണംതദത്രധൈൎയ്യമവലം
ബ്യപ്രതികാരശ്ചിന്ത്യതാം।
യതഃ। വിപദിധൈൎയ്യമഥാഭ്യുദയേക്ഷമാസദസിവാക്പടുതായുധി।
　വിക്രമഃ। യശസിചാഭിരുചിൎവ്യസനംശ്രുതൌപ്രകൃതിസിദ്ധമിദം
　ഹിമഹാത്മനാം॥സമ്പദിയസ്യനഹൎഷോവിപദിവിഷാദോനരണേ
　ചധീരത്വംതംഭുവനത്രയതിലകംജനയതിജനനീസുതംവിരളം॥
അന്യച്ച। ഷൾദോഷാഃപുരുഷേണേഹഹാതവ്യാഭൂതിമിഛതാ।
　　നിദ്രാതന്ദ്രാഭയംക്രോധആലസ്യംദീൎഘസൂത്രതാ॥
ഇദാനീമപിഏവം ക്രിയതാം സൎവ്വൈരേകചിത്തീഭൂയജാലമാദായ ഉ
ഡ്ഡീയതാം।
യതഃ। അല്പാനാമപിവസ്തൂനാംസംഹതിഃകാൎയ്യസാധികാ।
　　തൃണൈൎഗ്ഗുണത്വമാപന്നൈൎബ്ബധ്യന്തേമത്തദന്തിനഃ॥
　　സംഹതിഃശ്രേയസീപുംസാംസ്വകുലൈരല്പകൈരപി।
　　തുഷേണാപിപരിത്യക്താനപ്രരോഹന്തിതണ്ഡുലാഃ॥
ഇതിവിചിന്ത്യപക്ഷിണഃസൎവ്വേജാലമാദായഉത്പതിതാഃ। അനന്തരം
സവ്യാധഃ സുദൂരാജ്ജാലാപഹാരകാം സ്താനവലോക്യപശ്ചാദ്ധാവി
തോ,ചിന്തയൽ।
　　സംഹതാസ്തുഹരന്തിമേജാലംമമവിഹംഗമാഃ।
　　യദാതുനിപതിഷ്യന്തിവശമേഷ്യന്തിമേതദാ॥
തതസ്തേഷു ചക്ഷുൎവ്വിഷയാതിക്രാന്തേഷുപക്ഷിഷു സവ്യാധോനിവൃ
ത്തഃ। അഥലുബ്ധകംനിവൃത്തംദൃഷ്ട്വാകപോതാഊചുഃ കിമിദാനീംകൎത്തുമു
ചിതം? ചിത്രഗ്രീവഉവാച।
　　മാതാമിത്രംപിതാചേതിസ്വഭാവാൽത്രിതയംഹിതം।
　　കാൎയ്യകാരണതശ്ചാന്യേഭവന്തിഹിതബുദ്ധയഃ॥
തദസ്മാകംമിത്രം ഹിരണ്യകോനാമമൂഷികരാജോഗണ്ഡകീതീരേചിത്ര
വനേനിവസതി,സോ,സ്മാകംപാശാംഛേത്സ്യതി,ഇത്യാലോച്യ സൎവ്വേ
ഹിരണ്യകവിവരസമീപംഗതാഃ। ഹിരണ്യകശ്ചസൎവ്വദാപായശങ്കയാ
ശതദ്വാരംവിവരംകൃത്വാനിവസതി,തതോഹിരണ്യകഃ കപോതാവപാ
തഭയാച്ചകിതസ്തൂഷ്ണീംസ്ഥിതഃ। ചിത്രഗ്രീവഉവാചസഖേഹിരണ്യക
കഥമസ്മാന്നസംഭാഷസേ? തതോഹിരണ്യകസ്തദ്വചനംപ്രത്യഭിജ്ഞാ
യസസംഭ്രമംവഹിൎന്നിഃ സൃത്യാബ്രവീൽ,ആഃ പുണ്യവാനസ്മിപ്രിയ
സുഹൃന്മേചിത്രഗ്രീവഃസമായാതഃ।

യസ്യമിത്രേണസംഭാഷോയസ്യമിത്രേണസംസ്ഥിതിഃ |
യസ്യമിത്രേണസംല്ലാപസ്തതോനാസ്തീഹപുണ്യവാൻ ||

അഥപാശബദ്ധാംശ്ചൈതാൻദൃഷ്ട്വാസവിസ്മയഃ ക്ഷണംസ്ഥിത്വാഉവാച,സഖേകിമേതൽ? ചിത്രഗ്രീവഉവാച,സഖേ,സ്മാകംപ്രാക്തനജന്മകർമ്മണഃഫലമേതൽ |

യസ്മാച്ചയേനചയഥാചയദാചയച്ചയാവച്ചയത്രച ശുഭാശുഭമാത്മകർമ്മ| തസ്മാച്ചതേനചതഥാചതദാചതച്ചതാവച്ചതത്രചവിധാതൃവശാദുപൈതി ||

രോഗശോകപരീതാപബന്ധനവ്യസനാനിച |
ആത്മാപരാധവൃക്ഷാണാംഫലാന്യേതാനിദേഹിനാം ||

മൂഷികശ്ചിത്രഗ്രീവസ്യബന്ധനംഛേത്തുംസത്വരമുപസപ്പതി |
ചിത്രഗ്രീവഉവാച,മിത്രമൈവംകുരുകിന്ത്വസ്മദാശ്രിതാനാമേഷാംതാവൽപാശാംശ്ഛിന്ധിതദാമമപാശംപശ്ചാഛേത്സ്യസി | ഹിരണ്യകോപ്യാഹ,അഹമത്പശക്തിദ്ദന്താശ്ചമെകോമളാസ്തദേതേഷാം പാശാംശ്ഛേത്തുംകഥംസമത്ഥഃ? തൽയാവന്മേദന്താനത്രുട്യന്തിതാവൽതവപാശംഛിനദ്മി,അനന്തരമപ്യേഷാംബന്ധനംയാവഛക്യം ഛേത്സ്യാമി | ചിത്രഗ്രീവഉവാച,അസ്ത്വേവംതഥാപിയഥാശക്തിബന്ധനമേതേഷാം ഖണ്ഡയഹിരണ്യകേനഉക്തം,ആത്മപരിത്യാഗേനയദാശ്രിതാനാം പരിരക്ഷണംതന്നനീതിവിദാംസമ്മതം |

യതഃ | ആപദത്ഥേധനംരക്ഷേൽദാരാൻരക്ഷേൽധനൈരപി |
ആത്മാനംസതതംരക്ഷേൽദാരൈരപിധനൈരപി ||

അന്യച്ച | ധമ്മാത്ഥകാമമോക്ഷാണാംപ്രാണാംഃസംസ്ഥിതിഹേതവഃ |
താന്നിഘ്നതാകിന്നഹതംരക്ഷതാകിന്നരക്ഷിതം ||

ചിത്രഗ്രീവഉവാച,സഖേനീതിസ്താവദീദൃശ്യേവകിന്ത്വഹമസ്മദാശ്രിതാനാംദുഃഖംസോഢുംസവ്വഥാ,സമത്ഥസ്യേനേദംബ്രവീമി |

യതഃ | ധനാനിജീവിതഞ്ചൈവപരാത്ഥേപ്രാജ്ഞഉത്സൃജേൽ |
തന്നിമിത്തോവരംത്യാഗോവിനാശേനിയതേസതി ||

അയമപരശ്ചാസാധാരണോഹേതുഃ |
ജാതിദ്രവ്യബലാനാഞ്ചസാമ്യമേഷാംമയാസഹ |
മൽപ്രഭുത്വഫലംബ്രൂഹികദാകിന്തദ്ഭവിഷ്യതി ||

അന്യച്ച | വിനാവത്തനമേവൈതേനത്യജന്തിമമാന്തികം |
തന്മേപ്രാണവ്യയേനാപിജീവയൈതാന്മമാശ്രിതാൻ ||

കിഞ്ച | മാംസമൂത്രപുരീഷാസ്ഥിനിമ്മിതേചകളേവരേ |
വിനശ്വരേവിഹായാസ്ഥാംയശഃപാലയമിത്രമേ ||

പശ്യ | യദിനിത്യമനിത്യേനനിമ്മലംമലവാഹിനാ |
യശഃകായേനലഭ്യേതതദാലബ്ധംഭവേന്നകിം ||

യതഃ | ശരീരസ്യഗുണാനാഞ്ചദൂരമത്യന്തമന്തരം |
ശരീരംക്ഷണവിദ്ധ്വംസികല്പാന്തസ്ഥായിനോഗുണാഃ ||

ഇത്യാകർണ്യഹിരണ്യകഃ പ്രഹൃഷ്ടമനാഃപുളകിതഃ സന്നബ്രവീൽ,സാ

ധുമിത്രസാധു.അനേനാശ്രിതവാത്സല്യേന ത്രൈലോക്യസ്യാപി പ്രഭു
ത്വംത്വയിയുജ്യതേ,ഏവമുക്ത്വാതേനസർവ്വേഷാം ബന്ധനാനിഛിന്നാ
നി।തതോഹിരണ്യകഃസർവ്വാൻ സാദരംസംപൂജ്യാഹ,സഖേചിത്രഗ്രീവ
സർവ്വഥാഅത്രജാലബന്ധനവിധൌ ദോഷമാശങ്ക്യആത്മന്യവജ്ഞാ
നകർത്തവ്യാ।

യതഃ।യോധികാൽയോജനശതാൽപശ്യതീഹാമിഷംഖഗഃ।
സഏവപ്രാപ്തകാലസ്തുപാശബന്ധംനപശ്യതി॥

അപരഞ്ച। ശശിദിവാകരയോർഗ്രഹപീഡനം ഗജഭുജംഗമയോരപി ബന്ധനം।
മതിമതാഞ്ചവിലോക്യദരിദ്രതാംവിധിരഹോബലവാനിതിമേമതിഃ॥

അന്യച്ച।വ്യോമൈകാന്തവിഹാരിണോപിവിഹഗാഃ സംപ്രാപ്നുവന്ത്യാപദം।
ബധ്യന്തേനിപുണൈരഗാധസലിലാന്മത്സ്യാഃസമുദ്രാദപി॥
ദുർന്നീതംകിമിഹാസ്തികിംസുചരിതംകഃസ്ഥാനലാഭേഗുണഃ।
കാലോഹിവ്യസനപ്രസാരിതകരോഗൃഹ്ണാതിദൂരാദപി॥

ഇതിപ്രബോധ്യാതിഥ്യം കൃത്വാലിംഗ്യചസംപ്രേഷിതശ്ചിത്രഗ്രീവോ
പിസപരിവാരോയഥേഷ്ടദേശാൻയയൌ । ഹിരണ്യകോപിസ്വവി
വരംപ്രവിഷ്ടഃ।

യാനികാനിചമിത്രാണികർത്തവ്യാനിശതാനിച।
പശ്യമൂഷികമിത്രേണകപോതാമുക്തബന്ധനാഃ॥

അഥലഘുപതനകനാമാകാകഃ സർവ്വവൃത്താന്തദർശീസാശ്ചര്യമിദമാഹ,
അഹോഹിരണ്യക ശ്ലാഘ്യോസി,അതോഹമപിത്വയാ സഹമൈത്രീമി
ച്ഛാമി,മാംമൈത്ര്യേണാനുഗ്രഹീതുമർഹസി । ഏതച്ഛ്രുത്വാഹിരണ്യകോ
പിവിവരാഭ്യന്തരാദാഹ,കസ്ത്വം? സബ്രൂതേലഘുപതനകനാമാവായ
സോഹം।ഹിരണ്യകോവിഹസ്യാഹ,കാത്വയാസഹമൈത്രീ।

യതഃ।യൽയേനയുജ്യതേലോകേബുധസ്തൽതേനയോജയേൽ।
അഹമന്നംഭവാൻഭോക്താകഥംപ്രീതിർഭവിഷ്യതി॥

അപരഞ്ച।ഭക്ഷ്യഭക്ഷകയോഃപ്രീതിർവ്വിപത്തേഃകാരണംയതഃ।
സൃഗാലാൽപാശബദ്ധോ,സൌമൃഗഃകാകേനരക്ഷിതഃ॥

വായസോബ്രവീൽകഥമേതൽ।ഹിരണ്യകഃകഥയതി,അസ്തിമഗധദേ
ശേചമ്പകാവതീനാമാരണ്യാനിതസ്യാം ചിരാന്മഹതാ സ്നേഹേനമൃഗ
കാകൌനിവസതഃ।സചമൃഗഃസ്വേച്ഛയാഭ്രാമ്യൻഹൃഷ്ടപുഷ്ടാംഗഃകേന
ചിൽസൃഗാലേനാവലോകിതഃ। തംദൃഷ്ട്വാസൃഗാലോ,ചിന്തയൽ,ആഃ
കഥമേതന്മാംസംസുലളിതംഭക്ഷയാമി। ഭവതുവിശ്വാസംതാവദുൽപാ
ദയാമി,ഇത്യാലോച്യോപസൃത്യാബ്രവീൽമിത്രകുശലംതേ। മൃഗേണോ
ക്തംകസ്ത്വം? സബ്രൂതേ ക്ഷുദ്രബുദ്ധിനാമാജംബുകോ,ഹം അത്രാര
ണ്യേബന്ധുഹീനോമൃതവന്നിവസാമി,ഇദാനീം ത്വാം മിത്രമാസാദ്യപു
നഃസബന്ധുർജ്ജീവലോകംപ്രവിഷ്ടോസ്മി। അധുനാതവാനുചരേണമ
യാസർവ്വഥാഭവിതവ്യമിതി। മൃഗേണോക്തം,ഏവമസ്തു। തതഃപശ്ചാദ

സ്തംഗതേസവിതരിഭഗവതിമരീചിമാലിനിതൌമൃഗസ്യവാസഭൂമിംഗതൌ। തത്രചമ്പകവൃക്ഷശാഖായാംസുബുദ്ധിനാമാകാകോമൃഗസ്യചിരമിത്രംനിവസതി। തൌദൃഷ്ട്വാകാകോ,വദൽ,സഖേകോ,യംദ്വിതീയഃമൃഗോബ്രൂതേജംബുകോയമസ്മൽ സഖ്യമിഛന്നാഗതഃ,കാകോബ്രൂതേമിത്രഅകസ്മാദാഗന്തുനാസഹമൈത്രീനയുക്താ।
തഥാചോക്തം। അജ്ഞാതകുലശീലസ്യവാസോദേയോനകസ്യചിൽ।
മാൎജ്ജാരസ്യഹിദോഷേണഹതോഗൃദ്ധ്രോജരൽഗ്ഗവഃ॥
താവാഹതുഃകഥമേതൽ? കാകഃകഥയതി,അസ്തിഭാഗീരഥീതിരേഗൃദ്ധ്രകൂടനാമ്നിപൎവ്വതേമഹാൻപൎക്കടീവൃക്ഷഃ। തസ്യകോടരേദൈവദുൎവ്വിപാകാൽഗളിതനഖനയനോജരൽഗ്ഗവനാമാഗൃദ്ധ്രഃപ്രതിവസതി। അഥകൃപയാതജ്ജീവനായതദ്വൃക്ഷവാസിനഃപക്ഷിണഃസ്വാഹാരാൽകിഞ്ചിൽകിഞ്ചിദുദ്ധൃത്യദദതി,തേനാസൌജീവതി।അഥകദാചിൽദീൎഘകൎണ്ണനാമാമാൎജ്ജാരഃപക്ഷിശാബകാൻഭക്ഷിതുംതത്രാഗതഃ। തതസ്തമായാന്തംദൃഷ്ട്വാപക്ഷിശാബകൈൎഭയാൎത്തൈഃകോലാഹലഃകൃതഃ। തച്ഛ്രുത്വാജരൽഗ്ഗവേനഉക്തംകോ,യമായാതി? ദീൎഘകൎണ്ണോഗൃദ്ധ്രമവലോക്യസഭയമാഹഹാഹതോസ്മി।
യതഃ। താവൽഭയസ്യഭേതവ്യംയാവൽഭയമനാഗതം।
ആഗതന്തുഭയംവീക്ഷ്യനരഃകുൎയ്യാൽയഥോചിതം॥
തതോധുനാസന്നിധാനേപലായിതുമക്ഷമഃ,തൽയഥാഭവിതവ്യംതൽഭവതുതാവദ്വിശ്വാസമുത്പാദ്യാസ്യ സമീപമുപഗഛാമി,ഇത്യാലോച്യഉപസൃത്യാബ്രവീൽ,ആൎയ്യത്വാമഭിവന്ദേ।ഗൃദ്ധ്രോ,വദൽകസ്ത്വം?സോ,വദൽമാൎജ്ജാരോ,ഹംഗൃദ്ധ്രോ ബ്രൂതേ ദൂരമപസരനചേൽ ഹന്തവ്യോസിമയാ। മാൎജ്ജാരോ,വദൽശ്രൂയതാംതാവൽഅസ്മദ്വചനംതതോയദ്യഹംവദ്ധ്യസ്തദാഹന്തവ്യഃ॥
യതഃ। ജാതിമാത്രേണകിംകശ്ചിദ്ധന്യതേപൂജ്യതേക്വചിൽ।
വ്യവഹാരംപരിജ്ഞായവദ്ധ്യഃപൂജ്യോഥവാഭവേൽ॥
ഗൃദ്ധ്രോബ്രൂതേബ്രൂഹികിമൎത്ഥമാഗതോ,സി। സോ,വദൽഅഹമത്രഗംഗാതീരേനിത്യസ്നായീനിരാമിഷാശീബ്രഹ്മചാരീചാന്ദ്രായണവ്രതമാചരംസ്തിഷ്ഠാമി,യൂയംധൎമ്മജ്ഞാനരതാവിശ്വാസഭൂമയഃ ഇതിപക്ഷിണഃസൎവ്വേസൎവ്വദാമമാഗ്രേ പ്രസ്തുവന്തി,അതോഭവത്ഭ്യോ വിദ്യാവയോവൃദ്ധേഭ്യോധൎമ്മംശ്രോതുമിഹാഗതഃ, ഭവന്തശ്ചൈതാദൃശാധൎമ്മജ്ഞാഃ യന്മാമതിഥിംഹന്തുമുദ്യതാഃ? ഗൃഹസ്ഥധൎമ്മശ്ചൈഷഃ॥
അരാവപ്യുചിതംകാൎയ്യമാതിഥ്യംഗൃഹമാഗതേ।
ഛേത്തുഃപാൎശ്വഗതാംഛായാന്നോപസംഹരതേദ്രുമഃ॥
യദിവാധനംനാസ്തിതദാപ്രീതിവചസാപ്യതിഥിഃ പൂജ്യതഏവ।
യതഃ। തൃണാനിഭൂമിരുദകംവാക്ചതുൎത്ഥീചസൂനൃതാ।
ഏതാന്യപിസതാംഗേഹേനോഛിദ്യന്തേകദാചന॥
അപരഞ്ച। നിൎഗ്ഗുണേഷ്വപിസത്വേഷുദയാംകുൎവ്വന്തിസാധവഃ।
നഹിസംഹരതേജ്യോത്സ്നാംചന്ദ്രശ്ചണ്ഡാലവേശ്മനി॥

അന്യച്ച। ഗുരുരഗ്നിർദ്വിജാതീനാംവൎണ്ണാനാംബ്രാഹ്മണോഗുരുഃ।
പതിരേകോഗുരുഃസ്ത്രീണാംസൎവ്വത്രാഭ്യാഗതോഗുരുഃ॥
അന്യച്ച। അതിഥിൎയ്യസ്യഭഗ്നാശോഗൃഹാൽപ്രതിനിവൎത്തതേ।
സതസ്മൈദുഷ്കൃതംദത്വാപുണ്യമാദായഗഛതി॥
അന്യച്ച। ഉത്തമസ്യാപിവൎണ്ണസ്യനീചോപിഗൃഹമാഗതഃ।
പൂജനീയോയഥായോഗ്യംസൎവ്വദേവമയോ,തിഥിഃ॥

ഗൃധ്രോ,വദൽമാൎജ്ജാരോഹിമാംസരുചിഃ പക്ഷിശാവകാശ്ചാച്ചാത്രനിവസന്തി,തേനാഹംഏവം ബ്രവീമി। തൽ ശ്രുത്വാമാൎജ്ജാരോഭൂമിംസ്പൃഷ്ട്വാകൎണ്ണൌസ്പൃശതികൃഷ്ണകൃഷ്ണബ്രൂതേചമയാധൎമ്മശാസ്ത്രംശ്രുത്വാവീതരാഗേണഇദംദുഷ്കരംവ്രതംചാന്ദ്രായണമധ്യവസിതം। യതഃപരസ്പരംവിവദമാനാനാമപി,ധൎമ്മശാസ്ത്രാണാം അഹിംസാപരമോധൎമ്മഇത്യത്രൈകമത്യം।

യതഃ। സൎവ്വഹിംസാനിവൃത്തായേനരാഃസൎവ്വസഹാശ്ചയേ।
സൎവ്വസ്യാശ്രയഭൂതാശ്ചതേനരാഃസ്വൎഗ്ഗഗാമിനഃ॥
അന്യച്ച। ഏകഏവസുഹൃദ്ധൎമ്മോനിധനേപ്യനുയാതിയഃ।
ശരീരേണസമംനാശംസൎവ്വമന്യത്തുഗഛതി॥
കിഞ്ച। യോത്തിയസ്യയദാമാംസമുഭയോഃപശ്യതാന്തരം।
ഏകസ്യക്ഷണികാപ്രീതിരന്യഃപ്രാണൈൎവ്വിമുച്യതേ॥
അപിച। മൎത്തവ്യമിതിയൽദുഃഖംപുരുഷസ്യോപജായതേ।
ശക്യതേനാനുമാനേനപരേണപരിമാണിതും॥
ശൃണുപുനഃ। സ്വഛന്ദവനജാതേനശാകേനാപിപ്രപൂൎയ്യതേ।
അസ്യദഗ്ദ്ധോദരസ്യാൎത്ഥേകഃകുൎയ്യാൽപാതകംമഹൽ॥

ഏവം വിശ്വാസ്യസമാൎജ്ജാരഃ തരുകോടരേസ്ഥിതഃതതോദിനേഷുഗഛത്സുപക്ഷിശാവകാനാക്രമ്യകോടരമാനീയപ്രത്യഹംഖാദതി।യേഷാമപത്യാനിഖാദിതാനിതൈഃശോകാൎത്തൈൎവ്വിലപത്ഭിരിതസ്തതോജിജ്ഞാസാസമാരബ്ധാ। തൽപരിജ്ഞായസമാൎജ്ജാരഃകോടരാന്നിഃസൃത്യബഹിഃപലായിതഃ।പശ്ചാൽപക്ഷിഭിരിതസ്തതോനിരൂപയത്ഭിസ്തത്രതരുകോടരേശാവകാസ്ഥീനിപ്രാപ്താനി। അനന്തരംഅനേനൈവജരൽഗ്ഗവേനാസ്മാകംശാവകാഃ ഖാദിതാഃ, ഇതിസൎവ്വൈഃ പക്ഷിഭിൎന്നിശ്ചിത്യഗൃധ്രോവ്യാപാദിതഃ।

അതോഹംബ്രവീമി। അജ്ഞാതകുലശീലസ്യേത്യാദി। ഇത്യാകൎണ്യസജംബുകഃ സകോപമാഹ,മൃഗസ്യപ്രഥമദൎശനദിനേഭവാനപ്യജ്ഞാതകുലശീലഏവതൽകഥംഭവതാസഹഏതസ്യസ്നേഹാനുവൃത്തിരുത്തരോത്തരംവൎദ്ധതേ।?

യത്രവിദ്വജ്ജനോനാസ്തിശ്ലാഘ്യസ്തത്രാല്പധീരപി।
നിരസ്തപാദപേദേശേഏരണ്ഡോപിദ്രുമായതേ॥
അന്യച്ച। അയംനിജഃപരോവേതിഗണനാലഘുചേതസാം।
ഉദാരചരിതാനാന്തുവസുധൈവകുഡുംബകം॥

യഥായംമൃഗോമമബന്ധുസ്തഥാഭവാനപി। മൃഗോ,ബ്രവീൽകിമനേ

നോത്തരേണ സർവ്വൈരേകത്ര വിസ്രംഭാലാപൈഃ സുഖിഭിഃ സ്ഥീയതാം।
യതഃ। ന കശ്ചിൽ കസ്യചിന്മിത്രം ന കശ്ചിൽ കസ്യചിദ്രിപുഃ।
വ്യവഹാരേണ മിത്രാണി ജായന്തേ രിപവസ്തഥാ ॥
കാകേനോക്തമേവമസ്തു। അഥ പ്രാതഃ സർവ്വേ യഥാഭിമതദേശം ഗതാഃ। ഏകദാ നിഭൃതം ശൃഗാലോ ബ്രൂതേ സഖേ അസ്മിൻ വനൈകദേശേ സസ്യപൂർണ്ണക്ഷേത്രമസ്തി തദഹം ത്വാന്നീത്വാ ദർശയാമി। തഥാ കൃതേ സതി മൃഗഃ പ്രത്യഹം തത്ര ഗത്വാ സസ്യം ഖാദതി। അഥ ക്ഷേത്രപതിനാ ക്ഷേത്രം ദൃഷ്ട്വാ പാശോ യോജിതഃ। അനന്തരം പുനരാഗതോ മൃഗഃ പാശൈർബ്ബദ്ധോ ചിന്തയൽ കോ മാമിതഃ കാലപാശാദിവ വ്യാധപാശാൽ ത്രാതും സമർത്ഥോ മിത്രാദന്യഃ। അനന്തരം ജംബുകസ്തത്രാഗത്യ ഉപസ്ഥിതോ ചിന്തയൽ താവദസ്മാകം കപടപ്രബന്ധേന മനോരഥസിദ്ധിർജ്ജാതാ। ഏതസ്യോൽകൃത്യമാനസ്യ മാംസാസൃഗ്ലിപ്താന്യസ്ഥീനി മയാവശ്യം പ്രാപ്തവ്യാനി താനി ബാഹുല്യേന ഭോജനാനി ഭവിഷ്യന്തി। മൃഗസ്തം ദൃഷ്ട്വോല്ലാസിതോ ബ്രൂതേ, സഖേ ഛിന്ധി താവന്മമ ബന്ധനം സത്വരം ത്രായസ്വ മാം।
യതഃ। ആപത്സു മിത്രം ജാനീയാൽ യുദ്ധേ ശൂരമൃണേ ശുചിം।
ഭാര്യ്യാം ക്ഷീണേഷു വിത്തേഷു വ്യസനേഷു ച ബാന്ധവാൻ ॥
അപരഞ്ച। ഉത്സവേ വ്യസനേ ചൈവ ദുർഭിക്ഷേ രാഷ്ട്രവിപ്ലവേ।
രാജദ്വാരേ ശ്മശാനേ ച യസ്തിഷ്ഠതി സ ബാന്ധവഃ ॥
ജംബുകഃ പാശം വിലോക്യ മുഹുര ചിന്തയൽ ദൃഢസ്താവദയം ബന്ധഃ, ബ്രൂതേ ച സഖേ സ്നായുനിർമ്മിതപാശാസ്തദദ്യ ഭട്ടാരകവാരേ കഥമേതാൻ ദന്തൈഃ സ്പൃശാമി, മിത്ര യദി ചിത്തേ നാന്യഥാ മന്യസേ തദാ പ്രഭാതേ യത്ത്വയാ വക്തവ്യം തൽ കർത്തവ്യമിതി। അനന്തരം സ കാകഃ പ്രദോഷകാലേ മൃഗമനാഗതമവലോക്യ ഇതസ്തതോ ന്വിഷ്യ തഥാവിധം ദൃഷ്ട്വാ വാച സഖേ കിമേതൽ? മൃഗേണോക്തം അവധീരിതസുഹൃദ്വാക്യസ്യ ഫലമേതൽ।
തഥാ ചോക്തം। സുഹൃദാം ഹിതകാമാനാം യഃ ശൃണോതി ന ഭാഷിതം।
വിപത്സന്നിഹിതാ തസ്യ സ നരഃ ശത്രുനന്ദനഃ ॥
കാകോ ബ്രൂതേ, സ വഞ്ചകഃ ക്വാസ്തേ, മൃഗേണോക്തം, മന്മാംസാർത്ഥീ തിഷ്ഠത്യത്രൈവ। കാകോ ബ്രൂതേ ഉക്തമേവ മയാ പൂർവ്വം।
അപരാധോ ന മേസ്തീതി നൈതൽ വിശ്വാസകാരണം।
വിദ്യതേ ഹി നൃശംസേഭ്യോ ഭയം ഗുണവതാമപി ॥
ദീപനിർവ്വാണഗന്ധഞ്ച സുഹൃദ്വാക്യമരുന്ധതീം।
ന ജിഘ്രന്തി ന ശൃണ്വന്തി ന പശ്യന്തി ഗതായുഷഃ ॥
പരോക്ഷേ കാര്യ്യഹന്താരം പ്രത്യക്ഷേ പ്രിയവാദിനം।
വർജ്ജയേൽ താദൃശം മിത്രം വിഷകുംഭം പയോമുഖം ॥
തതഃ കാകോ ദീർഘം നിശ്വസ്യ അരേ വഞ്ചക കിം ത്വയാ പാപകർമ്മണാ കൃതം।
യതഃ। സംലാപിതാനാം മധുരൈർവ്വചോഭിർമ്മിഥ്യോപചാരൈശ്ച വശീകൃതാനാം। ആശാവതാം ശ്രദ്ദധതാഞ്ച ലോകേ കിമർത്ഥിനാം വഞ്ചയിതവ്യമസ്തി ॥

അന്യച്ച | ഉപകാരിണിവിശ്രബ്ധേശുദ്ധമതൌയഃ സമാചരതിപാപം |
തംജനമസത്യസന്ധംഭഗവതിവസുധേകഥംവഹസി ||
ദുൎജ്ജനേനസമംസഖ്യംപ്രീതിഞ്ചാപിനകാരയേൽ |
ഉഷ്ണോദഹതിചാംഗാരഃശീതഃകൃഷ്ണായതേകരം ||
അഥവാസ്ഥിതിരിയംദുൎജ്ജനാനാം |
പ്രാൿപാദയോഃപതതിഖാദതിപൃഷ്ഠമാംസംകൎണ്ണെകലംകിമപിരൌതി
ശനൈൎവ്വിചിത്രം | ഛിദ്രംനിരൂപ്യസഹസാപ്രവിശത്യശംകഃ സ
ൎവ്വംഖലസ്യചരിതംമശകഃകരോതി ||
ദുൎജ്ജനഃപ്രിയവാദീചനൈതൽവിശ്വാസകാരണം |
മധുതിഷ്ഠതിജിഹ്വാഗ്രേഹൃദിഹാലാഹലംവിഷം ||
അഥപ്രഭാതേക്ഷേത്രപതിൎല്ലഗുഡഹസ്തസ്തൽപ്രദേശംഗഛൻകാകേ
നാവലോകിതഃ തമാലോക്യകാകേനോക്തം,സഖെമൃഗത്വമാത്മാനംമൃത
വൽസന്ദൎശ്യവാതേനോദരംപൂരയിത്വാപാദാംസ്തബ്ധീകൃത്യതിഷ്ഠ, അ
ഹംതവചക്ഷുഷീചംച്വാചഖാമി | യദാഹംശബ്ദംകരോമിതദാത്വമു
ത്ഥായസത്വരംപലായിഷ്യസി | മൃഗസ്തഥൈവകാകവചനേന സ്ഥി
തഃ | തതഃക്ഷേത്രപതിനാഹൎഷോൽഫുല്ലലോചനേനതഥാവിധമൃഗആ
ലോകിതഃ | തതഃസആഃസ്വയംമൃതോസി,ഇത്യുക്ത്വാമൃഗംബന്ധനാൽ
മോചയിത്വാപാശാൻഗ്രഹീതുംസത്വരോബഭൂവ | തതഃ കാകശബ്ദം
ശ്രുത്വാമൃഗഃ സത്വരമുത്ഥായപലായിതഃ | തമുദ്ദിശ്യതേനക്ഷേത്രപതി
നാക്ഷിപ്തേനലഗുഡേനസൃഗാലോഹതഃ |
തഥാചോക്തം | ത്രിഭിൎവ്വൎഷൈസ്ത്രിഭിൎമ്മാസൈസ്ത്രിഭിഃ പക്ഷൈസ്ത്രിഭിൎദ്ദി
നൈഃ |
അത്യുൽക്കടൈഃപാപപുണ്യൈരിഹൈവഫലമശ്നുതേ ||
അതോഹംബ്രവീമിഭക്ഷ്യഭക്ഷകയോഃപ്രീതിരിത്യാദി ||കാകഃപുനരാഹ|
ഭക്ഷിതേനാപിഭവതാനാഹാരോമമപുഷ്കലഃ |
ത്വയിജീവതിജീവാമിചിത്രഗ്രീവഇവാനഘ ||
അന്യച്ച | തിരശ്ചാമപിവിശ്വാസോദൃഷ്ടഃപുണ്യൈകകൎമ്മണാം |
സതാംഹിസാധുശീലത്വാൽസ്വഭാവോനനിവൎത്തതേ ||
കിഞ്ച | സാധോഃപ്രകോപിതസ്യാപിമനോനായാതിവിക്രിയാം |
നഹിതാപയിതുംശക്യംസാഗരാംഭസ്തൃണോൽക്കയാ ||
ഹിരണ്യകോബ്രൂതേ,ചപലസ്ത്വംചപലേനസഹമൈത്രിസൎവ്വഥാനക
ൎത്തവ്യാ
തഥാചോക്തം | മാൎജ്ജാരോമഹിഷോമേഷഃകാകഃകാപുരുഷസ്തഥാ |
വിശ്വാസാൽപ്രഭവന്ത്യേതേവിശ്വാസസ്തത്രനോഹിതഃ ||
കിഞ്ചാന്യൽശത്രുപക്ഷോഭവാനസ്മാകം |
ഉക്തഞ്ചൈതൽ |ശത്രുണാനഹിസന്ദധ്യാൽസുശ്ലിഷ്ടേനാപിസന്ധിനാ
സുതപ്തമപിപാനീയംശമയത്യേവപാവകം ||
ദുൎജ്ജനഃപരിഹൎത്തവ്യോവിദ്യയാലംകൃതോപിസൻ |
മണിനാഭൂഷിതഃസൎപ്പഃകിമസൌനഭയങ്കരഃ ||

യദശക്യംനതച്ഛക്യംയച്ഛക്യംശക്യമേവതൽ ।
നോദകശകടംയാതിനചനൌൎഗ്ഗച്ഛതിസ്ഥലേ ॥
അപരഞ്ച । മഹതാപ്യൎത്ഥസാരേണയോവിശ്വസിതിശത്രുഷു ।
ഭാൎയ്യാസുചവിരക്താസുതദന്തംതസ്യജീവനം ॥
ലഘുപതനകോബ്രൂതേ,ശ്രുതംമയാസൎവ്വംതഥാപിമമചൈതാവാൻസങ്കല്പഃ ത്വയാസഹസൌഹൃദ്യമവശ്യംകരണീയമിതിനോചേദനാഹാരേണാത്മാനംവ്യാപാദയിഷ്യാമി
തഥാഹി।മൃൽഘടവൽസുഖഭേദ്യോദുസ്സന്ധാനശ്ചദുൎജ്ജനോഭവതി ।
സുജനസ്തുകനകഘടവൽദുൎഭേദ്യശ്ചാശുസന്ധേയഃ ॥
കിഞ്ച । ദ്രവത്വാൽസൎവ്വലൌഹാനാംനിമിത്താന്മൃഗപക്ഷിണാം ।
ഭയാല്ലോഭാച്ചമൂൎഖാണാംസംഗതംദൎശനാൽസതാം ॥
കിഞ്ച । നാളികേരസമാകാരാദൃശ്യന്തേ,പിഹിസജ്ജനാഃ ।
അന്യേവദരികാകാരാബഹിരേവമനോഹരാഃ ॥
അന്യച്ച। സ്നേഹച്ഛേദേ,പിസാധൂനാംഗുണാനായാന്തിവിക്രിയാം।
ഭങ്ഗേനാപിമൃണാളാനാമനുബധ്നന്തിതന്തവഃ ॥
അന്യച്ച। ശുചിത്വംത്യാഗിതാശൌൎയ്യംസമാനംസുഖദുഃഖയോഃ ।
ദാക്ഷിണ്യംചാനുരക്തിശ്ചസത്യതാചസുഹൃൽഗുണാഃ ॥
ഏതൈൎഗ്ഗുണൈരുപേതോഭവദന്യോമയാകഃപുമാൻപ്രാപ്തവ്യഃ? ഇത്യാദിതദ്വചനമാകൎണ്യഹിരണ്യകോബഹിൎന്നിഃസൃത്യാഹ ആപ്യായിതോ,ഹംഭവതാമനേനവചനാമൃതേന ।
തഥാചോക്തം । ഘൎമ്മാൎത്തംനതഥാസുശീതളജലൈഃസ്നാനംനമുക്താ
വലീനശ്രീഖണ്ഡവിലേപനംസുഖയതിപ്രത്യംഗമപ്യൎപ്പിതം।
പ്രീത്യാസജ്ജനഭാഷിതം പ്രഭവതിപ്രായോയഥാചേതസഃസൽ
യുക്ത്യാചപുരസ്കൃതംസുകൃതിനാമാകൃഷ്ടിമന്ത്രോപമം ॥
അന്യച്ച। രഹസ്യഭേദോയാച്ഞാചനൈഷ്ഠുൎയ്യംചലചിത്തതാ।
ക്രോധോനിഃസത്യതാദ്യൂതമേതന്മിത്രസ്യദൂഷണം ॥
അനേനവചനക്രമേണതദേകദൂഷണമപിത്വയിനലക്ഷ്യതേ।
യതഃ। പടുത്വംസത്യവാദിത്വംകഥായോഗേനബുദ്ധ്യതേ।
അസ്തബ്ധത്വമചാപല്യംപ്രത്യക്ഷേണാവഗമ്യതേ ॥
അപരഞ്ച। അന്യഥാനഹിസൌഹാൎദ്ദംഭവസ്വച്ഛാന്തരാത്മനഃ।
പ്രവൎത്തതേ,ന്യഥാവാണീശാഠ്യോപഹതചേതസഃ ॥
മനസ്യന്യൽവചസ്യന്യൽകാൎയ്യേചാന്യൽദുരാത്മനാം।
മനസ്യേകംവചസ്യേകംകൎമ്മണ്യേകംമഹാത്മനാം ॥
തത്ഭവതുഭവതോ,ഭിമതമേവ,ഇത്യുക്ത്വാഹിരണ്യകോമൈത്ര്യം വിധായ ഭോജനവിശേഷൈൎവ്വായസംസന്തോഷ്യവിവരംപ്രവിഷ്ടഃ । വായസോ,പിസ്വസ്ഥാനംഗതഃ। തതഃ പ്രഭൃതിതയോരന്യോന്യാഹാരപ്രദാനേനകുശലപ്രശ്നൈൎവ്വിശ്രംഭാലാപൈശ്ചകാലോ,തിവൎത്തതേ। ഏകദാലഘുപതനകോഹിരണ്യകമാഹസഖേകഷ്ടതരലഭ്യാഹാരം ഇദംസ്ഥാനംപരിത്യജ്യസ്ഥാനാന്തരംഗന്തുമിച്ഛാമി । ഹിരണ്യകോബ്രൂതേമിത്രക്വഗന്തവ്യം?

തഥാചോക്തം | ചലത്യേകേനപാദേനതിഷ്ഠത്യേകേനബുദ്ധിമാൻ |
    നാസമീക്ഷ്യപരംസ്ഥാനംപൂൎവ്വമായതനംത്യജേൽ ||
വായസോബ്രൂതേ,അസ്തിസുനിരൂപിതംസ്ഥാനം| ഹിരണ്യകോ,വദൽ
കിന്തൽ? വായസോബ്രൂതേ,അസ്തിദണ്ഡകാരണ്യേകൎപ്പൂരഗൌരാഭി
ധാനംസരഃ,തത്രചിരകാലോപാൎജ്ജിതഃ പ്രിയസുഹൃന്മേമന്ഥരാഭിധാ
നഃകഛപോധാൎമ്മികഃപ്രതിവസതി|
യതഃ| പരോപദേശേപാണ്ഡിത്യംസൎവ്വേഷാംസുകരംനൃണാം|
    ധൎമ്മസ്വീയമനുഷ്ഠാനംകസ്യചിൽസുമഹാത്മനഃ||
സചഭോജനവിശേഷൈൎമ്മാംസംവൎദ്ധയിഷ്യതി| ഹിരണ്യകോ,പ്യാ
ഹതല്കിമത്രാവസ്ഥായമയാകൎത്തവ്യം|
യതഃ| യസ്മിന്ദേശേനസന്മാനംനവൃത്തിൎന്നചബാന്ധവഃ|
    നചവിദ്യാഗമഃകശ്ചിൽതംദേശംപരിവൎജ്ജയേൽ||
അപരഞ്ച| ലോകയാത്രാഭയംലജ്ജാദാക്ഷിണ്യംത്യാഗശീലതാ|
പഞ്ചയത്രനവിദ്യന്തേനകുൎയ്യാൽതത്രസംസ്ഥിതിം||
അന്യച്ച| തത്രമിത്രനവസ്തവ്യംയത്രനാസ്തിചതുഷ്ടയം|
    ഋണദാതാചവൈദ്യശ്ചശ്രോത്രിയഃസജലാനദി||
തതോമാമപിതത്രനയ| അഥവായസസ്തേനമിത്രേണസഹവിചിത്രാ
ലാപൈഃസുഖേനതസ്യസരസഃ സമീപംയയൌതതോമന്ഥരോദൂരാദ
വലോക്യലഘുപതനകസ്യയഥോചിതമാതിഥ്യംവിധായ മൂഷികസ്യാ
തിഥിസല്ക്കാരംചകാര|
യതഃ| ബാലോവായദിവാവൃദ്ധോയുവാവാഗൃഹമാഗതഃ|
    തസ്യപൂജാവിധാതവ്യാസൎവ്വത്രാഭ്യാഗതോഗുരുഃ||
അപരഞ്ച| ഗുരുരഗ്നിൎദ്വിജാതീനാംവൎണ്ണാനാംബ്രാഹ്മണോഗുരുഃ|
    പതിരേകോഗുരുസ്ത്രീണാംസൎവ്വത്രാഭ്യാഗതോഗുരുഃ||
അപരഞ്ച| ഉത്തമസ്യാപിവൎണ്ണസ്യനീചോ,പിഗൃഹമാഗതഃ|
    പൂജനീയോയഥായോഗ്യംസൎവ്വദേവമയോ,തിഥിഃ||
വായസോവദൽ,സഖേമന്ഥരസവിശേഷപൂജാമസ്മൈ വിധേഹിയ
തോ,യംപുണ്യകൎമ്മണാംധുരീണഃ കാരുണ്യരത്നാകരോഹിരണ്യകനാ
മാമൂഷികരാജഃഏതസ്യഗുണസ്തുതിംജിഹ്വാസഹസ്രദ്വയേനാപിയദി
സൎപ്പരാജഃ കദാചിൽകഥയിതുംസമൎത്ഥഃ സ്യാദിത്യുക്ത്വാചിത്രഗ്രീവോ
പാഖ്യാനംവൎണ്ണിതവാൻ| മന്ഥരഃസാദരംഹിരണ്യകംസംപൂജ്യാഹഭദ്ര
ന്തേആത്മനോനിൎജ്ജനവനാഗമനകാരണമാഖ്യാതുമൎഹസി|ഹിരണ്യ
കോ,വദൽകഥയാമിശ്രൂയതാം| അസ്തിചമ്പകാഭിധാനായാംനഗൎയ്യാം
പരിവ്രാജകാനാംവസതിഃ? തത്രചൂഡാകൎണ്ണോനാമപരിവ്രാൾപ്രതിവ
സതി,സചഭോജനാവശിഷ്ടഭിക്ഷാന്നസഹിതംഭിക്ഷാപാത്രം നാഗദ
ന്തകേ,വസ്ഥാപ്യസ്വപിതി,അഹഞ്ചതദന്നംഉൽപ്ലുത്യപ്രത്യഹംഭക്ഷ
യാമി|അനന്തരംതസ്യപ്രിയസുഹൃൽവീണാകൎണ്ണോനാമപരിവ്രാജകഃ
സമായാതഃ,സതേനസഹകഥാപ്രസംഗാവസ്ഥിതോമമത്രാസാൎത്ഥംജ
ൎജ്ജരവംശഖണ്ഡേനഭൂമിമതാഡയൽ| വീണാകൎണ്ണഉവാചസഖേകി

മതിമമകഥാവിരക്തോ,ന്യാസക്തോഭവാൻ? ചൂഡാകൎണ്ണേന ഉക്തംമിത്ര
നാഹംവിരക്തഃ കിംതുപശ്യായംമൂഷികോമമാപകാരീസദാപാത്രസ്ഥം
ഭിക്ഷാന്നം ഉൽപ്ലുത്യഭക്ഷയതിവീണാകൎണ്ണോനാഗദന്തകംവിലോക്യാ
ഹ കഥംമൂഷികഃ സ്വല്പബലോപ്യേതാവൽദൂരമുൽപതതിതദത്രകേനാ
പികാരണേനഭവിതവ്യം?വിചിന്ത്യപരിവ്രാജകേനോക്തംകാരണംചാ
ത്രവാഹുല്യാൽധനമേവഭവിഷ്യതീതി ।
യതഃ । ധനവാൻബലവാൻലോകേസൎവ്വഃസൎവ്വത്രസൎവ്വദാ ।
 പ്രഭുത്വംധനമൂലംഹിരാജ്ഞാമപ്യുപജായതേ ॥
തതഃ ഖനിത്രമാദായതേനവിവരംഖനിത്വാചിരസഞ്ചിതംമമധനംഗൃ
ഹീതം । തതഃപ്രഭൃതിനിജശക്തിഹീനഃ സത്വോത്സാഹരഹിതഃസ്വാഹാര
മപ്യുത്പാദയിതുമക്ഷമഃ സത്രാസംമന്ദംമന്ദമുപസൎപ്പൻചൂഡാകൎണ്ണേ
നാഹമവലോകിതഃ ।
തതസ്തേനോക്തം।ധനേനബലവാംല്ലോകോധനാൽഭവതിപണ്ഡിതഃ
 പശ്യൈനംമൂഷികംപാപംസ്വജാതിസമതാംഗതം ॥
കിഞ്ച । അൎത്ഥേനതുവിഹീനസ്യപുരുഷസ്യാല്പമേധസഃ ।
 ക്രിയാഃസൎവ്വാവിനശ്യന്തിഗ്രീഷ്മേകുസരിതോയഥാ ॥
അപരഞ്ച। യസ്യാൎത്ഥാസ്തസ്യമിത്രാണിയസ്യാൎത്ഥാസ്തസ്യബാന്ധവാഃ।
 യസ്യാൎത്ഥാഃസപുമാംല്ലോകേയസ്യാൎത്ഥാഃസഹിപണ്ഡിതഃ ॥
അന്യച്ച । അപുത്രസ്യഗൃഹംശൂന്യംസന്മിത്രരഹിതസ്യച ।
 മൂൎഖസ്യചദിശഃശൂന്യാഃസൎവ്വശൂന്യാദരിദ്രതാ ॥
അന്യച്ച । താനീന്ദ്രിയാണ്യവികലാനിമനസ്തദേവസാബുദ്ധിരപ്രതി
 ഹതാവചനംതദേവ । അൎത്ഥോഷ്മണാവിരഹിതഃപുരുഷഃസഏ
 വത്വന്യഃക്ഷണേനഭവതീതിവിചിത്രമേതൽ ॥
ഏതൽ സൎവ്വമാകൎണ്യമയാലോചിതംമമാത്രാവസ്ഥാനമയുക്തം, ഇദാ
നീംയച്ചാന്യസ്മൈഏതൽവൃത്താന്തകഥനംതദപ്യനുചിതം ।
യതഃ । അൎത്ഥനാശംമനസ്താപംഗൃഹേദുശ്ചരിതാനിച ।
 വഞ്ചനഞ്ചാപമാനഞ്ചമതിമാന്നപ്രകാശയേൽ ॥
തഥാചോക്തം । ആയുൎവ്വിത്തംഗൃഹഛിദ്രംമന്ത്രമൈഥുനഭേഷജം ।
 തപോദാനാപമാനഞ്ചനവഗോപ്യാനിയത്നതഃ ॥
തഥാചോക്തം । അത്യന്തവിമുഖേദൈവെവ്യൎത്ഥേയത്നേചപൌരുഷേ ।
 മനസ്വിനോദരിദ്രസ്യവനാദന്യൽകുതഃസുഖം ॥
അന്യച്ച । മനസ്വീമ്രിയതേകാമംകാൎപ്പണ്യംനതുഗഛതി ।
 അപിനിൎവ്വാണമായാതിനാനലോയാതിശീതതാം ॥
കിഞ്ച । കുസുമസ്തബകസ്യേവദ്വേവൃത്തീതുമനസ്വിനഃ ।
 സൎവ്വേഷാംമൂൎദ്ധ്നിവാതിഷ്ഠേൽവിശീൎയ്യേദഥവാവനേ ॥
യച്ചാത്രയാച്ഞയാജീവനംതദതീവഗൎഹിതം ।
യതഃ । വരംവിഭവഹീനേനപ്രാണൈഃസന്തൎപ്പിതോ,നലഃ ।
 നോപചാരപരിഭ്രഷ്ടഃകൃപണഃപ്രാൎത്ഥ്യതേജനഃ ॥
അന്യച്ച । ദാരിദ്ര്യാദ്ധ്രിയമേതിഹ്രീപരിഗതഃസത്വാൽപരിഭ്രശ്യതേ ।

നിഃസത്വഃപരിഭ്രശ്യതേപരിഭവാന്നിൎവ്വേദമാപദ്യതേ।
നിൎവ്വിണ്ണഃശുചമേതിശോകനിഹതോബുദ്ധ്യാപരിത്യജ്യതേ,
നിൎബ്ബുദ്ധിഃക്ഷയമേത്യഹോനിധനതാസൎവ്വാപദാമാസ്പദം॥
കിഞ്ച। വരംമൌനംകാൎയ്യംനചവചനമുക്തംയദനൃതം,
വരംക്ലൈബ്യംപുംസാംനചപരകളത്രാഭിഗമനം।
വരംപ്രാണത്യാഗോനചപിശുനവാക്യേഷ്വഭിരുചിഃ,
വരംഭിക്ഷാശിത്വംനചപരധനാസ്വാദനസുഖം।
വരംശൂന്യാശാലാനചഖലുവരോദുഷ്ടവൃഷഭഃ,
വരംവേശ്യാപത്നീനപുനരവിനീതാകുലവധൂഃ।
വരംവാസോ,രണ്യേനപുനരവിവേകാധിപപുരേ,
വരംപ്രാണത്യാഗോനപുനരധമാനാമുപഗമഃ॥
അപിച। സേവേവമാനമഖിലംജ്യോത്സ്നേവതമോജരേവലാവണ്യം।
ഹരിഹരകഥേവദുരിതംഗുണശതമപ്യൎത്ഥിതാഹരതി॥
ഇതിവിമൃശ്യതൽകിമഹംപരപിണ്ഡേനാത്മാനംപോഷയാമി?
കഷ്ടംഭോസ്തദപിദ്വിതീയംമൃത്യുദ്വാരം।
യതഃ। പല്ലവഗ്രാഹിപാണ്ഡിത്യംക്രയക്രീതഞ്ചമൈഥുനം।
ഭോജനഞ്ചപരാധീനംതിസ്രഃപുംസാംവിഡംബനാഃ॥
അന്യച്ച। രോഗീചിരപ്രവാസീപരാന്നഭോജീപരവാസശായീച।
യജ്ജീവതിതന്മരണംയന്മരണംസോ,സ്യവിശ്രാമഃ॥
ഇത്യാലോച്യാപിലോഭാൽപുനരപ്യൎത്ഥംഗ്രഹീതുംഗ്രഹമകരവം।
തഥാചോക്തം। ലോഭേനബുദ്ധിശ്ചലതിലോഭോജനയതേതൃഷ്ണാം
തൃഷ്ണാൎത്തോദുഃഖമാപ്നോതിപരത്രേഹചമാനവഃ॥
തതോ,ഹംമന്ദംമന്ദമുപസൎപ്പംസ്തേനവീണാകൎണ്ണേന ജൎജ്ജരവംശഖണ്ഡേനതാഡിതശ്ചാചിന്തയം, ലുബ്ധോഹ്യ സന്തുഷ്ടോ ? നിയതമാത്മദ്രോഹീഭവതി।
തഥാച। സൎവ്വാഃസമ്പത്തയസ്തസ്യസന്തുഷ്ടംയസ്യമാനസം।
ഉപാനൽഗൂഢപാദസ്യസൎവ്വാചൎമ്മാവൃതേവഭൂഃ॥
അപരഞ്ച। സന്തോഷാമൃതതൃപ്താനാംയൽസുഖംശാന്തചേതസാം।
കുതസ്തൽധനലുബ്ധാനാമിതശ്ചേതശ്ചധാവതാം॥
കിഞ്ച। തേനാധീതംശ്രുതംതേനതേനസൎവ്വമനുഷ്ഠിതം।
യേനാശാഃപൃഷ്ഠതഃകൃത്വാനൈരാശ്യമവലംബിതം॥
അപിച। അസേവിതേശ്വരദ്വാരംഅദൃഷ്ടവിരഹവ്യഥം।
അനുക്തക്ലീബവചനംധന്യംകസ്യാപിജീവനം॥
യതഃ। നയോജനശതംദൂരംബാധ്യമാനസ്യതൃഷ്ണയാ।
സന്തുഷ്ടസ്യകരപ്രാപ്തേ,പ്യൎത്ഥേഭവതിനാദരഃ॥
തദത്രാവസ്ഥോചിതകാൎയ്യപരിഛേദഃശ്രേയാൻ।
ഉക്തഞ്ച। കോധൎമ്മോഭൂതദയാകിംസൌഖ്യംനിത്യമരോഗിതാജഗതി।
ജന്തോഃകഃസ്നേഹഃസൽഭാവഃകിംപാണ്ഡിത്യംപരിഛേദഃ॥
തഥാച। പരിഛേദോഹിപാണ്ഡിത്യംയദാപന്നാവിപത്തയഃ।

അപരിഛേദകൎത്തൄണാംവിപദഃസ്യുഃപദേപദേ ||
തഥാഹി | ത്യജേദേകംകുലസ്യാൎത്ഥേഗ്രാമസ്യാൎത്ഥേകുലംത്യജേൽ |
ഗ്രാമംജനപദസ്യാൎത്ഥേസ്വാത്മാൎത്ഥേപൃഥിവീംത്യജേൽ ||
അപരഞ്ച | പാനീയംവാനിരായാസംസ്വാദ്വന്നംവാഭയോത്തരം |
വിചാൎയ്യഖലുപശ്യാമിതൽസുഖംയത്രനിൎവൃതിഃ ||
ഇത്യാലോച്യാഹംനിൎജ്ജനവനമാഗതഃ
യതഃ | വരംവനംവ്യാഘ്രഗജേന്ദ്രസേവിതംദ്രുമാലയഃ പക്വഫലാംബു
ഭോജനം | തൃണാനിശയ്യാപരിധാനവല്കലം,
നബന്ധുമദ്ധ്യേധനഹീനജീവനം ||
തതോ,ഽസ്മൽപുണ്യബലോദയാൽ അനേനമിത്രേണാഹംസ്നേഹാ
നുവൃത്യാഅനുഗൃഹീതഃ, അധുനാപുണ്യബലോദയാൽ ഭവദാശ്രയഃ
സ്വൎഗ്ഗഏവമയാപ്രാപ്തഃ |
യതഃ | സംസാരവിഷവൃക്ഷസ്യദ്വേഏവരസവൽഫലേ |
കാവ്യാമൃതരസാസ്വാദഃസംഗമഃസുജനൈഃസഹ ||
മന്ഥരഉവാച |
അൎത്ഥാഃപാദരജോപമാഗിരിനദീവേഗോപമംയൌവനം |
ആയുഷ്യംജലലോലവിന്ദുചപലംഫേനോപമംജീവിതം ||
ധൎമ്മംയോനകരോതിനിശ്ചിതമതിഃസ്വൎഗ്ഗാൎഗ്ഗളോല്ഘാടനം,
പശ്ചാൽപാപയുതോജരാപരിഗതഃശോകാഗ്നിനാദഹ്യതേ ||
യുഷ്മാഭിരതിസഞ്ചയഃകൃതസ്തസ്യായംദോഷഃ |
ശൃണു | ഉപാൎജ്ജിതാനാംവിത്താനാംത്യാഗഏവഹിരക്ഷണം |
തഡാഗോദരസംസ്ഥാനാംപരീവാഹഇവാംഭസാം ||
അന്യച്ച | യദധോധഃക്ഷിതൌവിത്തംനിചഖാനമിതംപചഃ |
തദധോനിലയംഗന്തുംചക്രേപന്ഥാനമഗ്രതഃ ||
അന്യച്ച | നിജസൌഖ്യംനിരുന്ധാനോയോധനാൎജ്ജനമിഛതി |
പരാൎത്ഥഭാരവാഹീവക്ലേശസ്യൈവഹിഭാജനം ||
അപരഞ്ച | ദാനോപഭോഗഹീനേനധനേനധനിനോയദി |
ഭവാമഃകിമുതേനൈവധനേനധനിനോവയം ||
അന്യച്ച | അസംഭോഗേനസാമാന്യംകൃപണസ്യധനംപരൈഃ |
അസ്യേദമിതിസംബന്ധോഹാനൌദുഃഖേനഗമ്യതേ ||
തഥാചോക്തം | ദാനംപ്രിയവാക്സഹിതംജ്ഞാനമഗൎവ്വംക്ഷമാന്വി
തംശൌൎയ്യം |
വിത്തംത്യാഗനിയുക്തംദുൎല്ലഭമേതച്ചതുഷ്ടയംലോകേ ||
ഉക്തഞ്ച | കൎത്തവ്യഃസഞ്ചയോനിത്യംകൎത്തവ്യോനാതിസഞ്ചയഃ |
പശ്യസഞ്ചയശീലോ,ഽസൌധനുഷാജംബുകോഹതഃ ||
താവാഹതുഃ കഥമേതൽ | മന്ഥരഃകഥയതി,അസ്തികല്യാണകടകേവാ
സ്തവ്യോഭൈരവോനാമവ്യാധഃസചൈകദാമൃഗമന്വിഷ്യൻ വിന്ധ്യാ
ടവീംഗതവാൻ, തതസ്തേനവ്യാപാദിതം മൃഗമാദായഗഛതാഘോരാകൃ
തിഃസൂകരോദൃഷ്ടഃ തേനവ്യാധേനമൃഗംഭൂമൌ നിധായശൂകരഃശരേ

ണാഹതഃ സൂകരേണാപിഘനഘോരഗൎജ്ജനംകൃത്വാവ്യാധോഹതഃ
വ്യാധശ്ഛിന്നദ്രുമഇവഭ്രമൌനിപപാത |
യതഃ | ജലമഗ്നിൎവ്വിഷംശസ്ത്രംക്ഷുൽവ്യാധിഃപതനംഗിരേഃ |
        നിമിത്തംകിഞ്ചിദാസാദ്യദേഹീപ്രാണാൻവിമുഞ്ചതി ||
അഥതയോഃപാദാസ്ഫാലനേനസൎപ്പോപിമൃതഃ അഥാനന്തരംദീൎഘര
വോനാമജംബുകഃ പരിഭ്രമന്നാഹാരാൎത്ഥീതാൻമൃതാൻമൃഗവ്യാധസൎപ്പ
ശൂകരാൻഅപശ്യൽ,അചിന്തയച്ചഅഹോഅദ്യമഹൽഭോജ്യംമേസമു
പസ്ഥിതം |
അഥവാ | അചിന്തിതാനിദുഃഖാനിയഥൈവായാന്തിദേഹിനാം |
        സുഖാന്യപിതഥാമന്യേദൈവമത്രാതിരിച്യതേ ||
തദ്ഭവതു,ഏഷാംമാംസൈൎമ്മാസത്രയംമേസുഖേനഗമിഷ്യതി |
ഉക്തഞ്ച | മാസമേകംനരോയാതിദ്വൌമാസൌമൃഗശൂകരൌ ||
അഹിരേകംദിനംയാതുഅദ്യഭക്ഷ്യോധനുൎഗ്ഗുണഃ |
തതഃ പ്രഥമബുഭുക്ഷായാമിദംനിസ്വാദുകോദണ്ഡലഗ്നം സ്നായുബ
ന്ധനംഖാദാമി | ഇത്യുക്ത്വാതഥാകൃതേസതിഛിന്നേസ്നായുബന്ധനേ
ഉല്പതിതേനധനുഷാഹൃദിനിൎഭിന്നഃസദീൎഘരവഃപഞ്ചത്വമാഗതഃ | അ
തോഹംബ്രവീമി,കൎത്തവ്യഃസഞ്ചയോനിത്യമിത്യാദി |
തഥാച | യൽദദാതിയദശ്നാതിതദേവധനിനോധനം |
        അന്യേമൃതസ്യക്രീഡന്തിദാരൈരപിധനൈരപി ||
കിഞ്ച | യൽദദാതിവിശിഷ്ടേഭ്യോയച്ചാശ്നാതിദിനേദിനേ |
        തത്തേവിത്തമഹംമന്യേശേഷംകസ്യാപിരക്ഷസി ||
യാതുകിമിദാനീമതിക്രാന്തോപവൎണ്ണനേന |
യതഃനാപ്രാപ്യമഭിവാഞ്ഛന്തിനഷ്ടംനേഛന്തിശോചിതും |
ആപത്സ്വപിനമുഹ്യന്തിനരാഃപണ്ഡിതബുദ്ധയഃ ||
തൽസഖേസൎവ്വദാത്വയാസോത്സാഹേനഭവിതവ്യം |
യതഃ | ശാസ്ത്രാണ്യധീത്യാപിഭവന്തിമൂൎഖായസ്തുക്രിയാവാൻപുരുഷഃ
        സവിദ്വാൻ സുചിന്തിതഞ്ചൌഷധമാതുരാണാം നനാമമാത്രേ
        ണകരോത്യരോഗം ||
അന്യച്ച | നസ്വല്പമപ്യധ്യവസായഭീരോഃകരോതിവിജ്ഞാനവിധിൎഗ്ഗു
        ണംഹി |
    അന്ധസ്യകിംഹസ്തതലസ്ഥിതോപിപ്രകാശയത്യൎത്ഥമിവപ്രദീപഃ ||
തദത്രസഖേദശാവിശേഷേശാന്തിഃകരണീയാ,ഏതദപ്യതികഷ്ടം ത്വ
യാനമന്തവ്യം |
യതഃ | രാജാകുലവധൂൎവ്വിപ്രാമന്ത്രിണശ്ചപയോധരാഃ |
        സ്ഥാനഭ്രഷ്ടാനശോഭന്തേദന്താഃകേശാനരാനഖാഃ ||
ഇതിവിജ്ഞായമതിമാൻസ്വസ്ഥാനംനപരിത്യജേൽ,കാപുരുഷവചന
മേതൽ |
യതഃ | സ്ഥാനമുത്സൃജ്യഗഛന്തിസിംഹാഃസൽപുരുഷാഗജാഃ |
        തത്രൈവനിധനംയാന്തികാകാഃകാപുരുഷാമൃഗാഃ ||

തഥാചോക്തം | കോവീരസ്യമനസ്വിനഃസ്വവിഷയഃകോവാവിദേശ
സ്തഥാ |
യംദേശംശ്രയതേതമേവകുരുതേബാഹുപ്രതാപാൎജ്ജിതം |
യൽദംഷ്ട്രാനഖലാംഗൂലപ്രഹരണഃസിംഹോവനംഗാഹതേ,
തസ്മിന്നേവഹതദ്വിപേന്ദ്രരുധിരൈഃതൃഷ്ണാംഛിനത്ത്യാത്മനഃ ||
അപരഞ്ച | നിപാനമിവമണ്ഡൂകാഃസരഃപൂൎണ്ണമിവാണ്ഡജാഃ |
സോദ്യോഗംനരമായാന്തിവിവശാഃസൎവ്വസമ്പദഃ ||
അന്യച്ച | സുഖമാപതിതംസേവ്യംദുഃഖമാപതിതംതഥാ |
ചക്രവൽപരിവൎത്തന്തേദുഃഖാനിചസുഖാനിച ||
അന്യച്ച | ഉത്സാഹസമ്പന്നമദീൎഘസൂത്രംക്രിയാവിധിജ്ഞംവ്യസനേ
ഷ്വസക്തം |
ശൂരംകൃതജ്ഞംദൃഢസൌഹൃദഞ്ചലക്ഷ്മീഃ സ്വയംയാതിനിവാസ
ഹേതോഃ ||
വിശേഷതശ്ച | വിനാപ്യൎത്ഥൈൎവ്വീരഃസ്പൃശതിബഹുമാനോന്നതിപദം,
സമായുക്തോപ്യൎത്ഥൈഃപരിഭവപദംയാതികൃപണഃ |
സ്വഭാവാദുദ്ഭൂതാംഗുണസമുദയാവാപ്തിവിഷയാം,
ദ്യുതിംസൈംഹീംകിംശ്വാധൃതകനകമാലോപിലഭതേ ||
കിഞ്ച | ധനവാനിതിഹിമദോമേകിംഗതവിഭവോവിഷാദമുപയാമി |
കരനിഹതകന്ദുകസമാഃപാതോല്പാതാമനുഷ്യാണാം ||
അപരഞ്ച | അഭ്രഛായാഖലപ്രീതിന്നവശംയാന്തിയോഷിതഃ |
കിഞ്ചിൽകാലോപഭോഗ്യാനിയൌവനാനിധനാനിച ||
അന്യച്ച | വൃത്ത്യൎത്ഥംനാതിചേഷ്ടേതസാഹിധാത്രൈവനിൎമ്മിതാ |
ഗൎഭാദുല്പതിതേജന്തൌമാതുഃപ്രസ്രവതസ്തനൌ ||
അപിചസഖേ | യേനശുക്ലീകൃതാഹംസാഃശുകാശ്ചഹരിതീകൃതാഃ |
മയൂരാശ്ചിത്രിതായേനസതേവൃത്തിംവിധാസ്യതി ||
അപരഞ്ച | സതാംരഹസ്യംശൃണുമിത്ര |
ജനയന്ത്യൎജ്ജനേദുഃഖംതാപയന്തിവിപത്തിഷു |
മോഹയന്തിചസമ്പത്തൌകഥമൎത്ഥാഃസുഖാവഹാഃ ||
അപരഞ്ച | ധൎമ്മാൎത്ഥംയസ്യവിത്തേഹാവരംതസ്യനിരീഹതാ |
പ്രക്ഷാളനാദ്ധിപങ്കസ്യദൂരാദസ്പൎശനംവരം ||
യതഃ | യഥാഹ്യാമിഷമാകാശേപക്ഷിഭിഃശ്വാപദൈൎഭുവി |
ഭക്ഷ്യതേസലിലേനക്രൈസ്തഥാസൎവ്വത്രവിത്തവാൻ ||
അന്യച്ച | രാജതഃസലിലാദഗ്നേശ്ചൌരതഃകുജനാദപി |
ഭയമൎത്ഥവതാംനിത്യംമൃത്യോഃപ്രാണഭൃതാമിവ ||
തഥാഹി | ജന്മനിക്ലേശബഹുലേകിന്നുദുഃഖമതഃപരം |
ഇച്ഛാസമ്പൽയതോനാസ്തിയച്ചേച്ഛാനനിവൎത്തതേ |
അന്യച്ച | ഭ്രാതഃശൃണു | ധനംതാവദസുലഭംലബ്ധംകൃച്ഛ്രേണരക്ഷ്യതി |
ലബ്ധനാശോയഥാമൃത്യുസ്തസ്മാദേതന്നചിന്തയേൽ ||
തൃഷ്ണാംചേഹപരിത്യജ്യകോദരിദ്രഃകഈശ്വരഃ |

തസ്യാശ്ചേൽപ്രസരോദത്തോദാസ്യേഞ്ചശിരസിസ്ഥിതം ||
അപരഞ്ച | യൽയദേവഹിവാഞ്ഛേതതതോവാഞ്ഛാപ്രവൎത്തതേ |
പ്രാപ്തഏവാൎത്ഥതഃസോൎത്ഥസ്യതോവാഞ്ഛാനവൎത്തതേ ||
കിംബഹുനാമമപക്ഷപാതേനമയൈവസഹാത്രകാലോനീയതാം |
യതഃ | ആമരണാന്താഃപ്രണയാഃകോപാസ്തൽക്ഷണഭംഗുരാഃ |
പരിത്യാഗാശ്ചനിസ്സംഗാഭവന്തിഹിമഹാത്മനാം ||
ഇതിശ്രുത്വാലഘുപതനകോബ്രൂതേധന്യോസിമന്ഥര സൎവ്വഥാശ്ലാഘ്യഗുണോസി |
യതഃ | സന്തഏവസതാംനിത്യമാപദുദ്ധരണക്ഷമാഃ |
ഗജാനാംപങ്കമഗ്നാനാംഗജാഏവധുരന്ധരാഃ ||
ശ്ലാഘ്യഃസഏകോഭുവിമാനവാനാംസഉത്തമഃസൽപുരുഷഃ
സധന്യഃ | യസ്യാൎത്ഥിനോവാശരണാഗതാവാനാശാ
വിഭങ്ഗാവിമുഖാഃപ്രയാന്തി ||

അഥതദേവംതേസ്വേച്ഛാഹാരവിഹാരംകുൎവ്വാണാഃ സന്തുഷ്ടാഃസുഖം നിവസന്തി | അഥചിത്രാംഗനാമാമൃഗഃകേനാപിത്രാസിതസ്തത്രാഗത്യ മിളിതഃ | തൽപശ്ചാദായാന്തംമൃഗമവലോക്യഭയംസഞ്ചിന്ത്യമന്ഥരോജലംപ്രവിഷ്ടോമൂഷികശ്ചവിവരംഗതഃ കാകോപിഉഡ്ഡീയവൃക്ഷമാരൂഢസ്തതോ ലഘുപതനകേനസുദൂരം നിരൂപ്യഭയഹേതുൎന്നകോപ്യായാതീത്യാലോചിതം | പശ്ചാൽതദ്വചനാദാഗത്യപുനഃസൎവ്വേമിളിത്വാതത്രൈവോപവിഷ്ടാഃ | മന്ഥരേണോക്തം,ഭദ്രംമൃഗസ്വാഗതംസ്വേച്ഛയാ ഉദകാദ്യാഹാരോനുഭൂയതാംഅത്രാവസ്ഥാനേനവനമിദം സനാഥീക്രിയതാം | ചിത്രാംഗോബ്രൂതേലുബ്ധകത്രാസിതോഹംഭവതാംശരണമാഗതഃ,ഭവത്ഭിഃസഹസഖ്യമിച്ഛാമി | ഹിരണ്യകോ,വദൽമിത്രതാവദസ്മാഭിഃ സഹഭവതായത്നേനമിളിതം |
യതഃ | ഔരസംകൃതസംബന്ധംതഥാവംശക്രമാഗതം |
രക്ഷിതംവ്യസനേഭ്യശ്ചമിത്രംജ്ഞേയംചതുൎവ്വിധം ||
തദത്രഭവതാസ്വഗൃഹനിൎവ്വിശേഷംസ്ഥീയതാം | തച്ഛ്രുത്വാമൃഗഃസാനന്ദോഭൂത്വാസ്വേച്ഛാഹാരംകൃത്വാപാനീയം പീത്വാജലാസന്നതരുച്ഛായായാമുപവിഷ്ടഃ | അഥമന്ഥരേണോക്തം,സഖേമൃഗഏതസ്മിൻനിൎജ്ജനേവനേകേനത്വംത്രാസിതഃ ? കദാചിൽകിംവ്യാധാഃസഞ്ചരന്തി? മൃഗേണോക്തം,അസ്തികലിംഗവിഷയേരുക്മാംഗദോനാമനരപതിൎദ്ദിഗ്വിജയവ്യാപാരക്രമേണാഗത്യ ചന്ദ്രഭാഗാനദീതീരേസമാവാസിതകടകോവൎത്തതേ | പ്രാതശ്ചതേനാത്രാഗത്യകൎപ്പൂരസരഃ സമീപേഭവിതവ്യമിതിവ്യാധാനാം മുഖാൽകിംവദന്തീശ്രൂയതേതദത്രാപി പ്രാതരവസ്ഥാനംഭയഹേതുകമിത്യാലോച്യയഥാവസരകാൎയ്യമാരഭ്യതാം | തച്ഛ്രുത്വാകൂൎമ്മഃസഭയമാഹജലാശയാന്തരംഗച്ഛാമി | കാകമൃഗാവപിഉക്തവന്താവേവമസ്തു | തതോഹിരണ്യകോവിഹസ്യാഹജലാശയാന്തരേ പ്രാപ്തേമന്ഥരസ്യകുശലംസ്ഥലേഗച്ഛതഃ കഃപ്രതീകാരഃ |
യതഃ | അംഭാംസിജലജന്തൂനാംദുൎഗ്ഗംദുൎഗ്ഗനിവാസിനാം |

സ്വഭൂമിഃശ്വാപദാദീനാംരാജ്ഞാംമന്ത്രോപരംബലം॥
സൃഗാലേനഹതോഹസ്തീഗഛതാപങ്കവത്മനാ।
ഭവിഷ്യസിതഥൈവത്വംപ്രയാസ്യൻസ്ഥലവത്മനാ॥

തതോമന്ഥരേണോക്തംകഥമേതൽ। ഹിരണ്യകഃകഥയതിഅസ്തിബ്രഹ്മാരണ്യേ കൎപ്പൂരതിലകോനാമഹസ്തീതമവലോക്യ സൎവ്വേസൃഗാലാശ്ചിന്തയന്തിസ്മയദ്യയംകേനാ പ്യുപായേനമ്രിയതേതദാസ്മാകമേതൽദേഹേനമാസചതുഷ്ടയസ്യഭോജനംഭവിഷ്യതി।തത്രഏകേനവൃദ്ധസൃഗാലേനപ്രതിജ്ഞാതംമയാബുദ്ധി പ്രഭാവാദസ്യമരണം സാധയിതവ്യം। അനന്തരംസവഞ്ചകഃകൎപ്പൂരതിലകസമീപംഗത്വാസാഷ്ടാംഗപാതംപ്രണമ്യഉവാചദേവദൃഷ്ടിപ്രസാദംകുരു। ഹസ്തീബ്രൂതേ,കസ്ത്വം? കുതഃസമായാതഃ? സോ,വദൽജംബുകോഹംസൎവ്വൈൎവ്വനവാസിഭിഃപശുഭിൎമ്മിളിത്വാഭവൽസകാശംപ്രസ്ഥാപിതഃ യൽവിനാരാജ്ഞാഅവസ്ഥാതുംനയുക്തം।തദത്രാടവീരാജ്യേ,ഭിഷേക്തുംഭവാൻസൎവ്വസ്വാമിഗുണോപേതോനിരൂപിതഃ।

യതഃ। യഃകുലാഭിജനാചാരൈരതിശുദ്ധഃപ്രതാപവാൻ।
ധാൎമ്മികോനീതികുശലഃസസ്വാമീയുജ്യതേഭുവി॥

അപരഞ്ചപശ്യ। രാജാനംപ്രഥമംവിന്ദേൽതതോഭാൎയ്യാംതതോധനം।
രാജന്യസതിലോകേ,സ്മിൻകുതോഭാൎയ്യാകുതോധനം॥

അന്യച്ച। പൎജ്ജന്യഇവഭൂതാനാമാധാരഃപൃഥിവീപതിഃ।
വികലേപിഹിപൎജ്ജന്യേജീവ്യതേനതുഭൂപതൌ॥
നിയതവിഷയവൎത്തീപ്രായശോദണ്ഡയോഗാജ്ജഗതിപരവശേ,സ്മിൻദുൎല്ലഭഃസാധുവൃത്തഃ। കൃശമപിവികലംവാവ്യാധിതംവാധനംവാപതിമപികുലനാരീദണ്ഡഭീത്യാഭ്യുപൈതി॥

തൽയഥാലഗ്നവേലാനവിചലതിതഥാ കൃത്വാസത്വരമാഗമ്യതാം ദേവേന। ഇത്യുക്ത്വാഉത്ഥായചലിതഃ। തതോ,സൌരാജ്യലോഭാകൃഷ്ടഃകൎപ്പൂരതിലകഃ സൃഗാലവൎത്മനാധാവൻമഹാപങ്കേനിമഗ്നഃ।തതസ്തേനഹസ്തിനാഉക്തംസഖേസൃഗാലകിംഅധുനാവിധേയം? പങ്കേനിപതിതോ,ഹംമ്രിയേപരാവൃത്യപശ്യ। സൃഗാലേനവിഹസ്യോക്തം,ദേവമമപുഛകാവലംബനം കൃത്വാഉത്തിഷ്ഠ,യന്മദ്വിധസ്യവചസിത്വയാപ്രത്യയഃകൃതഃതദനുഭൂയതാമശരണംദുഃഖമിതി।

തഥാചോക്തം। യദിസത്സംഗനിരതോഭവിഷ്യസിഭവിഷ്യസി।
തഥാ,സജ്ജനഗോഷ്ഠീഷുപതിഷ്യസിപതിഷ്യസി॥

തതോമഹാപങ്കേനിമഗ്നോഹസ്തീസൃഗാലൈൎഭക്ഷിതഃ।
അതോഹംബ്രവീമിസൃഗാലേനഹതോഹസ്തീത്യാദി।

തദ്ധിതവചനമവധീൎയ്യമഹതാഭയേനവിമുഗ്ദ്ധ ഇവതജ്ജലാശയമത്യജ്യമന്ഥരശ്ചലിതഃതേപിഹിരണ്യകാദയഃ സ്നേഹാദനിഷ്ടംശങ്കമാനാമന്ഥരമനുഗഛന്തി। തതഃ സ്ഥലേഗഛൻകേനാപിവ്യാധേനകാനനംപൎയ്യടതാമന്ഥരഃ പ്രാപ്തഃ। പ്രാപ്യചതംഗൃഹീത്വാഉത്ഥാപ്യധനുഷിബധ്വാഭ്രമൻക്ലേശാൽ ക്ഷുൽപ്പിപാസാകുലഃ സ്വഗൃഹാഭിമുഖംചലിതഃ।

അഥമൃഗവായസമൂഷികാഃപരംവിഷാദംഗതാസ്തമനുജഗ്മുഃ। തതഃ ഹിരണ്യകോവിലപതി।

ഏകസ്യദുഃഖസ്യനയാവദന്തംഗഛാമ്യഹംപാരമിവാൎണ്ണവസ്യ। താവദ്ദ്വിതീയംസമുപസ്ഥിതംമേഛിദ്രേഷ്വനൎത്ഥാബഹുലീഭവന്തി ॥

സ്വാഭാവികന്തുയന്മിത്രംഭാഗ്യേനൈവാഭിജായതേ।
തദകൃത്രിമസൌഹാൎദ്ദമാപത്സ്വപിനമുഞ്ചതി ॥
നമാതരിനദാരേഷുനസോദൎയ്യേനചാത്മനി।
വിശ്വാസസ്താദൃശഃപുംസാംയാവന്മിത്രേസ്വഭാവജേ ॥

ഇതിമുഹുൎവ്വിചിന്ത്യഅഹോദുൎദ്ദൈവം।

യതഃ। സ്വകൎമ്മസന്താനവിചേഷ്ടിതാനികാലാന്തരാവൎത്തിശുഭാശുഭാനി।
ഇഹൈവദൃഷ്ടാനിമയൈവതാനിജന്മാന്തരാണീവദശാന്തരാണി

അഥവാഇത്ഥമേവൈതൽ।

കായഃസന്നിഹിതാപായഃസമ്പദഃപദമാപദാം।
സമാഗമാഃസാപഗമാഃസൎവ്വമുല്പാദിഭംഗുരം ॥

പുനൎവ്വിമൃശ്യാഹ।

ശോകാരാതിഭയത്രാണംപ്രീതിവിശ്രംഭഭാജനം।
കേനരത്നമിദംസൃഷ്ടംമിത്രമിത്യക്ഷരദ്വയം ॥

കിഞ്ച। മിത്രംപ്രീതിരസായനംനയനയോരാനന്ദനംചേതസഃ।
പാത്രംയൽസുഖദുഃഖയോഃസഹഭവേന്മിത്രേണതൽദുൎല്ലഭം।
യേചാന്യേസുഹൃദഃസമൃദ്ധിസമയേദ്രവ്യാഭിലാഷാകുലാഃ,
തേസൎവ്വത്രമിളന്തിതത്വനികഷഗ്രാവാതുതേഷാംവിപൽ ॥

ഇതിബഹുവിലപ്യഹിരണ്യകശ്ചിത്രാംഗലഘുപതനകാവാഹ,യാവദയംവ്യാധോവനാൽനനിഃസരതിതാവന്മന്ഥരംമോചിയതുംയത്നഃക്രിയതാം। താവൂചതുഃസത്വരംകാൎയ്യമുച്യതാം। ഹിരണ്യകോബ്രൂതേ,ചിത്രാംഗോജലസമീപംഗത്വാമൃതമിവാത്മാനംദൎശയതു। കാകശ്ചതസ്യോപരിസ്ഥിത്വാചഞ്ച്വാകിമപിവിലിഖതു,നൂനമനേനലുബ്ധകേനതത്രകഛപംപരിത്യജ്യമൃഗമാംസാൎത്ഥിനാസത്വരംഗന്തവ്യം,തതോഹംമന്ഥരസ്യബന്ധനംഛേത്സ്യാമി,സന്നിഹിതേലുബ്ധകേഭവദ്ഭ്യാംപലായിതവ്യം। ചിത്രാംഗലഘുപതനകാഭ്യാംശീഘ്രംഗത്വാതഥാനുഷ്ഠിതേസതിസവ്യാധഃശ്രാന്തഃപാനീയംപീത്വാതരോരധസ്താദുപവിഷ്ടഃതഥാവിധംമൃഗമപശ്യൽ। തതഃകൎത്തരികാമാദായപ്രഹൃഷ്ടമനാമൃഗാന്തികംചലിതഃ। തത്രാന്തരേഹിരണ്യകേനാഗത്യമന്ഥരസ്യബന്ധനംഛിന്നം,സകൂൎമ്മഃസത്വരംജലാശയംപ്രവിവേശ,സമൃഗശ്ചാസന്നംതംവ്യാധംവിലോക്യഉത്ഥായപലായിതഃ। പ്രത്യാവൃത്യലുബ്ധകോയാവൽതരുതലമായാതിതാവൽകൂൎമ്മമപശ്യന്നചിന്തയൽ,ഉചിതമേവൈതൽമമാസമീക്ഷ്യകാരിണഃ?

യതഃ। യോധ്രുവാണിപരിത്യജ്യഅധ്രുവാണിനിഷേവതേ।
ധ്രുവാണിതസ്യനശ്യന്തിഅധ്രുവംനഷ്ടമേവഹി ॥

തതോ,സൌസ്വകൎമ്മവശാൽനിവാസകടകംപ്രവിഷ്ടഃ ।
കൎത്തവ്യാനിചമിത്രാണിദുൎഗ്ഗമാനിവനാനിച ।
പശ്യകൂൎമ്മപതിൎബ്ബദ്ധോമൂഷികേണവിമോചിതഃ ॥
മന്ഥരാദയഃ സൎവ്വേത്യക്താപദഃ സ്വസ്ഥാനംഗത്വായഥാസുഖമാസ്ഥിതാഃ । അഥരാജപുത്രൈഃസാനന്ദചേതോഭിഃസൎവ്വംതൽശ്രുതം । സൎവ്വേതേസുഖിനഃസമ്പന്നാസ്മസ്മാൽസിദ്ധംനഃസമീഹിതം । വിഷ്ണുശൎമ്മോവാചഏതാവതാഭവതാമഭിലഷിതംസമ്പന്നമപരമപീദമസ്തു ।
മിത്രംപ്രാപ്നുതസജ്ജനാജനപദൈൎല്ലക്ഷ്മീഃസമാലംബതാം ।
ഭൂപാലാഃപരിപാലയന്തുവസുധാംശശ്വൽസ്വധൎമ്മേസ്ഥിതാഃ ।
ആസ്താംമാനസതുഷ്ടയേസുകൃതിനാംനീതിൎന്നവോഢേവവഃ,
കല്യാണംകുരുതാംജനസ്യഭഗവാംശ്ചന്ദ്രാൎദ്ധചൂഡാമണിഃ ॥
ഇതിഹിതോപദേശേമിത്രലാഭോനാമപ്രഥമകഥാസംഗ്രഹഃസമാപ്തഃ ।

അഥദ്വിതിയഭാഗഃസുഹൃൽഭേദം ।

അഥരാജപുത്രാ ഊചുഃ,ആൎയ്യമിത്രലാഭഃ ശ്രുതസ്താവദസ്മാഭിരിദാനീംവയംസുഹൃൽഭേദംശ്രോതുമിഛാമഃ । വിഷ്ണുശൎമ്മോവാച,സുഹൃൽഭേദംതാവൽശൃണുതയസ്യായമാദ്യഃശ്ലോകഃ ।
വൎദ്ധമാനോമഹാസ്നേഹോമൃഗേന്ദ്രവൃഷഭയോൎവ്വനേ ।
വിശുനേനാപിലുബ്ധേനജംബുകേനവിനാശിതഃ ॥
രാജപുത്രൈരുക്തം,കഥമേതൽ ? വിഷ്ണുശൎമ്മാകഥയതി,അസ്തി ദക്ഷിണാപഥേസുവൎണ്ണവതീനാമനഗരി,തത്രവൎദ്ധമാനോ നാമവണിക്‌നിവസതി । തസ്യപ്രചുരേ,പിവിത്തേഅപരാൻബന്ധൂനതിസമൃദ്ധാൻസമീക്ഷ്യപുനരൎത്ഥവൃദ്ധിഃകരണീയേതിമതിൎബ്ബഭൂവ ।
യതഃ । അധോധഃപശ്യതഃകസ്യമഹിമാനോപചീയതേ ।
ഉപൎയ്യുപരിപശ്യന്തഃസൎവ്വഏവദരിദ്രതി ॥
അപരഞ്ച । ബ്രഹ്മഹാപിനരഃപൂജ്യോയസ്യാസ്തിവിപുലംധനം ।
ശശിനസ്തുല്യവംശോപിനിൎദ്ധനഃപരിഭൂയതേ ॥
അന്യച്ച । അവ്യവസായിനമലസംദൈവപരംസാഹസാച്ചപരിഹീനം
പ്രമദേവവൃദ്ധപതിംനേഛത്യുപഗ്രഹീതുംലക്ഷ്മീഃ ॥
കിഞ്ച । ആലസ്യംസ്ത്രീസേവാസരോഗതാജന്മഭൂമിവാത്സല്യം ।
സന്തോഷോഭീരുത്വംഷൾവ്യാഘാതാമഹത്വസ്യ ॥
യതഃ । സമ്പദാസുസ്ഥിതംമന്യോഭവതിസ്വല്പയാപിയഃ ।
കൃതകൃത്യോവിധിൎമ്മന്യേനവൎദ്ധയതിതസ്യതാം ॥
അപരഞ്ച । നിരുത്സാഹംനിരാനന്ദംനിൎവ്വീൎയ്യമരിനന്ദനം ।

മാസ്മസീമന്തിനീകാചിൽജനയേൽപുത്രമീദൃശം ॥
തഥാചോക്തം । അലബ്ധഞ്ചൈവലിപ്സേതലബ്ധംരക്ഷേദവക്ഷയാൽ ।
രക്ഷിതംവൎദ്ധയേൽസമ്യക്‌വൃദ്ധംതീൎത്ഥേഷുനിഃക്ഷിപേൽ ॥
യതഃ । അലബ്ധമിഛതോ,ൎത്ഥയോഗാദൎത്ഥസ്യപ്രാപ്തിരേവ ।
ലബ്ധസ്യാപ്യരക്ഷിതസ്യനിധേരപിസ്വയംവിനാശഃ ॥
അപിച । അവൎദ്ധമാനശ്ചാൎത്ഥഃകാലേസ്വല്പവ്യയോ,പ്യഞ്ജനവൽക്ഷയമേതി ।
അനുപഭുജ്യമാനശ്ചനിഷ്പ്രയോജനഏവസഃ ॥
തഥാചോക്തം । ധനേനകിംയോനദദാതിനാശ്നുതേ,
ബലേനകിംയശ്ചരിപുംനബാധതേ ।
ശ്രുതേനകിംയോനചധൎമ്മമാചരേൽ
കിമാത്മനായോനജിതേന്ദ്രിയോഭവേൽ ।
യതഃ । ജലവിന്ദുനിപാതേനക്രമശഃപൂൎയ്യതേഘടഃ ।
സഹേതുഃസൎവ്വവിദ്യാനാംധൎമ്മസ്യചധനസ്യച ॥
ദാനോപഭോഗരഹിതാദിവസായസ്യയാന്തിവൈ
സകൎമ്മകാരഭസ്ത്രേവശ്വസന്നപിനജീവതി ॥
ഇതിസഞ്ചിന്ത്യനന്ദകസഞ്ജീവകനാമാനൌ വൃഷഭൌധുരിനിയുജ്യശകടംനാനാവിധദ്രവ്യപൂൎണ്ണംകൃത്വാബാണിജ്യേനഗതഃകാശ്മീരംപ്രതി।
അന്യച്ച । അഞ്ജനസ്യക്ഷയംദൃഷ്ട്വാവല്മീകസ്യചസഞ്ചയം ।
അബന്ധ്യംദിവസംകുൎയ്യാൽദാനാധ്യയനകൎമ്മസു ॥
യതഃ । കോതിഭാരഃസമൎത്ഥാനാംകിംദൂരംവ്യവസായിനാം ।
കോവിദേശഃസവിദ്യാനാംകഃപരഃപ്രിയവാദിനാം ॥
അഥഗഛതസ്തസ്യസുദുൎഗ്ഗനാമ്നി മഹാരണ്യേസഞ്ജീവകോഭഗ്നജാനുൎന്നിപതിതഃ,തമാലോക്യവൎദ്ധമാനോ,ചിന്തയൽ ।
കരോതുനാമനീതിജ്ഞോവ്യവസായമിതസ്തതഃ ।
ഫലംപുനസ്തദേവാസ്യയൽവിധേൎമ്മനസിസ്ഥിതം ॥
കിന്തു । വിസ്മയഃസൎവ്വഥാഹേയഃപ്രത്യൂഹഃസൎവ്വകൎമ്മണാം ।
തസ്മാൽവിസ്മയമുത്സൃജ്യസാധ്യേസിദ്ധിൎവ്വിധീയതാം ॥
ഇതിസഞ്ചിന്ത്യസഞ്ജീവകംതത്രപരിത്യജ്യവൎദ്ധമാനഃപുനഃ സ്വയംധൎമ്മപുരംനാമനഗരംഗത്വാമഹാകായമന്യ വൃഷഭമേകംസമാനീയധുരിനിയോജ്യചലിതഃ തതഃ സഞ്ജീവകോപികഥംകഥമപിഖുരത്രയേഭരംകൃത്വോത്ഥിതഃ ।
യതഃ । നിമഗ്നസ്യപയോരാശൌപൎവ്വതാൽപതിതസ്യച ।
തക്ഷകേണാപിദഷ്ടസ്യആയുൎമ്മൎമ്മാണിരക്ഷതി ॥
നാകാലേമ്രിയതേജന്തുൎവ്വിദ്ധഃശരശതൈരപി ।
കുശാഗ്രേണൈവസംസ്പൃഷ്ടഃപ്രാപ്തകാലോനജീവതി
അരക്ഷിതംതിഷ്ഠതിദൈവരക്ഷിതം സുരക്ഷിതംദൈവഹതംവിനശ്യതി ।
ജീവത്യനാഥോപിവനേവിസൎജ്ജിതഃ കൃതപ്രയത്നോപിഗൃഹേനജീവതി ॥

തതോദിനേഷുഗച്ഛത്സുസഞ്ജീവകഃസ്വേച്ഛാഹാരവിഹാരംകൃത്വാ അരണ്യംഭ്രാമ്യൻഹൃഷ്ടപുഷ്ടാംഗോബലവാൻനനാദ। തസ്മിൻവനേപിംഗലകനാമാസിംഹഃസ്വഭുജോപാർജ്ജിതരാജ്യസുഖമനുഭവൻനിവസതി। തഥാചോക്തം। നാഭിഷേകോനസംസ്കാരഃസിംഹസ്യക്രിയതേമൃഗൈഃ।

വിക്രമാർജ്ജിതരാജ്യസ്യസ്വയമേവമൃഗേന്ദ്രതാ ॥

സചൈകദാപിപാസാകുലിതഃ പാനീയംപാതുംയമുനാകച്ഛമഗച്ഛൽ, തേനചതത്രസിംഹേനാനനുഭൂതമകാലഘനഗർജ്ജിതമിവസഞ്ജീവകനർദ്ദിതമശ്രാവി, തച്ഛ്രുത്വാപാനീയമപീത്വാസചകിതഃ പരിവൃത്യസ്വസ്ഥാനമാഗത്യകിമിദമിത്യാലോചയൻതൂഷ്ണീംസ്ഥിതഃ। സചതഥാവിധഃകരടകദമനകാഭ്യാമസ്യമന്ത്രി പുത്രാഭ്യാംസൃഗാലാഭ്യാംദൃഷ്ടഃ, തംതഥാവിധംദൃഷ്ട്വാദമനകഃ കരടകമാഹ, സഖേകരടകകിമിത്യയംഉദകാർത്ഥിസ്വാമിപാനീയമപീത്വാസചകിതോമന്ദംമന്ദമവതിഷ്ഠതേ। കരടകോബ്രൂതേ, മിത്രദമനകാസ്മന്മതേനാസ്യസേവൈവനക്രിയതേ, യദിതഥാഭവതിതർഹികിമനേനസ്വാമിചേഷ്ടാനിരൂപണേനാസ്മാകം? യതശ്ചാനേനരാജ്ഞാവിനാ, പരാധേനചിര ദിവസംഅവധീരിതാഭ്യാമാവാഭ്യാംമഹൽദുഃഖമനുഭൂതം।

അപരഞ്ചപശ്യ। സേവയാധനമിച്ഛത്ഭിഃസേവകൈഃപശ്യയൽകൃതം।

സ്വാതന്ത്ര്യംയച്ഛരീരസ്യമൂഢൈസ്തദപിഹാരിതം ॥

അപരഞ്ച। ശീതവാതാതപക്ലേശാൻസഹന്തേയാൻപരാശ്രിതാഃ।

തദംശേനാപിമേധാവിതപസ്തപ്ത്വാസുഖീഭവേൽ ॥

അന്യച്ച। ഏതാവജ്ജന്മസാഫല്യംയദനായത്തവൃത്തിതാ।

യേപരാധീനതാംയാതാസ്തേവൈജീവന്തികേമൃതാഃ ॥

അപരഞ്ച। ഏഹിഗച്ഛപതോതിഷ്ഠവദമൌനംസമാചര।

ഏവമാശാഗ്രഹഗ്രസ്തൈഃക്രീഡന്തിധനിനോർത്ഥിഭിഃ ॥

കിഞ്ച। അബുധൈരർത്ഥലാഭായപണ്യസ്ത്രീഭിരിവസ്വയം।

ആത്മാസംസ്കൃത്യസംസ്കൃത്യപരോപകരണീകൃതഃ ॥

കിഞ്ച। യാപ്രകൃത്യൈവചപലാനിപതത്യശുചാവപി।

സ്വാമിനോബഹുമന്യന്തേദൃഷ്ടിംതാമപിസേവകാഃ ॥

അപരഞ്ച। മൌനാൻമൂകഃപ്രവചനപടുർവ്വാതുലോജല്പകോവാ,

ക്ഷാന്ത്യാഭീരുഃയദിനസഹതേപ്രായശോനാഭിജാതഃ।

ധൃഷ്ടഃപാർശ്വേവസതിനിയതംദൂരതശ്ചാപ്രഗത്ഭഃ,

സേവാധർമ്മഃപരമഗഹനോയോഗിനാമപ്യഗമ്യഃ ॥

വിശേഷതശ്ച। പ്രണമത്യുന്നതിഹേതോർജ്ജീവിതഹേതോർവിമുഞ്ചതി

പ്രാണാൻ।

ദുഃഖീയതിസുഖഹേതോഃകോമൂഢഃസേവകാദന്യഃ ॥

ദമനകോബ്രൂതേ, മിത്രസർവ്വദാമനസാപിനൈതൽകർത്തവ്യം।

യതഃ। കഥംനാമനസേവ്യന്തേയത്നതഃപരമീശ്വരാഃ।

അചിരേണൈവയേതുഷ്ടാഃപൂരയന്തിമനോരഥാൻ ॥

അന്യച്ചപശ്യ। കുതഃസേവാവിഹീനാനാംചാമരോദ്ധൂതസമ്പദഃ।

ഉദണ്ഡധവളഛത്രവാജിവാരണവാഹിനീ ||

കരടകോബ്രൂതേ,തഥാപികിമനേനാസ്മാകംവ്യാപാരേണ?
യതഃ | അവ്യാപാരേഷുവ്യാപാരഃസൎവ്വഥാപരിഹരണീയഃ |
പശ്യ | അവ്യാപാരേഷുവ്യാപാരം യോനരഃകൎത്തുമിഛതി |
സഭൂമൌനിഹതഃശേതേകീലോല്പാടീവവാനരഃ ||

ദമനകഃപൃഛതി,കഥമേതൽ?കരടകഃ കഥയതി,അസ്തിമഗധദേശേധൎമ്മാരണ്യസന്നിഹിതവസുധായാംശുഭദത്തനാമ്നാകായസ്ഥഃ, തേനവിഹാരഃ കൎത്തുമാരബ്ധഃ തത്രകരപത്രദാൎവ്വമാനൈകസ്തംഭസ്യകിയൽദൂരസ്ഫാടിതസ്യകാഷ്ഠഖണ്ഡദ്വയമധ്യേകീലകംനിധായസൂത്രധാരേണധൃതം,തത്രബലവാൻവാനരയൂഥഃ ക്രീഡന്നേകോവാനരഃ കാലപ്രേരിതഇവതംകീലകംഹസ്താഭ്യാംധൃത്വോപവിഷ്ടഃ | തത്രതസ്യലാംഗൂലംലംബമാനംകാഷ്ഠഖണ്ഡദ്വയാഭ്യന്തരേപ്രവിഷ്ടം | അനന്തരംസചസഹജചപലതയാമഹതാപ്രയത്നേനതംകീലകംആകൃഷ്ടവാൻ ആകൃഷ്ടേചകീലകേധൃതലാംഗൂലോവ്യാപാദിതശ്ച | അതോഹംബ്രവീമി,അവ്യാപാരേഷുവ്യാപാരമിത്യാദി | ദമനകോബ്രൂതേ,തഥാപിസ്വാമിചേഷ്ടാനിരൂപണംസേവകേനാവശ്യംകരണീയം | കരടകോബ്രൂതേ,സൎവ്വസ്മിന്നധികാരേയഏവനിയുക്തഃ പ്രധാനമന്ത്രീസകരോതുയതോ,നുജീവിനാപരാധികാരചൎച്ചാസൎവ്വഥാനകൎത്തവ്യാ |

പശ്യ | പരാധികാരചൎച്ചാംയഃകുൎയ്യാൽസ്വാമിഹിതേഛയാ |
സവിഷീദതിചീൽകാരാൽഗൎദ്ദഭസ്താഡിതോയഥാ ||

ദമനകഃപൃഛതികഥമേതൽ? കരടകോബ്രൂതേ,അസ്തിവാരാണസ്യാംകൎപ്പൂരപടകോനാമരജകഃ സചാഭിനവവയസ്കയാവധ്വാസഹനിൎഭരമാലിംഗ്യപ്രസുപ്തഃ | തദനന്തരംതൽഗൃഹദ്രവ്യാണിഹൎത്തുംചോരഃ പ്രവിഷ്ടഃ, തസ്യപ്രാംഗണേഗൎദ്ദഭോ ബദ്ധസ്തിഷ്ഠതി,കുക്കുരശ്ചോപവിഷ്ടോ,സ്തി | അഥഗൎദ്ദഭഃശ്വാനമാഹ,സഖേഭവതസ്താവദയംവ്യാപാരസ്തൽകിമിതി?ത്വമുച്ചൈഃശബ്ദംകൃത്വാസ്വാമിനംനജാഗരയസി?കുക്കുരോബ്രൂതേ,ഭദ്രംമമനിയോഗസ്യചൎച്ചാത്വയാന കൎത്തവ്യാത്വമേവകിംനജാനാസിയഥാതസ്യാഹൎന്നിശംഗൃഹരക്ഷാം കരോമിയതോ,യംചിരാന്നിൎവ്വൃതോമമോപയോഗംനജാനാതി ? തേനാധുനാപിമമാഹാരദാനേമന്ദാദരഃ യതോവിനാവിധുരദൎശനംസ്വാമിനഉപജീവിഷുമന്ദാദരാഭവന്തി | ഗൎദ്ദഭോബ്രൂതേശൃണുരേബൎബ്ബര |

യാചതേകാൎയ്യകാലേയഃസകിംഭൃത്യഃസകിംസുഹൃൽ |
അകാൎയ്യകാൎയ്യകൎത്തായസ്ത്വനാദിഷ്ടോപ്യസൌസുഹൃൽ ||

കുക്കുരോബ്രൂതേ,ഭൃത്യാൻസംഭാഷയേൽയസ്തുകാൎയ്യകാലേസകിംപ്രഭുഃ |
യതഃ | ആശ്രിതാനാംഭൃതൌസ്വാമിസേവായാംധൎമ്മസേവനേ |
പുത്രസ്യോല്പാദനേചൈവനസന്തിപ്രതിഹസ്തകാഃ |

തതോഗൎദ്ദഭഃസകോപമാഹ,അരേദുഷ്ടമതേപാപീയാംസ്ത്വം,യൽവിപത്തൌസ്വാമികാൎയ്യഉപേക്ഷാംകരോഷി |
ഭവതുതാവൽയഥാസ്വാമിജാഗരിഷ്യതിതന്മയാകൎത്തവ്യം |

യതഃ। പൃഷ്ഠതഃസേവയേദൎക്കംജഠരേണഹുതാശനം।
　　സ്വാമിനംസൎവ്വഭാവേനപരലോകമമായയാ॥
ഇത്യുക്ത്വാതീവചീല്ക്കാരശബ്ദംകൃതവാൻ। തതഃസരജകസ്തേനചീ
ല്ക്കാരേണപ്രബുദ്ധോനിദ്രാഭംഗകോപാ ദുത്ഥായഗൎദ്ദഭംലഗുഡേനതാ
ഡയാമാസ,തേനാസൌപഞ്ചത്വമഗമൽ,അതോഹംബ്രവീമിപരാധി
കാരചൎച്ചാമിത്യാദി। പശ്യപശൂനാമന്വേഷണമേവാസ്മന്നിയോഗഃ
സ്വനിയോഗചൎച്ചാക്രിയതാംവിമൃശ്യകിംത്വദ്യതയാചൎച്ചയാനപ്രയോ
ജനം। തതആവയോൎഭക്ഷിതശേഷാഹാരഃപ്രചുരോസ്തി। ദമനകഃസ
രോഷമാഹ,കഥമാഹാരാൎത്ഥീഭവാൻകേവലംരാജാനംസേവതേ,ഏതദ
യുക്തമുക്തംത്വയാ।
യതഃ। സുഹൃദാമുപകാരകാരണാൽദ്വിഷതാമപ്യപകാരകാരണാൽ।
　　നൃപസംശ്രയഇഷ്യതേബുധൈൎജ്ജഠരംകോനബിഭൎത്തികേവലം॥
　　ജീവിതേയസ്യജീവന്തിവിപ്രാമിത്രാണിബാന്ധവാഃ।
　　സഫലംജീവിതംതസ്യആത്മാൎത്ഥേകോനജീവതി॥
അപിച। യസ്മിൻജീവതിജീവന്തിബഹവഃസതുജീവതു।
　　കാകോപികിംനകുരുതേചഞ്ച്വാസ്വോദരപൂരണം॥
പശ്യ। പഞ്ചഭിൎയ്യാതിദാസത്വംപുരാണൈഃകോപിമാനവഃ।
　　കോപിലക്ഷൈഃകൃതീകോപിലക്ഷൈരപിനലഭ്യതേ॥
അന്യച്ച। മനുഷ്യജാതൌതുല്യായാംഭൃത്യത്വമതിഗൎഹിതം।
　　പ്രഥമോയോനതത്രാപിസകിംജീവത്സുഗണ്യതേ॥
തഥാചോക്തം।വാജിവാരണലൌഹാനാംകാഷ്ഠപാഷാണവാസസാം।
　　നാരീപുരുഷതോയാനാമന്തരംമഹദന്തരം॥
തഥാഹിസ്വല്പമപ്യതിരിച്യതേ।
　　സ്വല്പസ്നായുവസാവശേഷമലിനംനിൎമ്മാംസമപ്യസ്ഥികം,
　　ശ്വാലബ്ധ്വാപരിതോഷമേതിനഭവേൽതസ്യക്ഷുധഃശാന്തയേ।
　　സിംഹോജംബുകമങ്കമാഗതമപിത്യക്ത്വാനിഹന്തിദ്വിപം।
　　സൎവ്വഃകൃച്ഛ്രഗതോപിവാഞ്ഛതിജനഃസത്വാനുരൂപംഫലം॥
അപരഞ്ച। സേവ്യസേവകയോരന്തരംപശ്യ।
　　ലാംഗൂലചാലനമധശ്ചരണാവപാതം,
　　ഭൂമൌനിപത്യവദനോദരദൎശനഞ്ച।
　　ശ്വാപിണ്ഡദസ്യകുരുതേഗജപുംഗവസ്തു,
　　ധീരംവിലോകയതിചാടുശതൈശ്ചഭുങ്ക്തേ॥
കിഞ്ച। യജ്ജീവതിക്ഷണമപിപ്രഥിതംമനുഷ്യൈഃ,
　　വിജ്ഞാനവിക്രമയശോഭിരഭജ്യമാനം।
　　തന്നാമജീവിതമിഹപ്രവദന്തിതജ്ജ്ഞാഃ,
　　കാകോ,പിജീവതിചിരായബലിഞ്ചഭുങ്ക്തേ॥
അപരഞ്ച। യോനാത്മനോനചഗുരൌനചഭൃത്യവൎഗ്ഗേ,
　　ദീനേദയാംനകുരുതേനചബന്ധുവൎഗ്ഗേ।
　　കിംതസ്യജീവിതഫലേനമനുഷ്യലോകേ,

കാകോപിജീവതിചിരഞ്ചബലിഞ്ചഭുങ്ക്തേ ||
അപരമപി | അഹിതഹിതവിചാരശൂന്യബുദ്ധേഃ,
ശ്രുതിസമയൈൎബ്ബഹുഭിസ്തിരസ്കൃതസ്യ |
ഉദരഭരണമാത്രകേവലേച്ഛോഃ,
പുരുഷപശോഃപശോശ്ചകോവിശേഷഃ ||
കരടകോബ്രൂതേ,ആവാംതാവദപ്രധാനൌതദാപ്യാവയോഃ കിമനയാ വിചാരണയാ? ദമനകോബ്രൂതേ,കിയതാകാലേനാമാത്യാഃ പ്രധാനതാമപ്രധാനതാംവാലഭന്തേ |
യതഃ | നകസ്യചിൽകശ്ചിദിഹസ്വഭാവാൽഭവത്യുദാരോഭിമതഃ ഖലോവാ |
ലോകേഗുരുത്വംവിപരീതതാംവാസ്വചേഷ്ടിതാന്യേവനരംനയന്തി ||
കിഞ്ച | ആരോപ്യതേശിലാശൈലേയത്നേനമഹതായഥാ |
നിപാത്യതേക്ഷണേനാധസ്തഥാത്മാഗുണദോഷയോഃ ||
യാത്യധോധോവ്രജത്യുച്ചൈൎന്നരഃസ്വൈരേവകൎമ്മഭിഃ |
കൂപസ്യഖനിതായദ്വൽപ്രാകാരസ്യേവകാരകഃ ||
തൽഭദ്രസ്വയത്നായത്തോഹ്യാത്മാസൎവ്വസ്യ | കരടകോബ്രൂതേ,അഥഭവാൻകിംബ്രവീതി? സആഹ,അയംതാവൽസ്വാമീപിംഗലകഃകുതോപികാരണാൽസചകിതഃപരിവൃത്യോപവിഷ്ടഃ? കരടകോബ്രൂതേകിംതൽത്വംജാനാസി? ദമനകോബ്രൂതേകിമത്രാവിദിതമസ്തി |
ഉക്തഞ്ച | ഉദീരിതോൎത്ഥഃപശുനാപിഗൃഹ്യതേ |
ഹയാശ്ചനാഗാശ്ചവഹന്തിദേശിതാഃ |
അനുക്തമപ്യൂഹതിപണ്ഡിതോജനഃ,
പരേംഗിതജ്ഞാനഫലാഹിബുദ്ധയഃ ||
ആകാരൈരിംഗിതൈൎഗ്ഗത്യാചേഷ്ടയാഭാഷണേനച |
നേത്രവക്ത്രവികാരൈശ്ചലക്ഷ്യതേ,ന്തൎഗ്ഗതംമനഃ ||
അത്രഭയപ്രസ്താവേപ്രജ്ഞാബലേനാഹമേനംസ്വാമിനമാത്മീയംകരിഷ്യാമി |
യതഃ | പ്രസ്താവസദൃശംവാക്യംസത്ഭാവസദൃശംപ്രിയം |
ആത്മശക്തിസമംകോപംയോജാനാതിസപണ്ഡിതഃ ||
കരടകോബ്രൂതേസഖേ,ത്വംസേവാനഭിജ്ഞഃ |
പശ്യ | അനാഹൂതോവിശേൽയസ്തുഅപൃഷ്ടോബഹുഭാഷതേ |
ആത്മാനംമന്യതേപ്രീതംഭൂപാലസ്യസദുൎമ്മതിഃ ||
ദമനകോബ്രൂതേ,ഭദ്ര,കഥമഹംസേവാനഭിജ്ഞഃ?
പശ്യ | കിമപ്യസ്തിസ്വഭാവേനസുന്ദരംവാപ്യസുന്ദരം |
യദേവരോചതേയസ്മൈഭവേൽതൽതസ്യസുന്ദരം ||
യതഃ | യസ്യയസ്യഹിയോഭാവസ്തേനതേനഹിതംനരം |
അനുപ്രവിശ്യമേധാവിക്ഷിപ്രമാത്മവശംനയേൽ ||
അന്യച്ച | കോ,ത്രേത്യഹമിതിബ്രൂയാൽസമ്യഗാദേശയേതിച |
ആജ്ഞാമവിതഥാംകുൎയ്യാൽയഥാശക്തിമഹീപതേഃ ||

അപരഞ്ച | അല്പേച്ഛുർദ്ധൃതിമാൻപ്രാജ്ഞശ്ഛായേവാനുഗതഃസദാ |
അദിഷ്ടോനവികല്പേതസരാജവസതൌവസേൽ ||
കരടകോബ്രൂതേ,കദാചിൽ ത്വാമനവസരപ്രവേശാൽ അവമന്യതേ
സ്വാമീ,സചാഹഅസ്ത്വേവംതഥാപ്യനുജീവിനാ സ്വാമിസാന്നിധ്യമ
വശ്യംകരണീയം |
യതഃ | ദോഷഭീതേരനാരംഭസ്തൽകാപുരുഷലക്ഷണം |
കൈരജീർണ്ണഭയാൽഭ്രാതർഭോജനംപരിഹീയതേ ||
പശ്യ | ആസന്നമേവനൃപതിർഭജതേമനുഷ്യം,
വിദ്യാവിഹീനമകുലീനമസംഗതംവാ |
പ്രായേണഭൂമിപതയഃപ്രമദാലതാശ്ച,
യഃപാർശ്വതോവസതിതംപരിവേഷ്ടയന്തി ||
കരടകോബ്രൂതേ,അഥതത്രഗത്വാകിംവക്ഷ്യതിഭവാൻ?സആഹ,ശൃണു,
കിമനുരക്തോവിരക്തോവാമയിസ്വാമിതിജ്ഞാസ്യാമി|കരടകോബ്രൂതേ,
കിംതൽജ്ഞാനലക്ഷണം? ദമനകോബ്രൂതേശൃണു, |
ദൂരാദവേക്ഷണംഹാസഃസംപ്രശ്നേചാദരോഭൃശം |
പരോക്ഷേപിഗുണശ്ലാഘാസ്മരണംപ്രിയവസ്തുഷു ||
തദേവ | അസേവകേചാനുരക്തിർദ്ദാനംസപ്രിയഭാഷണം |
അനുരക്തസ്യചിഹ്നാനിദോഷേപിഗുണസംഗ്രഹഃ ||
അന്യച്ച | കാലയാപനമാശാനാംവർദ്ധനംഫലഖണ്ഡനം |
വിരക്തേശ്വരചിഹ്നാനിജാനീയാൻമതിമാൻനരഃ ||
ഏതൽജ്ഞാത്വായഥാചായംമമായത്തോഭവിഷ്യതിതഥാകരിഷ്യാമി |
യതഃ | അപായസന്ദർശനജാംവിപത്തിംഉപായസന്ദർശനജാഞ്ചസി
ദ്ധിം |
മേധാവിനോനീതിവിധിപ്രയുക്താംപുരഃസ്ഫുരന്തീമിവദർശയന്തി ||
കരടകോബ്രൂതേ,തഥാപ്യപ്രാപ്തേപ്രസ്താവേനവക്തുമർഹസി |
യതഃ | അപ്രാപ്തകാലവചനംബൃഹസ്പതിരപിബ്രുവൻ |
പ്രാപ്നുയാൽബുദ്ധ്യവജ്ഞാനമപമാനഞ്ചശാശ്വതം |
ദമനകോബ്രൂതേ,മിത്രമാഭൈഷീർന്നാഹമ പ്രാപ്താവസരംവചനംവദി
ഷ്യാമി |
യതഃ | ആപദ്യുന്മാർഗ്ഗഗമനേകാര്യ്യകാലാത്യയേഷുച |
അപൃഷ്ടേനാപിവക്തവ്യംഭൃത്യേനഹിതമിച്ഛതാ ||
യദിചപ്രാപ്താവസരേണാപിമയാമന്ത്രോനവക്തവ്യസ്തദാമന്ത്രിത്വമേ
വമമാനുപപന്നം |
യതഃ | കല്പയതിയേനവൃത്തിംയേനചലോകേപ്രശംസ്യതേസത്ഭിഃ |
സഗുണസ്തേനചഗുണിനാസംരക്ഷ്യഃസംവർദ്ധനീയശ്ച ||
തൽഭദ്രാനുജാനീഹിമാംഗച്ഛാമി|കരടകോബ്രൂതേ,ശുഭമസ്തുശിവാസ്തേപ
ന്ഥാനോയഥാഭിലഷിതമനുഷ്ഠീയതാമിതി |
തതോദമനകോവിസ്മിതഇവപിംഗലകസമീപംഗതഃ| അഥദൂരാദേവ
സാദരംരാജ്ഞാപ്രവേശിതഃ സാഷ്ടാംഗപ്രണിപാതംപ്രണിപത്യോപ

വിഷ്ടഃ| രാജാഹ,ചിരാൽദൃഷ്ടോസി|
ദമനകോബ്രൂതേ,യദ്യപിമയാസേവകേന ശ്രീമദ്ദേവപാദാനാം നകിഞ്ചിൽപ്രയോജനമസ്തിതഥാപിപ്രാപ്തകാലമനുജീവിനാസാന്നിദ്ധ്യമവശ്യംകൎത്തവ്യമിത്യാഗതോസ്മി|
കിഞ്ച|ദന്തസ്യനിൎഘൎഷണേകേനരാജൻകൎണ്ണസ്യകണ്ഡൂയനകേനവാപി|

തൃണേനകാൎയ്യംഭവതീശ്വരാണാംകിമംഗവാൿപാണിമതാനരേണ||

യദ്യപിചിരേണാവധീരിതസ്യദേവപാദൈൎമ്മേബുദ്ധിനാശഃ ശങ്ക്യതേതദപിനശങ്കനീയം|
യതഃ| കദൎത്ഥിതസ്യാപിചധൈൎയ്യവൃത്തേൎബ്ബുദ്ധേൎവിനാശോനഹിശങ്കനീയഃ|

അധഃകൃതസ്യാപിതനൂനപാതോനാധഃശിഖായാതികദാചിദേവ||

ദേവതൽസൎവ്വഥാവിശേഷജ്ഞേനസ്വാമിനാഭവിതവ്യം|
യതഃ| മണിൎല്ലുഠതിപാദേഷുകാചഃശിരസിധാൎയ്യതേ|
യഥൈവാസ്തേതഥൈവാസ്താംകാചഃകാചോമണിൎമ്മണിഃ||
അന്യച്ച| നിൎവ്വിശേഷോയദാരാജാസമംസൎവ്വേഷുവൎത്തതേ|
തദോദ്യമസമൎത്ഥാനാമുത്സാഹഃപരിഹീയതേ||
കിഞ്ച| ത്രിവിധാഃപുരുഷാരാജൻഉത്തമാധമമദ്ധ്യമാഃ|
നിയോജയേൽതഥൈവൈതാംസ്ത്രിവിധേഷ്വേവകൎമ്മസു||
യതഃ| സ്ഥാനഏവതിയോജ്യന്തേഭൃത്യാശ്ചാഭരണാനിച|
നഹിചൂഡാമണിഃപാദേനൂപുരംമൂൎദ്ധ്നിധാൎയ്യതേ||
അപിച| കനകഭൂഷണസംഗ്രഹണോചിതോ,
യദിമണിസ്ത്രപുണിപ്രണിധീയതേ|
നസവിരൌതിനചാപിഹിശോഭതേ,
ഭവതിയോജയിതുൎവ്വചനീയതാ,
അന്യച്ച| മകുടേരോപിതഃകാചശ്ചരണാഭരണേമണിഃ|
നഹിദോഷോമണേരസ്തികിന്തുസാധോരവിജ്ഞതാ||
പശ്യ| ബുദ്ധിമാനനുരക്തോയമയംശൂരഇതോഭയം|
ഇതിഭൃത്യവിചാരജ്ഞോഭൃത്യൈരാപൂൎയ്യതേനൃപഃ||
തഥാഹി| അശ്വഃശസ്ത്രംശാസ്ത്രംവീണാവാണീനരശ്ചനാരീച|
പുരുഷവിശേഷംപ്രാപ്യഭവന്തിയോഗ്യാഅയോഗ്യാശ്ച||
അന്യച്ച| കിംഭക്തേനാസമൎത്ഥേനകിംശക്തേനാപകാരിണാ|
ഭക്തംശക്തഞ്ചമാംരാജൻനാവജ്ഞാതുംത്വമൎഹസി||
യതഃ| അവജ്ഞാനാൽപ്രാജ്ഞോഭവതിമതിഹീനഃപരിജനഃ,
തതസ്തൽപ്രാമാണ്യാൽഭവതിനസമീപേബുധജനഃ|
ബുധൈസ്ത്യക്തേരാജ്യേനഹിഭവതിനീതിൎഗ്ഗുണവതീ,
വിപന്നായാംനീതൌസകലമവശംസീദതിജഗൽ||
അപരഞ്ച| ജനംജനപദാനിത്യമൎച്ചയന്തിനൃപാൎച്ചിതം|
നൃപേണാവമതോയസ്തുസസൎവ്വൈരവമന്യതേ||

കിഞ്ച । ബാലാദപിഗ്രഹീതവ്യംയുക്തമുക്തംമനീഷിഭിഃ ।
　　രവേരവിഷയേകിംനപ്രദീപസ്യപ്രകാശനം ॥
പിംഗലകോ,വദൽ,ഭദ്രദമനകകിമേതൽ ? ത്വമസ്മദീയപ്രധാനാമാത്യ
പുത്രഇയൽകാലംയാവൽകുതോപിഖലവാക്യാൽനാഗതോ,സി ? ഇദാ
നീംയഥാഭിമതംബ്രൂഹി। ദമനകോബ്രൂതേ,ദേവപൃഛാമി,കിഞ്ചിദ്വച്യ
താം,ഉദകാൎത്ഥീസ്വാമീപാനീയമപീത്വാകിമിതിവിസ്മിത ഇവതിഷ്ഠതി ।
പിംഗലകോ,വദൽഭദ്രമുക്തംത്വയാകിംത്വേതൽ രഹസ്യംവക്തുംകാചി
ൽവിശ്വാസഭൂമിൎന്നാസ്തിതഥാപിനിഭൃതം കൃത്വാകഥയാമിശൃണുസം
പ്രതിവനമിദമപൂൎവ്വസത്വാധിഷ്ഠിതം, അതോസ്മാകംത്യാജ്യം അനേന
ഹേതുനാവിസ്മിതോസ്മിതഥാചശ്രുതോമയാപിമഹാനപൂൎവ്വശബ്ദഃശ
ബ്ദാനുരൂപേണാസ്യപ്രാണിനോമഹതാബലേനഭവിതവ്യം। ദമന
കോബ്രൂതേ,ദേവ,അസ്തിതാവദയംമഹാൻഭയഹേതുഃ സശബ്ദോ
സ്മാഭിരപ്യാകൎണ്ണിതഃ കിന്തുസകിംമന്ത്രീയഃ പ്രഥമംഭൂമിത്യാഗംപശ്ചാൽ
യുദ്ധംചോപദിശതി। അപരഞ്ച,അസ്മിൻകാൎയ്യസന്ദേഹേഭൃത്യാനാമു
പയോഗഏവജ്ഞാതവ്യഃ।
യതഃ । ബന്ധുസ്ത്രീഭൃത്യവൎഗ്ഗസ്യബുദ്ധേഃസത്വസ്യചാത്മനഃ ।
　　ആപന്നികഷപാഷാണേനരോജാനാതിസാരതാം ॥
സിംഹോബ്രൂതേ,ഭദ്രമഹതീശങ്കാമാംബാധതേ । ദമനകഃപുനരാഹ,
സ്വാഗതം അന്യഥാരാജ്യസുഖംപരിത്യജ്യസ്ഥാനാന്തരംഗന്തുംമാംസം
ഭാഷസേ,പ്രകാശംബ്രൂതേ, ദേവയാവദഹംജീവാമിതാവൽഭയംനക
ൎത്തവ്യം। കിന്തുകരടകാദയോ,പ്യാശ്വാസ്യന്താംയസ്മാദാപൽപ്രതീകാര
കാലേദുൎല്ലഭഃപുരുഷസമവായഃ। തതസ്തൌദമനകകരടകൌരാജ്ഞാ
സൎവ്വസ്വേനാപിപൂജിതൌഭയപ്രതീകാരംപ്രതിജ്ഞായചലിതൌ।കര
ടകോഗഛൻദമനകമാഹ,സഖേ,കിം ശക്യപ്രതീകാരോഭയഹേതുരശ
ക്യപ്രതീകാരോവേതി ? നജ്ഞാത്വാഭയോപശമംപ്രതിജ്ഞായകഥമയം
മഹാപ്രസാദോഗൃഹീതഃ । യതോനുപകുൎവ്വാണോനകസ്യാപിഉപായ
നംഗൃഹ്ണീയാൽവിശേഷതോരാജ്ഞഃ।
പശ്യ। യസ്യപ്രസാദേപത്മാസ്തേവിജയശ്ചപരാക്രമേ।
　　മൃത്യുശ്ചവസതിക്രോധേസൎവ്വതേജോമയോഹിസഃ ॥
തഥാഹി। ബാലോപിനാവമന്തവ്യോമനുഷ്യഇതിഭൂമിപഃ ।
　　മഹതീദേവതാഹ്യേഷാനരരൂപേണതിഷ്ഠതി ॥
ദമനകോവിഹസ്യാഹമിത്രതൂഷ്ണീമാസ്യതാം, ജ്ഞാതംമയാഭയകാരണം,
ബലീവൎദ്ദനൎദ്ദിതംതൽവൃഷഭാശ്ചാസ്മാകമപിഭക്ഷ്യാഃ കിംപുനഃസിംഹ
സ്യ। കരടകോബ്രൂതേ,യദ്യേവംതദാകിംപുനഃസ്വാമിത്രാസഃ തത്രൈവ
കിമിതിനാപനീതഃ? ദമനകോബ്രൂതേ,യദിസ്വാമിത്രാസസ്തത്രൈവമു
ച്യതേതദാകഥമയംമഹാപ്രസാദലാഭഃസ്യാൽ।
അപരഞ്ച। നിരപേക്ഷോനകൎത്തവ്യോഭൃത്യൈഃസ്വാമീകദാചന ।
　　നിരപേക്ഷംപ്രഭുംകൃത്വാഭൃത്യഃസ്യാൽദധികൎണ്ണവൽ ॥
കരടകഃപൃഛതികഥമേതൽ?ദമനകഃകഥയതി,അസ്ത്യുത്തരാപഥേഅൎവ്വു

ദശിഖരനാമ്നിപൎവ്വതേദുൎദ്ദാന്തോനാമമഹാവിക്രമഃസിംഹഃ,തസ്യപൎവ്വത
കന്ദരമധിശയാനസ്യകേസരാഗ്രംകശ്ചിന്മൂഷികഃപ്രത്യഹംഛിനത്തി|
തതഃകേസരാഗ്രംലൂനംദൃഷ്ട്വാകുപിതോവിവരാന്തൎഗ്ഗതംമൂഷികമലഭമാ
നോ,ചിന്തയൽ |

ക്ഷുദ്രശത്രുൎഭവേൽയസ്തുവിക്രമാന്നൈവലഭ്യതേ|
തമാഹന്തും,പുരസ്കാൎയ്യഃസദൃശസ്തസ്യസൈനികഃ ||

ഇത്യാലോച്യതേനഗ്രാമംഗത്വാ വിശ്വാസംകൃത്വാദധികൎണ്ണനാമാ വി
ഡാളോയത്നേനാനീയമാംസാഹാരംദത്വാസ്വകന്ദരേസ്ഥാപിതഃ | അ
നന്തരംതൽഭയാൽമൂഷികോപിവിലാൽനനിഃസരതിതേനാസൌസിം
ഹോ,ക്ഷതകേസരഃ സുഖംസ്വപതി,മൂഷികശബ്ദംയദായദാശൃണോ
തിമാംസാഹാരദാനേനതംവിഡാളംസംവൎദ്ധയതി| അഥൈകദാസമൂ
ഷികഃ ക്ഷുധാപീഡിതോബഹിഃ സഞ്ചരൻവിഡാളേനപ്രാപ്തോവ്യാ
പാദിതശ്ച | അനന്തരം സസിംഹോ,നേകകാലംയാവൽമൂഷികംന
പശ്യതിതൽകൃതരവമപിനശൃണോതിതദാതസ്യാനുപയോഗാൽവിഡാ
ളസ്യാപ്യാഹാരദാനേമന്ദാദരോബഭൂവ| തതോസാവാഹാരവിരഹാൽ
ദുൎബ്ബലോദധികൎണ്ണോ,വസന്നോബഭൂവ| അതോ,ഹംബ്രവീമി| നിര
പേക്ഷോനകൎത്തവ്യഇത്യാദി| തതോദമനകകരടകൌസഞ്ജീവകസമീ
പംഗതൌതത്രകരടകസ്തുതലേസാടോപമുപവിഷ്ടഃ | ദമനകഃ സ
ഞ്ജീവകസമീപംഗത്വാബ്രവീൽ,അരേവൃഷഭഏഷരാജ്ഞാപിംഗലകേ
നാരണ്യരക്ഷാൎത്ഥംനിയുക്തഃസേനാപതിഃകരടകഃ സമാജ്ഞാപയതി
സത്വരമാഗച്ഛ,നചേദസ്മാദരണ്യാൽ ദൂരമപസര,അന്യഥാതേവിരു
ദ്ധംഫലംഭവിഷ്യതി,നജാനേക്രുദ്ധഃ സ്വാമീകിം വിധാസ്യതി,തച്ഛ്രു
ത്വാസഞ്ജീവകശ്ചായാൽ |

ആജ്ഞാഭംഗോനരേന്ദ്രാണാംബ്രാഹ്മണാനാമനാദരഃ |
പൃഥൿശയ്യാചനാരീണാമശസ്ത്രോവിഹിതോവധഃ ||

തതോദേശവ്യവഹാരാനഭിജ്ഞഃസഞ്ജീവകഃസഭയമുപസൃത്യസാഷ്ടാം
ഗപാതംകരടകംപ്രണതവാൻ |
തഥാചോക്തം | മതിരേവബലാൽഗരീയസീയദഭാവേകരിണാമിയ
ന്ദശാ |
ഇതിഘോഷയതീവഡിണ്ഡിമഃ കരിണോഹസ്തിപകാഹതകപ
ണൻ ||

അഥസഞ്ജീവകഃസശങ്കമാഹ,സേനാപതേകിംമയാകൎത്തവ്യം ? തദഭി
ധീയതാം| കരടകോബ്രൂതേ,വൃഷഭഅത്രകാനനേതിഷ്ഠസി,അസ്മദ്ദേ
വപദാരവിന്ദംപ്രണമ| സഞ്ജീവകോബ്രൂതേ,തദഭയവാചംമേയച്ഛ,
ഗച്ഛാമികരടകോബ്രൂതേശൃണുരേബലീവൎദ്ദ,അലമനയാശങ്കയാ|
യതഃ | പ്രതിവാചമദത്തകേശവഃശപമാനായനചേദിഭൂഭുജേ|
അനുഹുംകുരുതേഘനധ്വനിംനഹിഗോമായുരുതാനികേസരീ ||
അന്യച്ച| തൃണാനിനോന്മൂലയതിപ്രഭഞ്ജനോ,
മൃദൂനിനീചൈഃപ്രണതാനിസൎവ്വതഃ|

സമുച്ഛ്രിതാനേവതരൂൻപ്രബാധതേ,
മഹാൻമഹത്സ്വേവകരോതിവിക്രമം ||

തതസ്തൌസഞ്ജീവകംകിയൽദൂരേസംസ്ഥാപ്യ പിംഗലകസമീപംഗതൌ.തതോ രാജ്ഞാസാദരമാലോകിതൌ പ്രണമ്യോപവിഷ്ടൌരാജാഹ,ത്വയാസദൃഷ്ടഃ|ദമനകോബ്രൂതേ,ദേവ,ദൃഷ്ടഃ| കിംതുയദ്ദേവേനജ്ഞാതംതൽ തഥാമഹാനേവാസൌദേവംദ്രഷ്ടുമിഛതികിന്തു മഹാബലോ,സൌ|തതഃസഞ്ജീഭൂയോപവിശ്യദൃശ്യതാം;ശബ്ദമാത്രാദേവനഭേതവ്യം തഥാചോക്തം| ശബ്ദമാത്രാൻനഭേതവ്യമജ്ഞാത്വാശബ്ദകാരണം|
ശബ്ദഹേതുംപരിജ്ഞായകുട്ടിനീഗൌരവംഗതാ ||

രാജാഹ,കഥമേതൽ? ദമനകഃകഥയതി,അസ്തിശ്രീപർവ്വതമധ്യേബ്രഹ്മപുരാഖ്യം നഗരം,തഛിഖരപ്രദേശേഘണ്ടാകർണ്ണോ നാമരാക്ഷസഃപ്രതിവസതീതിജനപ്രവാദഃശ്രൂയതേ,ഏകദാ ഘണ്ടാമാദായപലായമാനഃകശ്ചിച്ചോരോവ്യാഘ്രേണവ്യാപാദിതഃ| തല്പാണിപതിതാഘണ്ടാവാനരൈഃ പ്രാപ്താവാനരസ്താം ഘണ്ടാംഅനുക്ഷണം വാദയതി തതോനഗരജനൈഃസമനുഷ്യഃ ഖാദിതോദൃഷ്ടഃ പ്രതിക്ഷണംഘണ്ടാരവശ്ചശ്രൂയതേ | അനന്തരം ഘണ്ടാകർണ്ണഃ കുപിതോമനുഷ്യാൻഖാദതിഘണ്ടാഞ്ചവാദയതി,ഇത്യുക്ത്വാസർവ്വേജനാനഗരാൽ പലായിതാഃ| തതഃകരാളാനാമ്നാകുട്ടിന്യാവിമൃശ്യഅനവസരോയംഘണ്ടാവാദഃ|തൽകിംമർക്കടാഘണ്ടാംവാദയന്തി? ഇതിസ്വയംവിജ്ഞായരാജാവിജ്ഞാപിതഃ,ദേവ,യദികിയൽധനോപക്ഷയഃ ക്രിയതേതദാഹമേനംഘണ്ടാകർണ്ണംസാധയാമി| തതോരാജ്ഞാതസ്യൈധനംദത്തം,കുട്ടിന്യാചമണ്ഡലംകൃത്വാതത്രഗണേശാദിപൂജാഗൌരവംദർശയിത്വാസ്വയംവാനരപ്രിയഫലാന്യാദായവനംപ്രവിശ്യഫലാന്യാകീർണ്ണാനി| തതോഘണ്ടാംപരിത്യജ്യവാനരാഃഫലാസക്താഃ ബഭൂവുഃ, കുട്ടിനീചഘണ്ടാംഗൃഹീത്വാനഗരമാഗതാസർവ്വജനപൂജ്യാഭവൽ| അതോഹംബ്രവീമിശബ്ദമാത്രാന്നഭേതവ്യമിത്യാദി| തതഃസഞ്ജീവകആനീയദർശനംകാരിതഃ|പശ്ചാൽ തത്രൈവാശ്രിതേവൃഷേതാവന്യോന്യംപരമപ്രീത്യാചിരംനിവസതഃ|അഥകദാചിൽതസ്യസിംഹസ്യഭ്രാതാസ്തബ്ധകർണ്ണനാമാസിംഹഃ സമാഗത| തസ്യാതിഥ്യംകൃത്വാസമുപവിശ്യപിംഗലകസ്തദാഹാരായപശൂംഹന്തുംചലിതഃ |അത്രാന്തരേസഞ്ജീവകോവദതി,ദേവഅദ്യഹതമൃഗാണാംമാംസാനികഃ?രാജാഹ,ദമനകകരടകൌജാനീതഃ| സഞ്ജീവകോബ്രൂതേ,ജ്ഞായതാംകിമസ്തിനാസ്തിവാ ? സിംഹോവിമൃശ്യാഹനാസ്ത്യേവതൽ| സഞ്ജീവകോബ്രൂതേ,കഥമേതാവന്മാംസംതാഭ്യാംഖാദിതം,രാജാഹ,ഖാദിതം വ്യയിതം,അവധീരിതഞ്ച പ്രത്യഹമേഷക്രമഃ| സഞ്ജീവകോ ബ്രൂതേകഥംശ്രീമൽദേവപാദാനാമഗോചരേണൈവംക്രിയതേ|രാജാഹ,മദീയാഗോചരേണൈവക്രിയതേ| അഥസഞ്ജീവകോബ്രൂതേനൈതദുചിതം|

തഥാചോക്ത | നാനിവേദ്യപ്രകുർവ്വീതഭർത്തുഃകിഞ്ചിദപിസ്വയം|
കാർയ്യമാപൽപ്രതീകാരാദന്യത്രജഗതീപതേ ||

അന്യച്ച। കമണ്ഡലൂപമോ,മാത്യസ്തനുത്യാഗോബഹുഗ്രഹഃ।
നൃപതേകിംക്ഷണോമൂൎഖോദരിദ്രഃകിംവരാടകഃ॥
സഹ്യമാത്യഃസദാശ്രേയാൻകാകിനീംയഃപ്രവൎദ്ധയേൽ।
കോഷഃകോഷവതഃപ്രാണാഃപ്രാണാഃപ്രാണാഃനഭൂപതേഃ॥
കിഞ്ചാന്യൈൎന്നകുലാചാരൈഃസേവ്യതാമേതിപൂരുഷഃ।
ധനഹീനഃസ്വപത്ന്യാപിത്യജ്യതേകിംപുനഃപരൈഃ॥
ഏതച്ചരാജ്ഞഃപ്രധാനംദൂഷണം।
അതിവ്യയോ,നവേക്ഷാചതഥാൎജ്ജനമധൎമ്മതഃ।
മോക്ഷണംദൂരസംസ്ഥാനംകോഷവ്യസനമുച്യതേ॥
യതഃ। ക്ഷിപ്രമായമനാലോച്യവ്യയാനശ്ചസ്വവാഞ്ഛയാ।
പരിക്ഷീയതഏവാസൌധനീവൈശ്രവണോപമഃ॥
സ്തബ്ധകൎണ്ണോബ്രൂതേ, ശൃണുഭ്രാതശ്ചിരാശ്രിതാവേതൌദമനക കരട കൌസന്ധിവിഗ്രഹകാൎയ്യാധികാരിണൌച കദാചിദൎത്ഥാധികാരേന നിയോക്തവ്യൌ। അപരഞ്ചനിയോഗപ്രസ്താവേയന്മയാശ്രുതംതൽ കഥ്യതേ।
ബ്രാഹ്മണഃക്ഷത്രിയോബന്ധുൎന്നാധികാരേപ്രശസ്യതേ।
ബ്രാഹ്മണഃസിദ്ധമപ്യൎത്ഥംകൃച്ഛ്രേണാപിനയച്ഛതി॥
നിയുക്തഃക്ഷത്രിയോദ്രവ്യേഖഡ്ഗംദൎശയതേധ്രുവം।
സൎവ്വസ്വംഗ്രസതേബന്ധുരാക്രമ്യജ്ഞാതിഭാവതഃ॥
അപരാധേപിനിഃശങ്കോനിയോഗീചിരസേവകഃ।
സസ്വാമിനമവജ്ഞായചരേച്ചനിരവഗ്രഹഃ॥
ഉപകൎത്താധികാരസ്ഥഃസ്വാപരാധംനമന്യതേ।
ഉപകാരംധ്വജീകൃത്യസൎവ്വമേവാവലുമ്പതി॥
ഉപാംശുക്രീഡിതോ,മാത്യഃസ്വയംരാജായതേയതഃ।
അവജ്ഞാക്രിയതേതേനസദാപരിചയാൽധ്രുവം॥
അന്തൎദ്ദുഷ്ടഃക്ഷമായുക്തഃസൎവ്വാനൎത്ഥകരഃകില।
ശകുനിഃശകടാരശ്ചദൃഷ്ടാന്താവത്രഭൂപതേ॥
സദാമാത്യോനസാദ്ധ്യസ്സ്യാൽസമൃദ്ധഃസൎവ്വഏവഹി।
സിദ്ധാനാമയമാദേശഋദ്ധിശ്ചിത്തവികാരിണീ॥
പ്രാപ്താൎത്ഥഗ്രഹണംദ്രവ്യപരീവൎത്തോ,നുരോധനം।
ഉപേക്ഷാബുദ്ധിഹീനത്വംഭോഗോമാത്യസ്യദൂഷണം॥
നിയോഗ്യൎത്ഥഗ്രഹോപായോരാജ്ഞാംനിത്യപരീക്ഷണം।
പ്രതിപത്തിപ്രദാനശ്ചതഥാകൎമ്മവിപൎയ്യയഃ॥
നിപീഡിതാവമന്ത്യുച്ചൈരന്തഃസാരംമഹീപതേ।
ദുഷ്ടവ്രണാഇവപ്രായോഭവന്തിഹിനിയോഗിനഃ॥
മുഹുൎന്നിയോഗിനോബോദ്ധ്യാവസുധായാമഹീപതേ।
സകൃൽകിംപീഡിതസ്നാനവസ്ത്രംമുഞ്ചേൽദ്രുതംപയഃ॥
ഏതൽസൎവ്വംയഥാവസരംജ്ഞാത്വാവ്യവഹൎത്തവ്യം। സിംഹോബ്രൂതേ, അസ്തിതാവദേവംകിന്തുഏതൌസൎവ്വഥാനമമവചനകാരിണൌ। സ്ത

ബ്ദകൎണ്ണോബ്രൂതേ,ഏതൽസൎവ്വമനുചിതംസൎവ്വഥാ
യതഃ । ആജ്ഞാഭംഗകരാൻരാജാനക്ഷാമ്യേൽസ്വസുതാനപി ।
 വിശേഷഃ കോ,നുരാഗസ്യരാജചിത്തഗതസ്യച ॥
 സ്തബ്ധസ്യനശ്യതിയശോവിഷമസ്യമൈത്രീ,
 നഷ്ടേന്ദ്രിയസ്യകുലമൎത്ഥപരസ്യധൎമ്മഃ ।
 വിദ്യാഫലംവ്യസനിനഃകൃപണസ്യസൌഖ്യം,
 രാജ്യംപ്രമത്തസചിവസ്യനരാധിപസ്യ ॥
അപരഞ്ച । തസ്കരേഭ്യോനിയുക്തേഭ്യഃശത്രുഭ്യോനൃപവല്ലഭാൽ ।
 നൃപതിൎന്നിജലോഭാച്ചപ്രജാരക്ഷേൽപിതേവഹി ॥
ഭ്രാതഃസൎവ്വഥാസ്മദ്വചനംക്രിയതാം, വ്യവഹാരോപ്യസ്മാഭിഃ കൃതഏവ, അയംസഞ്ജീവകഃശസ്യഭക്ഷകോ,ൎത്ഥാധികാരേനിയുജ്യതാം,ഏതദ്വചനാൎത്ഥാനുഷ്ഠിതേസതിതദാരഭ്യപിംഗലകസഞ്ജീവകയോഃ സൎവ്വബന്ധുപരിത്യാഗേനമഹതാസ്നേഹേനകാലോ,തിവൎത്തതേ । തതോ,നുജീവിനാമപ്യാഹാരദാനേശൈഥില്യ ദൎശനാൽദമനകകരടകാവന്യോന്യംചിന്തയതഃ । തദാഹ,ദമനകഃ കരടകംമിത്രകിംകൎത്തവ്യം? ആത്മകൃതോയംദോഷഃസ്വയംകൃതേപിദോഷേപരിദേവനമപ്യനുചിതം । കരടകോബ്രൂതേ അന്യൈവംകിന്ത്വനയോൎമ്മഹാനന്യോന്യ നിസൎഗ്ഗോപജാതസ്നേഹഃകഥംഭേദയിതുംശക്യഃ? ദമനകോബ്രൂതേഉപായഃക്രിയതാം ।
തഥാചോക്തം । ഉപായേനഹിയച്ഛക്യംനതച്ഛക്യംപരാക്രമൈഃ ।
 കാക്യാകനകസൂത്രേണകൃഷ്ണസൎപ്പോനിപാതിതഃ ॥
കരടകഃപൃച്ഛതി,കഥമേതൽ,? ദമനകഃ കഥയതി,കസ്മിംശ്ചിൽതരൌവായസദംപതീനിവസതഃ തയോശ്ചാപത്യാനിതൽകോടരാവസ്ഥിതകൃഷ്ണസൎപ്പേണഖാദിതാനി । തതഃപുനൎഗ്ഗൎഭവതിവായസീവായസംആഹ,നാഥത്യജ്യതാമയംതരുഃഅത്രാവസ്ഥിതകൃഷ്ണസൎപ്പേണാവയോഃസന്തതിഃസതതംഭക്ഷ്യതേ ।
യതഃ । ദുഷ്ടാഭാൎയ്യാശഠംമിത്രംഭൃത്യാശ്ചോത്തരദായകാഃ ।
 സസൎപ്പേചഗൃഹേവാസോമൃത്യുരേവനസംശയഃ ॥
വായസോബ്രൂതേ,പ്രിയേനഭേതവ്യം,വാരംവാരംമയൈതസ്യമഹാപരാധഃസോഢഃ,ഇദാനീംപുനൎന്നക്ഷന്തവ്യഃ । വായസ്യാഹകഥമേതേനബലവതാസാൎദ്ധംഭവാൻവിഗ്രഹിതുംസമൎത്ഥഃ? വായസോബ്രൂതേ അലമനയാശങ്കയാ ।
യതഃ । ബുദ്ധിൎയ്യസ്യബലംതസ്യനിൎബ്ബുദ്ധേസ്തുകുതോബലം ।
 പശ്യസിംഹോമദോന്മത്തഃശശകേനനിപാതിതഃ ॥
വായസീവിഹസ്യാഹകഥമേതൽ? വായസഃകഥയതി,അസ്തിമന്ദരനാമ്നിപൎവ്വതേദുൎദ്ദാന്തോനാമസിംഹഃസചസൎവ്വദാപശൂനാംവധംകുൎവ്വന്നാസ്തേ । തതഃസൎവ്വൈഃപശുഭിൎമ്മിളിത്വാസസിംഹോവിജ്ഞപ്തഃമൃഗേന്ദ്രകിമൎത്ഥമേകദാബഹുപശുഘാതഃ ക്രിയതേയദിപ്രസാദോഭവതിതദാവയമേവഭവദാഹാരായപ്രത്യഹമേകൈകംപശുമുപഢൌകയാമഃ । ത

തഃസിംഹേനോക്തംയദ്യേതദഭിമതംഭവതാംതർഹിഭവതുതൽ। തതഃപ്രഭൃതിഏകൈകംപശുമുപകല്പിതംഭക്ഷയന്നാസ്തേ।അഥകദാചിൽവൃദ്ധശശകസ്യവാരഃസമായാതഃസോ,ചിന്തയൽ।
ത്രാസഹേതോൎവ്വിനീതിസ്തുക്രിയതേജീവിതാശയാ।
പഞ്ചത്വംചേൽഗമിഷ്യാമികിംസിംഹാനുനയേനമേ॥
തന്മന്ദംമന്ദംഗഛാമി। തതഃസിംഹോപിക്ഷുധാപീഡിതഃ കോപാൽതമുവാച,കുതസ്ത്വംവിളംബ്യസമാഗതോസി? ശശകോബ്രവീൽ, ദേവനാഹമപരാധീ ആഗഛൻ പഥിസിംഹാന്തരേണ ബലാദ്ധൃതഃ തസ്യാഗ്രേപുനരാഗമനായശപഥംകൃത്വാസ്വാമിനംനിവേദയിതുംഅത്രാഗതോസ്മി। സിംഹഃ സകോപമാഹസത്വരംഗത്വാ ദുരാത്മാനംദൎശയ,ക്വസദുരാത്മാതിഷ്ഠതി। തതഃശശകസ്തംഗൃഹീത്വാഗഭീരകൂപംദൎശയിതുംഗതഃ। തത്രാഗത്യസ്വയമേവപശ്യതുസ്വാമീത്യുക്ത്വാതസ്മിൻകൂപജലേതസ്യസിംഹസ്യൈവപ്രതിബിംബംദൎശിതവാൻ। തതോ, സൌപ്രകടിതദംഷ്ട്രാനഖപ്രകരകമ്പിതസ്കന്ധകേസരഃക്രോധാൽധ്മാതോദൎപ്പാൽതസ്യോപരിആത്മാനംനിഃക്ഷിപ്യപഞ്ചത്വംഗതഃ। അതോഹംബ്രവീമിബുദ്ധിൎയസ്യേത്യാദി। വായസ്യാഹശ്രുതംമയാസൎവ്വംസമ്പ്രതിയഥാകൎത്തവ്യംതൽബ്രൂഹി। വായസോ,വദൽ,അത്രാസന്നേസരസിരാജപുത്രഃപ്രത്യഹമാഗത്യസ്നാതിസ്നാനസമയേതദംഗാൽഅവതാരിതന്തീൎത്ഥശിലാനിഹിതകനകസൂത്രംചഞ്ച്വാവിധൃത്യാനീയാസ്മിൻകോടരേധാരയിഷ്യസി। അഥകദാചിൽസ്നാതുംജലംപ്രവിഷ്ടേരാജപുത്രേവായസ്യാതദനുഷ്ഠിതം। അഥകനകസൂത്രാനുസരണപ്രവൃത്തൈരാജപുരുഷൈസ്തത്രതരുകോടരേ കൃഷ്ണസൎപ്പോദൃഷ്ടോവ്യാപാദിതശ്ച। അതോഹംബ്രവീമിഉപായേനഹിയഛക്യമിത്യാദി। കരടകോബ്രൂതേ,യദ്യേവംതർഹിഗഛതുഭവാൻശിവാസ്തേസന്തുപന്ഥാനഃ। തതോദമനകഃപിംഗലകസമീപംഗത്വാപ്രണമ്യോവാച,ദേവ,ആത്യയികംകിമപിമഹാഭയകാരികാൎയ്യംമന്യമാനഃസമാഗതോസ്മി।
യതഃ। ആപദ്യുന്മാൎഗ്ഗഗമനേകാൎയ്യകാലാത്യയേഷു ച।
കല്യാണവചനംബ്രൂയാദപൃഷ്ടോപിഹിതോനരഃ॥
അന്യച്ച। ഭോഗസ്യഭാജനംരാജാനരാജാകാൎയ്യഭാജനം।
രാജകാൎയ്യപരിദ്ധ്വംസീമന്ത്രിദോഷേണലിപ്യതേ॥
തഥാഹിപശ്യഅമാത്യാനാമേഷഃക്രമഃ।
വരംപ്രാണപരിത്യാഗഃശിരസോവാപികൎത്തനം।
നതുസ്വാമിപദാവാപ്തിപാതകേഛോരുപേക്ഷണം॥
പിംഗലകഃസാദരമാഹ,ഭവാൻകിംവക്തുമിഛതി। ദമനകോബ്രൂതേ,ദേവ,സഞ്ജീവകസ്തവോപരിഅസദൃശവ്യവഹാരീവലക്ഷ്യതേ തഥാചാസ്മത്സന്നിധാനേശ്രീമദ്ദേവപാദാനാം ശക്തിത്രയനിന്ദാംകൃത്വാരാജ്യമേവാഭിലഷതി। ഏതഛ്രുത്വാപിംഗലകഃസഭയമാശ്ചൎയ്യംമത്വാതൂഷ്ണീംസ്ഥിതഃ। ദമനകഃപുനരാഹ,ദേവ,സൎവ്വാമാത്യപരിത്യാഗംകൃത്വാഏകഏവായംയസ്ത്വംയാസൎവ്വാധികാരീകൃതഃസഏവദോഷഃ।

യതഃ । അത്യുച്ഛ്രിതേമന്ത്രിണിപാൎത്ഥിവേച
വിഷ്ടഭ്യപാദാവുപതിഷ്ഠതേശ്രീഃ ।
സാസ്ത്രീസ്വഭാവാദസഹാഭരസ്യ,
തയോൎദ്വയോരേകതരംജഹാതി ॥
അപരഞ്ച । ഏകംഭൂമിപതിഃകരോതിസചിവംരാജ്യേപ്രമാണംയദാ,
തംമോഹാച്ഛ്രയതേമദഃസചമദാലസ്യേനനിൎഭിദ്യതേ ।
നിൎഭിന്നസ്യപദകരോതിഹൃദയേതസ്യസ്വതന്ത്രസ്പൃഹാ,
സ്വാതന്ത്ര്യസ്പൃഹയാതതഃസനൃപതേഃപ്രാണാന്തികംദ്രുഹ്യതി ॥
അന്യച്ച । വിഷദിഗ്ദ്ധസ്യഭക്തസ്യദന്തസ്യചലിതസ്യച ।
അമാത്യസ്യചദുഷ്ടസ്യമൂലാദുദ്ധരണംസുഖം ॥
കിഞ്ച । യഃകുൎയ്യാൽസചിവായത്താംശ്രിയംതദ്വ്യസനേസതി ।
സോന്ധവജ്ജഗതീപാലഃസീദേൽസഞ്ചാരകൈൎവ്വിനാ ॥
വിശേഷതശ്ച । സദാമാത്യോനസാധ്യഃസ്യാൽസമൃദ്ധഃസൎവ്വഏവഹി ।
സിദ്ധാനാമയമാദേശഋദ്ധിശ്ചിത്തവികാരിണി ॥
സൎവ്വകാൎയ്യേഷുസ്വേച്ഛാതഃ പ്രവൎത്തതേതദത്രപ്രമാണംസ്വാമീഏതച്ച
ജാനാതി ।
നസോസ്തിപുരുഷോലോകേയോനകാമയതേശ്രിയം ।
പരസ്യയുവതിംരമ്യാംസാദരംനേക്ഷതേ,ത്രകഃ ॥
സിംഹോവിമൃശ്യാഹ,ഭദ്രയദ്യപിഏവം തഥാപിസഞ്ജീവകേനസഹമ
മമഹാൻസ്നേഹഃ ।
പശ്യ । കുൎവ്വന്നപിവ്യളീകാനിയഃപ്രിയഃപ്രിയഏവസഃ ।
അശേഷദോഷദുഷ്ടോപികായഃകസ്യനവല്ലഭഃ ॥
അന്യച്ച । അപ്രിയാണ്യപികുൎവ്വാണോയഃപ്രിയഃപ്രിയഏവസഃ ।
ദഗ്ദ്ധമന്ദിരസാരേപികസ്യവഹ്നാവനാദരഃ ॥
ദമനകഃപുനരേവാഹ,ദേവ,സഏവാതിദോഷഃ ।
യതഃ । യസ്മിന്നേവാധികംചക്ഷുരാരോഹയതിപാൎത്ഥിവഃ ॥
സുതേ,മാത്യേ,പ്യുദാസീനേസലക്ഷ്മ്യാശ്രീയതേജനഃ ।
ശൃണുദേവ । അപ്രിയസ്യാപിപഥ്യസ്യപരിണാമഃസുഖാവഹഃ ।
വക്താശ്രോതാചയത്രാസ്തിരമന്തേതത്രസമ്പദഃ ॥
ത്വയാചമൂലഭൃത്യാൻഅപാസ്യായമാഗന്തുകഃപുരസ്കൃതഃ ഏതച്ചാനുചി
തംകൃതം ।
യതഃ । മൂലഭൃത്യാൻപരിത്യജ്യനാഗന്തൂൻപരിപാലയേൽ ।
നാതഃപരതരോദോഷോരാജ്യഭേദകരോയതഃ ॥
സിംഹോബ്രൂതേകിമാശ്ചൎയ്യം?മയായദഭയവാചംദത്വാനീതഃസംവൎദ്ധി
തശ്ചതൽകഥംമഹ്യംദ്രുഹ്യതി । ദമനകോബ്രൂതേ,ദേവ?
ദുൎജ്ജനോനാൎജ്ജവംയാതിസേവ്യമാനോപിനിത്യശഃ ।
സ്വേദനാഭ്യഞ്ജനോപായൈഃശ്വപുഛമിവനാമിതം ॥
അപരഞ്ച । സ്വേദിതോമൎദ്ദിതശ്ചൈവരജ്ജുഭിഃപരിവേഷ്ടിതഃ ।
മുക്തോദ്വാദശഭിൎവ്വൎഷൈഃശ്വപുഛഃപ്രകൃതിംഗതഃ ॥

അന്യച്ച|ബധ്യൻവാഥസന്മാനംഖലാനാംപ്രീതയേകുതഃ|
ഫലന്ത്യമൃതസേകേപിനപഥ്യാനിവിഷദ്രുമാഃ||
അതോഹംബ്രവീമി|
അപൃഷ്ടോപിഹിതംബ്രൂയാൽയസ്യനേച്ഛൻപരാഭവം|
ഏഷഏവസതാംധൎമ്മോവിപരിതമതോ,ന്യഥാ||
തഥാചോക്തം| സസ്നിഗ്ധോ,കുശലാന്നിവാരയതിയസ്തൽകൎമ്മയന്നി
ൎമ്മലം|
സാസ്ത്രീയാനുവിധായിനീസമതിമാൻയഃസത്ഭിരഭ്യൎച്ച്യതേ|
സാശ്രീൎയ്യാനമദംകരോതിസസുഖീയസ്തൃഷ്ണയാമുച്യതേ,
തന്മിത്രംയദകൃത്രിമംസപുരുഷോയഃഖിദ്യതേനേന്ദ്രിയൈഃ||
യദിസഞ്ജീവകവ്യസനാൎദ്ദിതോവിജ്ഞാപിതോപിനനി വൎത്തതേതദ
സ്മാദിദൃശിഭൃത്യേനദോഷഃ|
തഥാച|നൃപഃകാമാസക്തോഗണയതിനകാൎയ്യംനചഹിതം,
യഥേഷ്ടംസ്വഛന്ദഃപ്രവിചരതിമത്തോഗജഇവ|
തതോമാനധ്മാതഃസപതതിയദാശോകഗഹനേ,
തദാഭൃത്യേദോഷാൻക്ഷിപതിനനിജംവേത്ത്യവിനയം||
പിംഗലകഃസ്വഗതം|
നപരസ്യാപരാധേനപരേഷാംദണ്ഡമാചരേൽ|
ആത്മനാവഗതംകൃത്വാബധ്നീയാൽപൂജയേച്ചവാ||
തഥാചോക്തം|ഗുണദോഷാവനിശ്ചിത്യവിധിൎന്നഗ്രഹനിഗ്രഹേ|
സ്വനാശായയഥാന്യസ്തോദൎപ്പാൽസൎപ്പമുഖേകരഃ||
പ്രകാശംബ്രൂതേ,തദാസഞ്ജീവകഃകിംപ്രത്യാദിശ്യതാം|
ദമനകഃസസംഭ്രമമാഹദേവമൈവമേതാവതാമന്ത്രഭേദോജായതേ||
തഥാഹ്യുക്തം|മന്ത്രബീജമിദംഗുപ്തംരക്ഷണീയംയഥാതഥാ|
മനാഗപിനഭിദ്യേതതദ്ഭിന്നംനപ്രരോഹതി||
കിഞ്ച|ആദരസ്യപ്രധാനസ്യകൎത്തവ്യസ്യചകൎമ്മണഃ|
ക്ഷിപ്രമക്രിയമാണസ്യകാലഃപിബതിതദ്രസം||
തദവശ്യംസമാരബ്ധോമഹതാപ്രയത്നേനസമ്പാദനീയഃ|
കിഞ്ച|മന്ത്രോയോധഇവാധീരഃസൎവ്വാംഗൈഃസംവൃതൈരപി|
ചിരംനസഹതേസ്ഥാതുംപരേഭ്യോഭേദശങ്കയാ||
യദ്യസൌദൃഷ്ടദോഷോപിദോഷാന്നിവൃത്യസന്ധാതവ്യസ്തദതീവാനു
ചിതം|
യതഃ|സകൃൽദുഷ്ടന്തുയന്മിത്രംപുനഃസന്ധാതുമിഛതി|
സമൃത്യുമേവഗൃഹ്ണാതിഗൎഭമശ്വതരീയഥാ||
കിഞ്ച|അന്തൎദ്ദുഷ്ടക്ഷമായുക്തഃസൎവ്വാനൎത്ഥകരഃകില|
ശകുനിഃശകടാരശ്ചദൃഷ്ടാന്താവത്രഭൂപതേ||
സിംഹോബ്രൂതേ,ജ്ഞായതാംതാവൽകിമസ്മാകമസൌകൎത്തുംസമൎത്ഥഃ|
ദമനകആഹ,ദേവ|
അംഗാംഗിഭാവമജ്ഞാത്വാകഥംസാമൎത്ഥ്യനിൎണ്ണയഃ|

പശ്യ ടിട്ടിഭമാത്രേണ സമുദ്രോ വ്യാകുലീകൃതഃ ॥

സിംഹഃ പൃഛതി, കഥമേതൽ? ദമനകഃ കഥയതി, ദക്ഷിണസമുദ്രതീരേ ടിട്ടിഭദംപതീ നിവസതഃ തത്ര ചാസന്നപ്രസവാ ടിട്ടിഭീ ഭൎത്താരമാഹ നാഥ പ്രസവയോഗ്യസ്ഥാനം നിഭൃതമനുസന്ധീയതാം । ടിട്ടിഭോ, വദൽ, ഭാൎയ്യേ ഇദമേവ സ്ഥാനം പ്രസൂതിയോഗ്യം । സാ ബ്രൂതേ, സമുദ്രവേലയാ വ്യാപ്യതേ സ്ഥാനമേതൽ । ടിട്ടിഭോ വദൽ കിമഹം നിൎബ്ബലഃ സമുദ്രേണ നിഗ്രഹീതവ്യഃ । ടിട്ടിഭീ വിഹസ്യാഹ । സ്വാമിംസ്ത്വയാ സമുദ്രേണ ച മഹദന്തരം ।

അഥവാ । പരാഭവം പരിഛേത്തും യോഗ്യായോഗ്യം ന വേത്തി യഃ ।

അസ്തീഹ യസ്യ വിജ്ഞാതം കൃഛ്രേണാപി ന സീദതി ॥

അപി ച । അനുചിതകൎമ്മാരംഭഃ സ്വജനവിരോധോ ബലീയസാ സ്പൎദ്ധാ ।

പ്രമദാജനവിശ്വാസോ മൃത്യോൎദ്വാരാണി ചത്വാരി ॥

തതഃ സ്വാമിവചനാൽ സാ കൃഛ്രേണ തത്രൈവ പ്രസൂതാ । ഏതൽ സൎവ്വം ശ്രുത്വാ സമുദ്രേണാപി തഛക്തിജ്ഞാനാൎത്ഥം തദണ്ഡാന്യപഹൃതാനി । തതഃ ടിട്ടിഭീ ശോകാൎത്താ ഭൎത്താരമാഹ, നാഥ കഷ്ടമാപതിതം, താന്യണ്ഡാനി മേ നഷ്ടാനി । ടിട്ടിഭോ, വദൽ, പ്രിയേ, മാ ഭൈഷീഃ, ഇത്യുക്ത്വാ പക്ഷിണാം മേളകം കൃത്വാ പക്ഷിസ്വാമിനോ ഗരുഡസ്യ സമീപം ഗതഃ । തത്ര ഗത്വാ സകലവൃത്താന്തം ടിട്ടിഭേന ഭഗവതോ ഗരുഡസ്യ പുരതോ നിവേദിതം, ദേവ സമുദ്രേണാഹം സ്വഗൃഹാവസ്ഥിതോ വിനാ പരാധേനൈവ നിഗൃഹീതഃ । തതസ്തദ്വചനമാകൎണ്ണ്യ ഗരുത്മതാ പ്രഭുൎഭഗവാൻ നാരായണഃ സൃഷ്ടിസ്ഥിതിപ്രളയഹേതുൎവ്വിജ്ഞപ്തഃ, സ സമുദ്രം അണ്ഡദാനായാദിദേശ । തതോ ഭഗവദാജ്ഞാം മൌലൌ നിധായ സമുദ്രേണ താന്യണ്ഡാനി ടിട്ടിഭായ സമൎപ്പിതാനി । അതോഹം ബ്രവീമി അംഗാംഗിഭാവമജ്ഞാത്വാ ഇത്യാദി ।

ശത്രോരതിക്രമമജ്ഞാത്വാ വൈരമാരഭതേ ഹി യഃ ।

സ പരാഭവമാപ്നോതി സമുദ്ര ഇവ ടിട്ടിഭാൽ ॥

രാജാഹ, കഥമസൌ ജ്ഞാതവ്യോ ദ്രോഹബുദ്ധിരിതി । ദമനകോ ബ്രൂതേ, യദാസൌ സദൎപ്പഃ ശൃംഗാഗ്രപ്രഹരണാഭിമുഖശ്ചകിത ഇവ ആഗഛതി । തദാ ജ്ഞാസ്യതി സ്വാമീ । ഏവമുക്ത്വാ സഞ്ജീവകസമീപം ഗതഃ തത്ര ഗതശ്ച മന്ദമന്ദമുപസൎപ്പൻ വിസ്മിതമിവാത്മാനമദൎശയൻ । സഞ്ജീവകേന സാദരമുക്തം, ഭദ്ര, കുശലം, തേ? ദമനകോ ബ്രൂതേ അനുജീവിനാം കുതഃ കുശലം ।

യതഃ । സമ്പത്തയഃ പരാധീനാഃ സദാ ചിത്തമനിൎവ്വൃതം ।

സ്വജീവിതേപ്യവിശ്വാസസ്തേഷാം യേ രാജസേവകാഃ

അന്യച്ച । കോൎത്ഥാൻ പ്രാപ്യ ന ഗൎവ്വിതോ വിഷയിണഃ കസ്യാപദോ, സ്തം ഗതാഃ,

സ്ത്രീഭിഃ കസ്യ ന ഖണ്ഡിതം ഭുവി മനഃ കോ വാസ്തി രാജ്ഞാം പ്രിയഃ ।

കഃ കാലസ്യ ഭുജാന്തരം ന ച ഗതഃ കോൎത്ഥി ഗതോ ഗൌരവം,

കോവാദുൎജ്ജനവാഗുരാസുപതിതഃക്ഷേമേണയാതഃപുമാൻ ||
സഞ്ജീവകേനോക്തം,സഖേബ്രൂഹികിമേതൽദമനകആഹ,കിംബ്രവീമിമന്ദഭാഗ്യഃ
പശ്യ | മജ്ജന്നപിപയോരാശൌലബ്ധ്വാസൎപ്പാവലംബനം |
നമുഞ്ചതിനചാധത്തേതഥാമുഗ്ദ്ധോ,സ്മിസംപ്രതി ||
യതഃ | ഏകത്രരാജവിശ്വാസീനശ്യത്യന്യത്രബാന്ധവഃ |
കിംകരോമികഗച്ഛാമിപതിതോദുഃഖസാഗരേ ||
ഇത്യുക്ത്വാദീൎഘംനിശ്വസ്യോപവിഷ്ടഃ | സഞ്ജീവകോബ്രൂതേ,ഭവാൻഅസ്മൽകൃതജ്ഞഃ,തഥാപിമിത്രസുവിസ്തരംമനോഗതമുച്യതാം | ദമനകഃസുനിഭൃതമാഹ,യദ്യപിരാജവിശ്വാസോനകഥനീയസ്തഥാപിഭവാനസ്മദീയപ്രത്യയാദാഗതഃ സ്ഥിതശ്ചതന്മയാത്രപരലോകാൎത്ഥിനാവശ്യംതവഹിതമാഖ്യേയം | ശൃണു,അയംസ്വാമീതവോപരിവികൃതബുദ്ധീരഹസ്യുക്തവാൻ,സഞ്ജീവകമേവഹത്വാസ്വപരിവാരംതൎപ്പയാമി ഏതച്ഛ്രുത്വാസഞ്ജീവകഃപരംവിഷാദമഗമൽ | ദമനകഃപുനരാഹ,അലംവിഷാദേനപ്രാപ്തകാലകാൎയ്യമനുഷ്ഠീയതാം | സഞ്ജീവകഃക്ഷണംവിമൃശ്യാഹ,നിശ്ചിതമിദമുക്തം |
യതഃ | ദുൎജ്ജനഗമ്യാനാൎയ്യഃപ്രായേണാപാത്രഭൃൽഭവതിരാജാ |
കൃപണാനുസാരിചധനംദേവോഗിരിജലധിവൎഷീച ||
സ്വഗതംകിംവാദുൎജ്ജനചേഷ്ടിതം നവേദ്മിതൽവ്യവഹാരംനിൎണ്ണേതും നശക്യതേ |
യതഃ | കശ്ചിദാശ്രയസൌന്ദൎയ്യാൽധത്തേശോഭാമസജ്ജനഃ |
പ്രമദാലോചനന്യസ്തംമലീമസമിവാഞ്ജനം ||
തത്രവിചിന്ത്യോക്തംകഷ്ടംകിമിദമാപതിതം |
യതഃ | ആരാധ്യമാനോനൃപതിഃപ്രയത്നാൽ,
നതോഷമായാതികിമത്രചിത്രം |
അയംത്വപൂൎവ്വപ്രതിമാവിശേഷോ,
യഃസേവ്യമാനോരിപുതാമുപൈതി ||
തദയമശക്യപ്രയത്നഃ |
യതഃ | നിമിത്തമുദ്ദിശ്യഹിയഃപ്രകുപ്യതി,
ധ്രുവംസതസ്യാപഗമേപ്രസീദതി |
അകാരണദ്വേഷിമനസ്തുയസ്യ,
കഥംജനസ്തംപരിതോഷയിഷ്യതി ||
കിംമയാപകൃതംരാജ്ഞഃ ? അഥവാനിൎന്നിമിത്താപകാരിണശ്ചഭവന്തിരാജാനഃ | ദമനകോബ്രൂതേ,ഏവമേവൈതൽശൃണു |
വിജ്ഞൈഃസ്നിഗ്ദ്ധൈരുപകൃതമപിദ്വേഷ്യതാമേതികശ്ചിൽ,
സാക്ഷാദന്യൈരപകൃതമപിപ്രീതിമേവോപയാതി |
ചിത്രംചിത്രംകിമഥചരിതംനൈകഭാവാശ്രയാണാം,
സേവാധൎമ്മഃപരമഗഹനോയോഗിനാമപ്യഗമ്യഃ ||
അന്യച്ച | സുകൃതശതമസത്സുനഷ്ടംസുഭാഷിതശതംചനഷ്ടമബുധേഷു |

വചനശതമവചനകരേഷുബുദ്ധിശതമചേതനേഷുനഷ്ടം ॥
കിഞ്ച। ചന്ദനതരുഷുഭുജംഗാജലേഷുകമലാനിതത്രചഗ്രാഹാഃ।
ഗുണഘാതിനശ്ചഖലാഭോഗേഷുഅലംസുഖാന്യവിഘ്നാനി ॥
അന്യച്ച। മൂലംഭുജംഗൈഃകുസുമാനിഭൃംഗൈഃ,
ശാഖാപ്ലവംഗൈഃശിഖരാണിഭല്ലൈഃ।
നാസ്ത്യേവതച്ചന്ദനപാദപസ്യ,
യന്നാശ്രിതംദുഷ്ടതരൈശ്ചഹിംസ്രൈഃ ॥
ദമനകോബ്രൂതേ അയംതാവൽ സ്വാമീവാചിമധുരോവിഷഹൃദയോ ജ്ഞാതഃ।
യതഃ। ദൂരാദുച്ഛ്രിതപാണിരാർദ്രനയനഃപ്രോത്സാരിതാർദ്ധാസനോ,
ഗാഢാലിംഗനതല്പരഃപ്രിയകഥാപ്രശ്നേഷുദത്താദരഃ।
അന്തർഭൂതവിഷോബഹിർമ്മധുമയശ്ചാതീവമായാപടുഃ,
കോനാമായമപൂർവ്വനാടകവിധിര്യ്യഃശിക്ഷിതോദുർജ്ജനൈഃ ॥
തഥാഹി। പോതോദുസ്തരവാരിരാശിതരണേദീപോന്ധകാരാഗമേ,
നിർവ്വാതേവ്യജനംമദാന്ധകരിണാംദർപ്പോപശാന്ത്യൈസൃണിഃ।
ഇത്ഥംതൽഭുവിനാസ്തിയസ്യവിധിനാനോപായചിന്താകൃതാ,
മന്യേദുർജ്ജനചിത്തവൃത്തിഹരണേധാതാപിഭഗ്നോദ്യമഃ ॥
സഞ്ജീവകഃപുനർന്നിശ്വസ്യകഷ്ടംഭോഃ കഥമഹംസസ്യഭക്ഷകഃ സിംഹേനനിപാതിതവ്യഃ।
യതഃ। ദ്വയോരേവസമംവിത്തംദ്വയോരേവസമംബലം।
തയോർവ്വിവാദോമന്തവ്യോനോത്തമാധമയോഃകദാചിൽ ॥
പുനർവ്വിചിന്ത്യകേനായംരാജാമമോപരിവികാരിതഃ, നജാനേഭേദമുപഗതാൽരാജ്ഞഃസദാഭേതവ്യം।
യതഃ। മന്ത്രിണാപൃഥിവീപാലചിത്തംവിഘടിതംകദാചിൽ।
വലയംസ്ഫുടികസ്യേവകോഹിസന്ധാതുമീശ്വരഃ ॥
അന്യച്ച। വജ്രംചരാജതേജശ്ചദ്വയമേവാതിഭീഷണം।
ഏകമേകത്രപതതിപതത്യന്യൽസമന്തതഃ ॥
തതഃസംഗ്രാമേമൃത്യുരേവവരമിദാനീംതദാജ്ഞാനുവർത്തനമയുക്തം।
യതഃ। മൃതഃപ്രാപ്നോതിവാസ്വർഗ്ഗംശത്രുംഹത്വാസുഖാനിവാ।
ഉഭാവപിഹിശൂരാണാംഗുണാവേതൌസുദുർല്ലഭൌ ॥
യുദ്ധകാലശ്ചായം।
യത്രായുദ്ധേധ്രുവംമൃത്യുര്യ്യുദ്ധേജീവിതസംശയഃ।
തമേവകാലംയുദ്ധസ്യപ്രവദന്തിമനീഷിണഃ ॥
യതഃ। അയുദ്ധേഹിയദാപശ്യേൽനകിഞ്ചിദ്ധിതമാത്മനഃ।
യുദ്ധ്യമാനസ്തദാപ്രാജ്ഞോമ്രിയതേരിപുണാസഹ ॥
ജയേചലഭതേലക്ഷ്മീംമൃതേനാപിസുരാംഗനാം।
ക്ഷണവിധ്വംസിനഃകായാഃകാചിന്താമരണേരണേ ॥
ഏതച്ചിന്തയിത്വാ സഞ്ജീവകആഹ,ഭോമിത്രകഥം അസൌമാംജിഘാംസുർജ്ഞാതവ്യഃ।ദമനകോബ്രൂതേ,യദാസസ്തബ്ധകർണ്ണഃ സമുന്നതലാം

ശ്രൃലഉന്നതചരണോവികൃതാസ്യസ്ത്വാം പശ്യതിതദാത്വമേസ്വവിക്രമംദശ്യിഷ്യസി |

യതഃ | ബലവാനപിനിസ്തേജാഃകസ്യനാഭിഭവാസ്പദം |
നിഃശങ്കംദീയതേലോകൈഃപശ്യഭസ്മചയേപദം |

കിന്തുസവ്വമേതൽ സുഗുപ്തമനുഷ്ഠാതവ്യം നോചേന്നത്വംനാഹമിത്യുക്ത്വാദമനകഃകരടകസമീപംഗതഃ | കരടകേനോക്തം,കിംനിഷ്പന്നം? ദമനകേനോക്തം,നിഷ്പന്നോ,സാവന്യോന്യഭേദഃ | കരടകോബ്രൂതേ, കോത്രസന്ദേഹഃ |

യതഃ | ബന്ധുഃകോനാമദുഷ്ടാനാംകുപ്യേൽകോനാതിയാചിതഃ |
കോനതൃപ്യതിവിത്തേനകുകൃത്യേകോനപണ്ഡിതഃ ||

അന്യച്ച | ദുവ്വൃത്തഃക്രിയതേധൂത്തൈഃശ്രീമാനാത്മവിവൃദ്ധയേ |
കിംനാമഖലസംസഗ്ഗഃകുരുതേനാശ്രയാശവൽ ||

തതോദമനകഃ പിംഗലകസമീപംഗത്വാദേവസമാഗതോസൌപാപാശയഃ തതഃ സജ്ജീഭൂയസ്ഥീയതാമിത്യുക്ത്വാപൂവ്വോക്താകാരംകാരയാമാസ | സഞ്ജീവകോപ്യാഗത്യതഥാവിധം വികൃതാകാരംസിംഹംദൃഷ്ട്വാസ്വാനുരൂപംവിക്രമംചകാര| തതസ്തയോയ്യുദ്ധേസഞ്ജീവകഃസിംഹേനവ്യാപാദിതഃ | അഥസഞ്ജീവകംസേവകംപിംഗലകോവ്യാപാദ്യവിശ്രാന്തഃസശോകഇവതിഷ്ഠതിബ്രൂതേചകിംമയാദാരുണംകമ്മകൃതം

യതഃ | പരൈഃസംഭുജ്യതേരാജ്യംസ്വയംപാപസ്യഭാജനം |
ധമ്മാതിക്രമതോരാജാസിംഹോഹസ്തിവധാദിവ |

അപരഞ്ച| ഭൂമ്യേകദേശസ്യഗുണാന്വിതസ്യഭൃത്യസ്യവാബുദ്ധിമതഃപ്രണാശഃ |
ഭൃത്യപ്രണാശോമരണംനൃപാണാംനഷ്ടാപിഭൂമിഃസുലഭാനഭൃത്യാഃ||

ദമനകോബ്രൂതേ, സ്വാമിൻകോയംനൂതനോന്യായഃ യദരാതിംഹത്വാസന്താപഃക്രിയതേ |

തഥാചോക്തം | പിതാവായദിവാഭ്രാതാപുത്രോവായദിവാസുഹൃൽ |
പ്രാണച്ഛേദകരാരാജ്ഞാഹന്തവ്യാഭൂതിമിച്ഛതാ ||

അപിച | ധമ്മാത്ഥകാമതത്വജ്ഞോനൈകാന്തകരുണോഭവേൽ |
നഹിഹസ്തസ്ഥമപ്യന്നംക്ഷമാവാൻഭക്ഷിതുംക്ഷമഃ ||

കിഞ്ച | ക്ഷമാശത്രൌചമിത്രേചയതീനാമേവഭൂഷണം |
അപരാധിഷുസത്വേഷുനൃപാണാംസൈവദൂഷണം ||

അപരഞ്ച | രാജ്യലോഭാദഹംകാരാദിച്ഛതഃസ്വാമിനഃപദം |
പ്രായശ്ചിത്തന്തുതസ്യൈകംജീവോത്സഗ്ഗോനചാപരം ||

അന്യച്ച | രാജാഘൃണീബ്രാഹ്മണഃസവ്വഭക്ഷഃ,
സ്ത്രീചാവശാദുഷ്പ്രകൃതിഃസഹായഃ |
പ്രേഷ്യഃപ്രതീപോ,ധികൃതഃപ്രമാദീ,
ത്യാജ്യാഇമേസ്വകൃതംനവേത്തി ||

വിശേഷതശ്ച | സത്യാനൃതാചപരുഷാപ്രിയവാദിനീച,
ഹിംസ്രാദയാലുരപിചാത്ഥപരാവദാന്യാ

നിത്യവ്യയാപ്രചുരരത്നധനാഗമാച,
വാരാംഗനേവനൃപനീതിരനേകരൂപാ ॥

ഇതിദമനകേനസന്തോഷിതഃപിംഗലകഃസ്വാംപ്രകൃതിമാപന്നഃസിംഹാസനേസമുപവിഷ്ടഃ। ദമനകഃ പ്രഹൃഷ്ടമനാവിജയതാംമഹാരാജശ്ശുഭമസ്തുസൎവ്വജഗതാമിത്യുക്ത്വായഥാസുഖമവസ്ഥിതഃ। വിഷ്ണുശൎമ്മോവാച,സുഹൃൽഭേദഃശ്രുതസ്താവൽഭവത്ഭിഃ।രാജപുത്രാഊചുഃഭവൽപ്രസാദാൽശ്രുതഃസുഖിനോഭൂതാവയം। വിഷ്ണുശൎമ്മാബ്രവീൽഅപരമപീദമസ്തു।

സുഹൃൽഭേദസ്താവൽഭവതുഭവതാംശത്രുനിലയേ,
ഖലഃകാലാകൃഷ്ടഃപ്രളയമുപസൎപ്പത്വഹരഹഃ।
ജനോനിത്യംഭൂയാൽസകലസുഖസമ്പത്തിവസതിഃ,
കഥാരംഭേരമ്യേസതതമിഹബാലോപിരമതാം ॥

ഇതിഹിതോപദേശേസുഹൃൽഭേദോനാമദ്വിതീയകഥാസംഗ്രഹഃസമാപ്തഃ ॥

അഥതൃതീയഭാഗോവിഗ്രഹഃ।

പുനഃകഥാരംഭകാലേരാജപുത്രാഊചുഃ ആൎയ്യരാജപുത്രാവയം,തൽവിഗ്രഹംശ്രോതുംനഃകുതൂഹലമസ്തി। വിഷ്ണുശൎമ്മണോക്തംയദേവഭവത്ഭ്യോരോചതേകഥയാമിശ്രൂയതാംയസ്യായമാദ്യഃശ്ലോകഃ।

ഹംസൈഃസഹമയൂരാണാംവിഗ്രഹേതുല്യവിക്രമേ।
വിശ്വാസ്യവഞ്ചിതാഹംസാഃകാകൈഃസ്ഥിത്വാരിമന്ദിരേ ॥

രാജപുത്രാഊചുഃ,കഥമേതൽ? വിഷ്ണുശൎമ്മാകഥയതി,അസ്തികൎപ്പൂരദ്വീപേപത്മകേളിനാമധേയംസരഃ തത്രഹിരണ്യഗൎഭോനാമരാജഹംസഃപ്രതിവസതി।സചസൎവ്വൈൎജ്ജലചരപക്ഷിഭിൎമ്മിളിത്വാപക്ഷിരാജ്യേ,ഭിഷിക്തഃ।

യതഃ। യദിനസ്യാൽനരപതിഃസമ്യങ്നേതാതതഃപ്രജാഃ।
അകൎണ്ണധാരാജലധൌവിപ്ലവേതേഹനൌരിവ ॥

അപരഞ്ച। പ്രജാംസംരക്ഷതിനൃപഃസാവൎദ്ധയതിപാൎത്ഥിവം।
വൎദ്ധനാൽരക്ഷണംശ്രേയസ്തദഭാവേസദപ്യസൽ ॥

ഏകദാഅസൌരാജഹംസഃസുവിസ്തീൎണ്ണകമലപൎയ്യങ്കേസുഖാസീനഃപരിവാരപരിവൃതസ്തിഷ്ഠതി।തതഃകുതശ്ചിൽദേശാദാഗത്യദീൎഘമുഖോനാമബകഃപ്രണമ്യോപവിഷ്ടഃ। രാജോവാചദീൎഘമുഖ,ദേശാന്തരാദാഗതോസിവാൎത്താംകഥയ। സബ്രൂതേ,ദേവ,അസ്തിമഹതീവാൎത്താതാംവക്തുംസത്വരമാഗതോഹംശ്രൂയതാം। അസ്തിജംബുദ്വീപേവിന്ധ്യോനാമഗിരിഃതത്രചിത്രവൎണ്ണോനാമമയൂരഃ പക്ഷിരാജോനിവസതി,തസ്യാനുചരൈശ്ചരത്ഭിഃ പക്ഷിഭിരഹംദഗ്ധാരണ്യമദ്ധ്യേചരന്നവലോകിതഃപൃഷ്ടശ്ച.കസ്ത്വംകുതഃസമാഗതോസി? തദാമയോക്തംകൎപ്പൂരദ്വീപസ്യരാജചക്രവൎത്തിനോഹിരണ്യഗൎഭസ്യരാജ ഹംസസ്യാനുചരോഹംകൌതുകാൽദേശാന്തരംദ്രഷ്ടുമാഗതോസ്മി। ഏതച്ഛ്രുത്വാപ

ക്ഷിഭിരുക്തംഅനയോൎദ്ദേശയോഃകോദേശോഭദ്രതരോരാജാച |മയോ
ക്തം,ആഃകിമേവംഉച്യതേമഹദന്തരംയതഃകൎപ്പൂരദ്വീപഃസ്വൎഗ്ഗഏവരാ
ജഹംസശ്ചദ്വിതീയഃ സ്വൎഗ്ഗപതിഃ, അത്രമരുസ്ഥലേപതിതായൂയംകിം
കുരുഥ? അസ്മദ്ദേശോഗമ്യതാംതതോസ്മദ്വചനമാ കൎണ്യസൎവ്വേസകോ
പാബഭൂവുഃ |

തഥാചോക്തം | പയഃപാനംഭുജംഗാനാംകേവലംവിഷവൎദ്ധനം |
ഉപദേശോഹിമൂൎഖാണാംപ്രകോപായനശാന്തയേ ||

അന്യച്ച | വിദ്വാനേവോപദേഷ്ടവ്യോനാവിദ്വാംസ്തുകദാചന |
വാനരാനുപദേശ്യാഥസ്ഥാനഭ്രഷ്ടായയുഃഖഗാഃ ||

രാജോവാച,കഥമേതൽ? ദീൎഘമുഖഃകഥയതി,അസ്തിനൎമ്മദാതീരേവിശാലഃശാല്മലീതരുഃ, തത്ര നിജചഞ്ചുനിൎമ്മിതനീഡക്രോഡേ പക്ഷിണോവൎഷാസ്വപിസുഖംനിവസന്തി | അഥൈകദാവൎഷാസുനീലപടലൈരാവൃതേനഭസ്ഥലേധാരാസാരൈൎമ്മഹതീവൃഷ്ടിൎബ്ബഭൂവതതോ വാനരാംശ്ചതരുതലേ,വസ്ഥിതാൻശീതാകുലാൻകമ്പമാനാൻഅവലോക്യ കൃപയാപക്ഷിഭിരുക്തംഭോഭോവാനരാഃശൃണുത |

അസ്മാഭിൎന്നിൎമ്മിതാനീഡാശ്ചഞ്ചുമാത്രാഹൃതൈസ്തൃണൈഃ |
ഹസ്തപാദാദിസംയുക്തായൂയംകിമിതിസീദഥ ||

തൽശ്രുത്വാവാനരൈൎജ്ജാതാമൎഷൈരാലോചിതം അഹോനിൎവ്വാതനീഡഗൎഭാവസ്ഥിതാഃസുഖിനഃ പക്ഷിണോ,സ്മാൻനിന്ദന്തിഭവതുതാവൽവൃഷ്ടേരുപശമഃ | അനന്തരംശാന്തേപാനീയവൎഷണേതൈൎവ്വാനരൈൎവ്വൃക്ഷമാരുഹ്യസൎവ്വേനീഡാഭഗ്നാസ്തേഷാംഅണ്ഡാനിചാധഃപാതിതാനി | അതോഹംബ്രവീമിവിദ്വാനേവോപദേഷ്ടവ്യഇത്യാദി | രാജോവാചതതസ്തൈഃകിംകൃതം ? ബകഃകഥയതിതതസ്തൈഃ പക്ഷിഭിഃ കോപാദുക്തം,കേനാസൌരാജഹംസോരാജാകൃതഃ | തതോമയോപജാതകോപേനോക്തം,യുഷ്മദീയമയൂരഃകേനരാജാകൃതഃ | ഏതച്ഛ്രുത്വാതേ സൎവ്വേമാംഹന്തുമുദ്യതാഃ,തതോമയാപിസ്വവിക്രമോദൎശിതഃ |

യതഃ | അന്യദാഭൂഷണംപുംസാംക്ഷമാലജ്ജേവയോഷിതാം |
പരാക്രമഃപരിഭവേവൈയാത്യംസുരതേഷ്വിവ ||

രാജാവിഹസ്യാഹ,
ആത്മനശ്ചപരേഷാംചയഃസമീക്ഷ്യബലാബലം |
അന്തരംനൈവജാനാതിസതിരസ്ക്രിയതേ,രിഭിഃ ||

അന്യച്ച | സുചിരംഹിചരൻനിത്യംക്ഷേത്രേസസ്യമബുദ്ധിമാൻ |
ദ്വീപിചൎമ്മപരിഛന്നോവാഗ്ദോഷാൽഗൎദ്ദഭോഹതഃ ||

ബകഃപൃഛതികഥമേതൽ?രാജാകഥയതി,അസ്തിഹാസ്തിനപുരേവിലാസോനാമരജകഃ, തസ്യഗൎദ്ദഭോ,തിവാഹനാൽദുൎബ്ബലോമുമൂൎഷുരിവാഭവൽ | തതസ്തേനരജകേനാസൌ വ്യാഘ്രചൎമ്മണാപ്രഛാദ്യാരണ്യസമീപേസസ്യക്ഷേത്രേനിയുക്തഃ | തതോദൂരാൽ തമവലോക്യവ്യാഘ്രബുദ്ധ്യാക്ഷേത്രപതയഃസത്വരംപലായന്തേ | അഥൈകദാകേനാപിസസ്യരക്ഷകേനധൂസരകംബളകൃതതനുത്രാണേനധനുഃ കാണ്ഡംസ

ജ്ജീകൃത്വാനതകായേനൈകാന്തസ്ഥിതം,തംചദൂരാൽ ദൃഷ്ട്വാഗദ്ദഭഃപു
ഷ്ടാംഗഃഗായയേഷ്ട സസ്യഭക്ഷണെജാതബലഃ ഗദ്ദഭീയമിതിമത്വാഉ
ച്ചൈശ്ശബ്ദംകുവ്വാണസ്തമഭിമുഖം സധാവിതഃ സസ്യരക്ഷകേനഗദ്ദ
ഭോ,യമിതിചിൽകാരശബ്ദാന്നിശ്ചിത്യലീലയൈവവ്യാപാദിതഃ। അ
തോ,ഹംബ്രവീമിസുചിരംഹിചരൻനിത്യമിത്യാദി। ദീൎഘമുഖോബ്രൂ
തേ,തതഃ പക്ഷിഭിരുക്തം,അരേപാപദുഷ്ടബക, അസ്മാകംഭൂമൌചര
ന്നസ്മാകംസ്വാമിനമധിക്ഷിപസി, തന്നക്ഷന്തവ്യമിദാനീമിത്യുക്ത്വാ
സവ്വേമാംചഞ്ചുഭിൎഹത്വാസകോപാഊചുഃ പശ്യരേ മൂഖ്സഹംസസ്ത
വരാജാസവ്വഥാമൃദുഃതസ്യരാജ്യാധികാരോനാസ്തി। യതഏകാന്തമൃദുഃ
കരതലസ്ഥമപ്യൎത്ഥംരക്ഷിതുമക്ഷമഃസകഥംപൃഥിവീംശാസ്തി?രാജ്യം
വാതസ്യകിം? കിന്തുത്വഞ്ചകൂപമണ്ഡൂകഃ,തേനതദാശ്രയമുപദിശസി
ശൃണു।

സേവിതവ്യോമഹാവൃക്ഷഃഫലഛായാസമന്വിതഃ।
യദിദൈവാൽഫലംനാസ്തിഛായാകേനനിവാൎയ്യതേ॥

അന്യച്ച। ഹീനസേവാനകൎത്തവ്യാകൎത്തവ്യോമഹദാശ്രയഃ।
പയോപിശൌണ്ഡികീഹസ്തേവാരുണിത്യഭിധീയതേ॥

അന്യച്ച। മഹാനപ്യല്പതാംയാതിനിൎഗ്ഗുണേഗുണവിസ്തരഃ।
ആധാരാധേയഭാവേനഗജേന്ദ്രഇവദൎപ്പണേ॥

വിശേഷതശ്ച। വ്യപദേശേ,പിസിദ്ധിഃസ്യാദതിശക്തേനരാധിപേ।
ശശിനോവ്യപദേശേനശശകാഃസുഖമാസതേ॥

മയോക്തംകഥമേതൽ? പക്ഷിണഃകഥയന്തി,കദാചിദപിവൎഷാസുവൃ
ഷ്ടേരഭാവാൽ തൃഷാൎത്തോഗജയൂഥോയൂഥപതിമാഹ,നാഥകോ,ഭ്യുപാ
യോ,സ്മാകംജീവനായനാസ്തിക്ഷുദ്രജന്തൂനാംനിമജ്ജനസ്ഥാനംവയ
ഞ്ചനിമജ്ജനസ്ഥാനാഭാവാൽമൃതാഹ്ഇവകിംകുൎമ്മഃ? കയാമഃതതോ
ഹസ്തിരാജോനാതിദൂരംഗത്വാനിൎമ്മലംഹ്രദംദൎശിതവാൻ, തതോദിനേ
ഷുഗഛത്സുതത്തീരാവസ്ഥിതാഗജപാദാഹതിഭിശ്ചൂൎണ്ണിതാഃ ക്ഷുദ്രശശ
കാഃ।അനന്തരംശിലീമുഖോനാമശശകശ്ചിന്തയാമാസ। അനേനഗ
ജയൂഥേനപിപാസാകുലിതേനപ്രത്യഹമത്രാഗന്തവ്യം।അതോവിനശ്യ
ത്യസ്മൽകുലം। തതോവിജയോനാവൃദ്ധശശകോ,വദൽ,മാവിഷീദത,
മയാത്രപ്രതീകാരഃകൎത്തവ്യഃ। തതോ,സൌപ്രതിജ്ഞായചലിതഃ। ഗഛ
താചതേനാലോചിതംകഥംഗജയൂഥസമീപേസ്ഥിത്വാവക്തവ്യം।
യതഃ। സ്പൃശന്നപിഗജോഹന്തിജിഘ്രന്നപിഭുജംഗമഃ।
പലായന്നപിഭൂപാലഃപ്രഹസന്നപിദുൎജ്ജനഃ।

അതോഹംപവ്വതശിഖരമാരുഹ്യയൂഥനാഥംസംവാദയാമി। തഥാനുഷ്ഠി
തേയൂഥനാഥഉവാച,കസ്ത്വം? കുതഃസമായാതഃ? സബ്രൂതേ,ശശകോ,
ഹംഭഗവതാചന്ദ്രേണഭവദന്തികംപ്രേഷിതഃ। യൂഥപതിരാഹ,കാൎയ്യമു
ച്യതാം। വിജയോബ്രൂതേ।

ഉദ്യതേഷ്വപിശാസ്ത്രേഷുദൂതോവദതിനാന്യഥാ।
സദൈവാബദ്ധ്യഭാവേനയഥാൎത്ഥസ്യഹിവാചകഃ॥

തദഹംതദാജ്ഞയാബ്രവീമി,ശൃണു,യദേതേചന്ദ്രസരോരക്ഷകാഃ ശ
ശകാസ്ത്വയാനിഃസാരിതാഃതദനുചിതംകൃതം| തേശശകാശ്ചിരമസ്മാൽ
രക്ഷിതാഃ|അതഏവമേശശാങ്കഇതിപ്രസിദ്ധിഃ,ഏവമുക്തവതിദൂതേയൂ
ഥപതിർഭയാദിദമാഹ,പ്രണിധേഹിഇദമജ്ഞാനതഃകൃതംപുനൎന്ന കൎത്ത
വ്യം| ദൂതഉവാചയദ്യേവംതദത്രസരസികോപാൽകമ്പമാനംഭഗവ
ന്തംശശാങ്കംപ്രണമ്യപ്രസാദ്യഗച്ഛ,തതോരാത്രൌയൂഥപതിംഗൃഹീത്വാ
ജലേചഞ്ചലംചന്ദ്രവിംബംദൎശയിത്വായൂഥപതിഃപ്രണാമംകാരിതഃ,ഉ
ക്തഞ്ചതേനദേവ അജ്ഞാനാദനേനാപരാധഃകൃതഃ തതഃ ക്ഷമ്യതാം,
നൈവംവാരാന്തരംവിധാസ്യതേഇത്യുക്ത്വാപ്രസ്ഥാപിതഃ| അതോ,
ഹംബ്രവീമിവ്യപദേശേ,പിസിദ്ധിഃസ്യാദിതി| തതോമയോക്തംസ
ഏവാസ്മൽപ്രഭുരാജഹംസഃമഹാപ്രതാപോതിസമൎത്ഥഃ, ത്രൈലോക്യ
സ്യാപിപ്രഭുത്വംതത്രയുജ്യതേകിംപുനാരാജ്യമിതി| തദാഹംതൈഃപക്ഷി
ഭിർദുഷ്ടകഥമസ്മൽഭൂമൌചരസി? ഇത്യഭിധായരാജ്ഞശ്ചിത്രവൎണ്ണസ്യ
സമീപംനീതഃ|തതോരാജ്ഞഃ പുരോമാംപ്രദൎശ്യതൈഃ പ്രണമ്യഉക്തം,
ദേവ,അവധീയതാംഏഷദുഷ്ടോബകഃയൽഅസ്മദ്ദേശേചരന്നപിദേ
വപാദാനധിക്ഷിപതി| രാജാഹ,കോ,യം? കുതഃസമായാതഃ? തേഊ
ചുഃഹിരണ്യഗൎഭനാമ്നോരാജഹംസസ്യാനുചരഃ കൎപ്പൂരദ്വീപാദാഗതഃ|
അഥാഹംഗൃദ്ധ്രേണമന്ത്രിണാപൃഷ്ടഃ, കസ്തത്രമുഖ്യോമന്ത്രീതി| മയോ
ക്തംസൎവ്വശാസ്ത്രാൎത്ഥപാരഗഃസൎവ്വജ്ഞോനാമചക്രവാകഃ|ഗൃദ്ധ്രോബ്രൂ
തേയുജ്യതേസ്വദേശജോ,സൌ|
യതഃ|സ്വദേശജംകുലാചാരവിശുദ്ധമഥവാശുചിം
മന്ത്രജ്ഞമവ്യസനിനംവ്യഭിചാരവിവൎജ്ജിതം|
അധീതവ്യവഹാരജ്ഞംമൌലംഖ്യാതംവിപശ്ചിതം,
അൎത്ഥസ്യോല്പാദകഞ്ചൈവവിദധ്യാന്മന്ത്രിണംനൃപഃ||
അത്രാന്തരേശുകേനോക്തം,ദേവ, കൎപ്പൂരദ്വീപാദയോ ലഘുദ്വീപാജം
ബുദ്വീപാന്തൎഗ്ഗതാഏവ| തത്രാപിദേവപാദാനാമേവാധിപത്യംതതോ
രാജ്ഞാപ്യുക്തംഏവമേവ|
യതഃ രാജാമത്തഃശിശുശ്ചൈവപ്രമാദീധനഗൎവ്വിതഃ|
അപ്രാപ്യമഭിവാഞ്ഛന്തികിംപുനൎല്ലഭ്യതേ,പിയൽ||
തതോമയോക്തംയദിവചനമാത്രേണൈവാധിപത്യം സിദ്ധ്യതിതദാ
ജംബുദ്വീപേപ്യസ്മൽപ്രഭോഹിരണ്യഗൎഭസ്യസ്വാമ്യമസ്തി|ശുകോബ്രൂ
തേകഥമത്രനിൎണ്ണയഃ?മയോക്തംസംഗ്രാമഏവ|രാജ്ഞാവിഹസ്യോക്തം
സ്വസ്വാമിനംഗത്വാസജ്ജീകുരു|തദാമയോക്തംസ്വദൂതോപിപ്രസ്ഥാ
പ്യതാം|രാജോവാചകഃപ്രയാസ്യതി? ദൌത്യേനയതഏവംഭൂതോദൂതഃ
കാൎയ്യഃ|
ഭക്തോഗുണീശുചിൎദ്ദക്ഷഃപ്രഗത്ഭോ,വ്യസനീക്ഷമീ|
ബ്രാഹ്മണഃപരമൎമ്മജ്ഞോദൂതഃസ്യാൽപ്രതിഭാവവാൻ||
ഗൃദ്ധ്രോവദതി,സന്ത്യേവദൂതാബഹവഃകിന്തുബ്രാഹ്മണഏവകൎത്തവ്യഃ
യതഃ|പ്രസാദംകുരുതേപത്യുഃസമ്പത്തിംനാഭിവാഞ്ഛതി|

കാളിമാ കാളകൂടസ്യ നാപൈതീശ്വരസംഗമാൽ ॥

രാജാഹ, തതഃ ശുക ഏവ പ്രജതു, ശുക ത്വമേവാനേന സഹ ഗത്വാ അസ്മ
ദഭിലഷിതം ബ്രൂഹി। ശുകോ ബ്രൂതേ യഥാജ്ഞാപയതി ദേവഃ, കിന്ത്വയം
ദുൎജ്ജനോ ബകഃ, തദനേന സഹ ന ഗച്ഛാമി।
തഥാ ചോക്തം। ഖലഃ കരോതി ദുൎവ്വൃത്തം നൂനം ഫലതി സാധുഷു।

ദശാനനോ ഹരേൽ സീതാം ബന്ധനം സ്യാൽ മഹോദധേഃ ॥

അപരഞ്ച। ന സ്ഥാതവ്യം ന ഗന്തവ്യം ദുൎജ്ജനേന സമം ക്വചിൽ।

കാകസംഗാദ്ധതോ ഹംസസ്തിഷ്ഠൻ ഗച്ഛംശ്ച വൎത്തകഃ ॥

രാജോവാച, കഥമേതൽ? ശുകഃ കഥയതി, അസ്ത്യുജ്ജയിനീ വൎത്മപ്രാ
ന്തരേ പ്ലക്ഷതരുഃ, തത്ര ഹംസകാകൌ നിവസതഃ; കദാചിൽ ഗ്രീഷ്മസമ
യേ പരിശ്രാന്തഃ കശ്ചിൽ പഥികസ്തത്ര തരുതലേ ധനുഃകാണ്ഡം സന്നി
ധായ സുപ്തഃ। തത്ര ക്ഷണാന്തരേ തന്മുഖാൽ വൃക്ഷച്ഛായാ അപഗതാ।
തതഃ സൂൎയ്യതേജസാ തന്മുഖം വ്യാപ്തമവലോക്യ തൽ വൃക്ഷസ്ഥിതേനാഹം
സേന കൃപയാ പക്ഷൌ പ്രസാൎയ്യ പുനസ്തന്മുഖേ ഛായാ കൃതാ। തതോ
നിൎഭരനിദ്രാസുഖിനാ തേന മുഖവ്യാദാനം കൃതം, അഥ സുഖമസഹിഷ്ണുഃ
സ്വഭാവദൌൎജ്ജന്യേന സ കാകസ്തസ്യ മുഖേ പുരീഷോത്സൎഗ്ഗം കൃത്വാ പ
ലായിതഃ। തതോ യാവദസൌ പാന്ഥ ഉത്ഥായ ഊൎദ്ധ്വം നിരീക്ഷതേ താ
വൽ തേനാവലോകിതോ ഹംസഃ കാണ്ഡേന ഹത്വാ വ്യാപാദിതഃ।
വൎത്തകകഥാമപി കഥയാമി, ഏകദാ ഭഗവതോ ഗരുഡസ്യ യാത്രാപ്ര
സംഗേന സൎവ്വേ പക്ഷിണഃ സമുദ്രതീരം ഗതാഃ। തതഃ കാകേന സഹ വ
ൎത്തകശ്ചലിതഃ। അഥ ഗോപാലസ്യ ഗച്ഛതോ ദധിഭാണ്ഡാൽ വാരം വാ
രം തേന കാകേന ദധി ഖാദ്യതേ, തതോ യാവദസൌ ദധിഭാണ്ഡം ഭൂമൌ
നിധായ ഊൎദ്ധ്വമവലോകതേ താവൽ തേന കാകവൎത്തകൌ ദൃഷ്ടൌ തത
സ്തേന ഖേദിതഃ കാകഃ പലായിതഃ। വൎത്തകഃ സ്വഭാവനിരപരാധോ മന്ദ
ഗതിസ്തേന പ്രാപ്തോ വ്യാപാദിതഃ। അതോഹം ബ്രവീമി ന സ്ഥാതവ്യം
ന ഗന്തവ്യമിത്യാദി। തതോ മയോക്തം, ഭ്രാതഃ ശുക കിമേവം ബ്രവീഷി, മാം
പ്രതി യഥാ ശ്രീമദ്ദേവസ്തഥാ ഭവാനപി। ശുകേനോക്തം അസ്ത്വേവം।
കിഞ്ച। ദുൎജ്ജനൈരുച്യമാനാനി സമ്മതാനി പ്രിയാണ്യപി।

അകാലകുസുമാനീവ ഭയം സഞ്ജനയന്തി ഹി ॥

ദുൎജ്ജനത്വഞ്ച ഭവതോ വാക്യാദേവ ജ്ഞാതം യദനയോ ഭൂപാലയോൎവ്വി
ഗ്രഹേ ഭവദ്വചനമേവ നിദാനം। പശ്യ, പ്രത്യക്ഷേപി കൃതേ ദോഷേ മൂ
ൎഖഃ സാന്ത്വേന തുഷ്യതി। തതോഹം തേന രാജ്ഞാ യഥാവ്യവഹാരം സംപൂ
ജ്യ പ്രസ്ഥാപിതഃ, ശുകോപി മമ പശ്ചാദാഗച്ഛന്നാസ്തേ। ഏതൽ സൎവ്വം
പരിജ്ഞായ യഥാ കൎത്തവ്യമനുസന്ധീയതാം। ചക്രവാകോ വിഹസ്യാഹ,
ദേവ, ബകേന താവൽ ദേശാന്തരമപി ഗത്വാ യഥാശക്തി രാജകാൎയ്യമനു
ഷ്ഠിതം കിന്തു ദേവ, സ്വഭാവ ഏഷ മൂൎഖാണാം।
യതഃ। ശതം ദദ്യാന്ന വിവദേദിതി വിജ്ഞസ്യ സമ്മതം।

വിനാ ഹേതുമപി ദ്വന്ദ്വമേതന്മൂൎഖസ്യ ലക്ഷണം ॥

രാജാഹ, കിമതീതോപാലംഭനേന പ്രസ്തുതമനുസന്ധീയതാം। ചക്രോ

ബ്രൂതേ,ദേവവിജ്ഞനേബ്രവീമി |

യതഃ | വൎണ്ണാകാരപ്രതിധ്വാനൈൎന്നേത്രവക്ത്രവികാരതഃ |
അപ്യൂഹന്തിമനോധീരാസ്തസ്മാദ്രഹസിമന്ത്രയേൽ ||

അന്യച്ച | ആകാരൈരിംഗിതൈൎഗ്ഗത്യാചേഷ്ടയാഭാഷണേനച |
നേത്രവക്ത്രവികാരാഭ്യാംജ്ഞായതേ,ന്തൎഗ്ഗതംമനഃ ||

രാജാമന്ത്രീചതത്രസ്ഥിതഃ,അന്യേഅന്യത്രഗതാഃ | ചക്രോബ്രൂതേദേവാ
ഹമേവംജാനാമികസ്യാപ്യസ്മന്നിയോഗിനഃ പ്രേരണയാബകേനേദ
മനുഷ്ഠിതം |

യതഃ | വൈദ്യാനാമാതുരഃശ്രേയാൻവ്യസനീമൌനിയോഗിനാം |
വിദുഷാംജീവനംമൂൎഖഃസദ്വൎണ്ണോജീവനംസതാം |

രാജാ,ബ്രവീൽ ഭവതുകാരണമത്രപശ്ചാന്നിരൂപണീയംസമ്പ്രതിയൽ
കൎത്തവ്യംതന്നിരൂപ്യതാം | ചക്രവാകോബ്രൂതേ,ദേവപ്രണിധിസ്താവ
ൽപ്രഹീയതാം | തതസ്തദനുഷ്ഠാനംബലാബലഞ്ചജാനീമഃ |

തഥാഹി | ഭവേൽസ്വപരരാഷ്ട്രാണാംകാൎയ്യാകാൎയ്യാവലോകനേ |
ചാരചക്ഷുൎമ്മഹീഭൎത്തുൎയ്യസ്യനാസ്ത്യന്ധഏവസഃ ||

സചദ്വിതീയംവിശ്വാസപാത്രംഗൃഹീത്വായാതുതേനാസൌസ്വയംത
ത്രാവസ്ഥായതത്രത്യമന്ത്രകാൎയ്യംസുനിഭൃതംനിശ്ചിത്യ ദ്വിതീയംനിഗദ്യ
പ്രസ്ഥാപയതി |

യഥാചോക്തം | തീൎത്ഥാശ്രമേസുരസ്ഥാനേശാസ്ത്രവിജ്ഞാനഹേതുനാ|
തപസ്വിവ്യഞ്ജനോപേതൈഃസ്വചരൈഃസഹസംവദേൽ ||

ഗൂഢചാരശ്ചയോജലേസ്ഥലേചരതിതതോ, സാവേവബകോനിയു
ജ്യതാം | ഏതാദൃശഏവകശ്ചിൽബകോദ്വിതീയത്വേനപ്രയാതുതൽഗൃ
ഹലോകാശ്ചരാജദ്വാരേതിഷ്ഠന്തു കിന്തുദേവഏതദപിസുഗുപ്തമനുഷ്ഠാ
തവ്യം |

യതഃ | ഷൾകൎണ്ണോഭിദ്യതേമന്ത്രഃതഥാപ്രാപ്തശ്ചവാൎത്തയാ |
ഇത്യാത്മനാദ്വിതീയേനമന്ത്രഃകാൎയ്യോമഹീഭൃതാ ||

പശ്യ | മന്ത്രഭേദേപിയേദോഷാഭവന്തിപൃഥിവീപതേഃ |
നശക്യാസ്തേസമാധാതുമിതിനീതിവിദാംമതം ||

രാജാവിമൃശ്യോവാച,പ്രാപ്തസ്താവന്മയോത്തമഃ പ്രണിധിഃ | മന്ത്രീ
ബ്രൂതേതദാസംഗ്രാമവിജയോപിപ്രാപ്തഃ |അത്രാന്തരേപ്രതീഹാരഃപ്ര
വിശ്യപ്രണമ്യോവാച,ദേവജംബുദ്വീപാദാഗതോ ദ്വാരിശുകസ്തിഷ്ഠ
തി,രാജാചക്രവാകമാലോകതേ|ചക്രവാകേണോക്തംതാവൽഗത്വാ,വാ
സേതിഷ്ഠതുപശ്ചാദാനീയദ്രഷ്ടവ്യഃ | പ്രതീഹാരസ്തമാവാസസ്ഥാനം
നീത്വാഗതഃ |രാജാഹവിഗ്രഹസ്താവൽസമുപസ്ഥിതഃ | ചക്രോബ്രൂതേ
ദേവപ്രാഗേവവിഗ്രഹോനവിധിഃ |

യതഃ | സകിംഭൃത്യഃസകിംമന്ത്രീയആദാവേവഭൂപതിം |
യുദ്ധോദ്യോഗംസ്വഭൂത്യാഗംനിൎദ്ദിശത്യവിചാരിതം ||

അപരഞ്ച | വിജേതുംപ്രയതേതാരീൻനയുദ്ധേനകദാചന |
അനിത്യോവിജയോയസ്മാൽദൃശ്യതേയുദ്ധ്യമാനയോഃ ||

അന്യച്ച | സാമ്നാദാനേനഭേദേനസമസ്തൈരഥവാപൃഥക് |
സാധിതുംപ്രയതേതാരീൻനയുദ്ധേനകദാചന ||
അപരഞ്ച | സൎവ്വഏവജനഃശൂരോഹ്യനാസാദിതവിഗ്രഹഃ |
അദൃഷ്ടപരസാമൎത്ഥ്യഃസദൎപ്പഃകോഭവേന്നഹി ||
കിഞ്ച | നതഥോത്ഥാപ്യതേഗ്രാവാപ്രാണിഭിദ്ദാരുണോയഥാ |
അല്പോപായാന്മഹാസിദ്ധിരേതന്മന്ത്രഫലംമഹൽ ||
കിന്തുവിഗ്രഹമുപസ്ഥിതംവിലോക്യവ്യവഹ്രിയതാം |
യതഃ | യഥാകാലകൃതോദ്യോഗാൽകൃഷിഃഫലവതീഭവേൽ |
തദ്വന്നീതിരിയംദേവചിരാൽഫലതിനക്ഷണാൽ ||
അപരഞ്ച | മഹതോദൂരഭീരുത്വമാസന്നേശൂരതാഗുണേ |
വിപത്തൌചമഹാല്ലോകോധീരതാമനുഗച്ഛതി ||
അന്യച്ച | പ്രത്യൂഹഃസൎവ്വസിദ്ധീനാമുത്താപഃപ്രഥമഃകില |
അതിശീതളമപ്യംഭഃകിംഭിനത്തിനഭൂഭൃതഃ ||
വിശേഷതശ്ചമഹാബലോ,സൌചിത്രവൎണ്ണോരാജാ |
യതഃ | ബലിനാസഹയോദ്ധവ്യമിതിനാസ്തിനിദൎശനം |
തൽയുദ്ധംഹസ്തിനാസാൎദ്ധംനരാണാംമൃത്യുമാവഹേൽ |
അന്യച്ച | സമൂൎഖഃകാലമപ്രാപ്യയോ,പകൎത്തരിവൎത്തതേ |
കലിൎബ്ബലവതാസാൎദ്ധംകീടപക്ഷോൽഗമൊയഥാ ||
കിഞ്ച | കൌൎമ്മംസംകോചമാസ്ഥായപ്രഹാരമപിമൎഷയേൽ |
പ്രാപ്തകാലേതുനീതിജ്ഞഉത്തിഷ്ഠേൽക്രൂരസൎപ്പവൽ ||
മഹത്യല്പേപ്യുപായജ്ഞഃസമമേവഭവേൽക്ഷമഃ |
സമുന്മൂലയിതുംവൃക്ഷാൻതൃണാനീവനദീരയഃ ||
അതസ്തൽദൂതോപ്യാശ്വാസ്യതാവൽധ്രിയതാംയാവൽദുൎഗ്ഗഃ സജ്ജീക്രിയതേ |
യതഃ | ഏകഃശതംയോധയതിപ്രാകാരസ്ഥോധനുൎദ്ധരഃ |
ശതംശതസഹസ്രാണിതസ്മാൽദുൎഗ്ഗംവിശിഷ്യതേ ||
കിഞ്ച | അദുൎഗ്ഗോവിഷയഃകസ്യനാരേഃപരിഭവാസ്പദം |
അദുൎഗ്ഗോ,നാശ്രയോരാജാപോതച്യുതമനുഷ്യവൽ ||
ദുൎഗ്ഗംകുൎയ്യാന്മഹാഖാതമുച്ചപ്രാകാരസംയുതം |
സയന്ത്രംസജലംശൈലസരിന്മരുവനാശ്രയം ||
വിസ്തീൎണ്ണഞ്ചാതിവിഷമംധനധാന്യരസാന്വിതം |
അപ്രവേശപ്രസാരശ്ചസപ്തൈതാദുൎഗ്ഗസമ്പദഃ ||
സ്വാമ്യമാത്യസുഹൃൽകോശരാഷ്ട്രദുൎഗ്ഗബലാനിച |
പരസ്പരോപകാരിത്വാൽരാജ്യംസപ്താംഗമുച്യതേ ||
ദുൎഗ്ഗാദ്ധ്യക്ഷോബലാദ്ധ്യക്ഷോധനാദ്ധ്യക്ഷശ്ചഭൂപതിഃ |
ദൂതഃപുരോധാദൈവജ്ഞോഭിഷജോമന്ത്രിണോമതാഃ ||
രാജാഹ,ദുൎഗ്ഗാനുസന്ധാനേകോനിയുജ്യതാംചക്രോബ്രൂതേ |
യോയത്രകുശലഃകാൎയ്യേതംതത്രവിനിയോജയേൽ |
കൎമ്മസ്വദൃഷ്ടകൎമ്മായഃശാസ്ത്രജ്ഞോപിവിമുഹ്യതി ||

തദാഹൂയതാംസാരസഃ,തഥാനുഷ്ഠിതേസതിആഗതംസാരസമാലോക്യ
രാജോവാച,ഭോഃസാരസത്വംസത്വരംദുൎഗ്ഗമനുസന്ധേഹി। സാരസഃ
പ്രണമ്യോവാച, ദേവ, ദുൎഗ്ഗംതാവദിദമേവചിരാൽസുനിരൂപിതമാ
സ്തേമഹത്സരഃകിന്ത്വത്രമധ്യവൎത്തിദ്വീപേദ്രവ്യസംഗ്രഹഃകാൎയ്യതാം।
യതഃ। ധാന്യാനാംസംഗ്രഹോരാജന്നുത്തമഃസൎവ്വസംഗ്രഹാൽ।
നിക്ഷിപ്തംഹിമുഖേരത്നംനകുൎയ്യാൽപ്രാണധാരണം॥
കിഞ്ച। ഖ്യാതഃസൎവ്വരസാനാംഹിലവണോരസഉത്തമഃ।
ഗൃഹീതഞ്ചവിനാതേനവ്യഞ്ജനംഗോമയായതേ॥
രാജാഹ,സത്വരംഗത്വാസൎവ്വമനുതിഷ്ഠ। പുനഃപ്രവിശ്യപ്രതീഹാരോ
ബ്രൂതേ,ദേവ,സിംഹളദ്വീപാദാഗതോമേഘവൎണ്ണോനാമവായസഃസ
പരിവാരോദ്വാരിതിഷ്ഠതി,ദേവപാദംദ്രഷ്ടുമിച്ഛതി,രാജാഹ,കാകാഃപുനഃ
സൎവ്വജ്ഞാബഹുദ്രഷ്ടാരശ്ച,തൽഭവതിസംഗ്രാഹ്യഇത്യനുമീയതേ। ച
ക്രോബ്രൂതേദേവഅസ്ത്യേവംകിന്തുകാകഃ സ്ഥലചരഃ തേനാസ്മദ്വിപ
ക്ഷേനിയുക്തഃകഥംസംഗ്രാഹ്യഃ।
തഥാചോക്തം। ആത്മപക്ഷംപരിത്യജ്യപരപക്ഷേഷുയോരതഃ।
സപരൈൎഹന്യതേമൂഢോനീലവൎണ്ണസൃഗാലവൽ॥
രാജോവാച,കഥമേതൽ? മന്ത്രീകഥയതി,അസ്ത്യരണ്യേകശ്ചിൽസൃഗാ
ലഃസ്വേഛയാനഗരോപാന്തേഭ്രാമ്യൻ നീലീഭാണ്ഡേപതിതഃപശ്ചാൽ
തതഉത്ഥാതുമസമൎത്ഥഃ,പ്രാതരാത്മാനംമൃതവൽസന്ദൎശ്യസ്ഥിതഃ। അഥ
നീലീഭാണ്ഡസ്വാമിനാമൃത ഇതിജ്ഞാത്വാതസ്മാൽ സമുത്ഥാപ്യ ദൂരേനീ
ത്വാഅപസാരിതഃതസ്മാൽപലായിതഃ। തതോ,സൌവനംഗത്വാസ്വ
കീയമാത്മാനംനീലവൎണ്ണമവലോക്യാചിന്തയൽ,അഹമിദാനീമുത്തമവ
ൎണ്ണഃതദാഹംസ്വകീയോൽക്കൎഷംകിംനസാധയാമി? ഇത്യാലോച്യസൃഗാ
ലാനാഹൂയതേനോക്തം,അഹംഭഗവത്യാവന ദേവതയാസ്വഹസ്തേ
നാരണ്യരാജ്യേസൎവ്വൌഷധിരസേനാഭിഷിക്തഃ തദദ്യാരഭ്യാരണ്യേ,
സ്മദാജ്ഞയാവ്യവഹാരഃ കാൎയ്യഃ। സൃഗാലാശ്ചതംവിശിഷ്ടവൎണ്ണമവ
ലോക്യസാഷ്ടാംഗപാതംപ്രണമ്യോചുഃ,യഥാജ്ഞാപയസി,ദേവഇത്യ
നേനൈവക്രമേണസൎവ്വേഷ്വരണ്യവാസിഷ്വാധിപത്യംതസ്യബഭൂ
വ। തതസ്തേനസ്വജ്ഞാതിഭിരാവൃതേനാധികപ്രഭുത്വംസാധിതം। തത
സ്തേനവ്യാഘ്രസിംഹാദീനുത്തമപരിജനാൻപ്രാപ്യസദസിസൃഗാലാ
നവലോക്യലജ്ജമാനേനാവജ്ഞയാസ്വജ്ഞാതയഃ സൎവ്വേദൂരീകൃതാഃ।
തതോവിഷണ്ണാൻ സൃഗാലാനവലോക്യകേനചിൽ വൃദ്ധസൃഗാലേ
നൈതൽപ്രതിജ്ഞാതം,മാവിഷീദത। യദനേനാനഭിജ്ഞേനനീതിവി
ദോമൎമ്മജ്ഞാവയംസ്വസമീപാൽ ദൂരീകൃതാഃ,തദ്യഥാ,യംനശ്യതിതഥാ
വിധേയം,തതോ,മിവ്യാഘ്രാദയോവൎണ്ണമാത്രവിപ്രലബ്ധാഃ സൃഗാലമ
ജ്ഞാത്വാരാജാനമിമംമന്യന്തേ। തൽയഥായംപരിചിതോഭവതിതഥാകു
രുത,തത്രചൈവമനുഷ്ഠേയം। അദ്യസൎവ്വേസന്ധ്യാസമയേസന്നിധാ
നേ മഹാരാവമേകദൈവകരിഷ്യഥ.തതസ്തംശബ്ദമാകൎണ്ണ്യ ജാതിസ്വ
ഭാവാൽതേനാപിശബ്ദഃകൎത്തവ്യഃ।തതസ്തഥാനുഷ്ഠിതേസതി,തദ്വൃത്തം।

യതഃ। യഃസ്വഭാവോഹിയസ്യാസ്തേസനിത്യംദുരതിക്രമഃ।
ശ്വായദിക്രിയതേരാജാതൽകിംനാശ്നാത്യുപാനഹം ॥
തതഃശബ്ദാദഭിജ്ഞായസവ്യാഘ്രേണഹതഃ।
തഥാചോക്തം। ഛിദ്രംമമ്മചവീൎയ്യഞ്ചസൎവ്വംവേത്തിനിജോരിപുഃ।
ദഹത്യന്തൎഗ്ഗതശ്ചൈവശുഷ്കംവൃക്ഷമിവാനലഃ ॥
അതോ,ഹംബ്രവീമിആത്മപക്ഷംപരിത്യജ്യേത്യാദി। രാജാഹ,യദ്യേവം തഥാപിദൃശ്യതാംതാവദയംദൂരാദാഗതഃതത്സംഗ്രഹേവിചാരഃകാൎയ്യഃ।ച ക്രോബ്രൂതേ,ദേവ,പ്രണിധിഃപ്രഹിതോദുൎഗ്ഗഞ്ചസജ്ജീകൃതം,അതഃ ശു കോപ്യാനീയപ്രസ്ഥാപ്യതാം।
യതഃ। നന്ദോജഘ്നാനചാണക്യംതീക്ഷ്ണദൂതപ്രയോഗതഃ।
തൽദൂരാന്തരിതംദൂതംപശ്യേൽധീരസമന്വിതഃ ॥
തതഃസഭാംകൃത്വാഹൂതഃശുകഃകാകശ്ച। ശുകഃകിഞ്ചിദുന്നതശിരാദത്താ സനേ ഉപവിശ്യബ്രൂതേ, ഭോഹിരണ്യഗൎഭമഹാരാജാധിരാജഃ ശ്രീമ ച്ചിത്രവൎണ്ണസ്ത്വാംസമാജ്ഞാപയതിയദിജീവിതേനശ്രിയാവാപ്രയോ ജനമസ്തിതദാസത്വരമാഗത്യാസ്മച്ചരണൌ പ്രണമ,നചേദവസ്ഥാ തുംസ്ഥാനാന്തരംചിന്തയ। രാജാസകോപമാഹ,ആഃകോപ്യസ്മാകംപു രതോനാസ്തി? ഏനംഗളഹസ്തയതു। ഉത്ഥായമേഘവൎണ്ണോബ്രൂതേ.ദേ വാജ്ഞാപയഹന്മിദുഷ്ടംശുകം। സൎവ്വജ്ഞോരാജാനംകാകഞ്ചശാന്തയ ൻബ്രൂതേ,ശൃണുതാവൽ।
നസാസഭായത്രനസന്തിവൃദ്ധാഃവൃദ്ധാനതേയേനവദന്തിധൎമ്മം।
ധൎമ്മഃസനോയത്രനസത്യമസ്തിസത്യംനതൽയച്ഛലമഭ്യുപൈതി॥
യതോധൎമ്മശ്ചൈഷഃ।
ദൂതോമ്ലേഛോപ്യബദ്ധ്യസ്സ്യാൽരാജാദൂതമുഖോയതഃ।
ഉദ്യതേഷ്വപിശസ്ത്രേഷുദൂതോവദതിനാന്യഥാ।
കിഞ്ച। സ്വാപകൎഷംപരോല്കൎഷംദൂതോക്തൈൎമ്മന്യതേതുകഃ।
സദൈവാബദ്ധ്യഭാവേനദൂതഃസൎവ്വംഹിജല്പതി ॥
തതോരാജാകാകശ്ചസ്വാംപ്രകൃതിമാപന്നഃ ശുകോപ്യുത്ഥായചലിതഃ। പശ്ചാച്ചക്രവാകേനാനീയ പ്രബോദ്ധ്യകനകാലംകാരാദികംദത്വാസം പ്രേഷിതോയയൌ। ശുകോപിവിന്ധ്യാചലേരാജാനംപ്രണതവാൻ। രാജോവാച,ശുകകാവാൎത്താ? കീദൃശോ,സൌദേശഃ ശുകോബ്രൂതേദേ വ,സംക്ഷേപാദിയംവാൎത്താ,സംപ്രതിയുദ്ധോദ്യോഗഃക്രിയതാം। ദേശ ശ്ചാസൌകൎപ്പൂരദ്വീപഃസ്വൎഗ്ഗൈകദേശഃരാജാചദ്വിതീയഃ സ്വൎഗ്ഗപ തിഃകഥംവൎണ്ണയിതുംശക്യതേ। തതഃസൎവ്വാൻശിഷ്ടാനാഹൂയരാജാമന്ത്ര യിതുമുപവിഷ്ടഃ ആഹച,സംപ്രതികൎത്തവ്യവിഗ്രഹേയഥാകൎത്തവ്യം തഥോപദിശ,വിഗ്രഹഃപുനരവശ്യംകൎത്തവ്യഃ।
തഥാചോക്തം। അസന്തുഷ്ടാദ്വിജാനഷ്ടാഃസന്തുഷ്ടാഇവപാൎത്ഥിവാഃ।
സലജ്ജാഗണികാനഷ്ടാനില്ലജ്ജാശ്ചകുലസ്ത്രീയഃ ॥
ദൂരദൎശീനാമഗൃദ്ധ്രോബ്രൂതേ,ദേവവ്യസനിതയാവിഗ്രഹോനവിധിഃ।
യതഃ। മിത്രാമാത്യസുഹൃദ്വൎഗ്ഗായദാസ്യുൎദൃഢഭക്തയഃ।

ശത്രൂണാംവിപരീതാശ്ചകൎത്തവ്യോവിഗ്രഹസ്തദാ||
അന്യച്ച | ഭൂമിൎമ്മിത്രംഹിരണ്യഞ്ചവിഗ്രഹസ്യഫലംത്രയം|
യദൈതന്നിശ്ചിതംഭാവികൎത്തവ്യോവിഗ്രഹസ്തദാ ||
രാജാഹ,മൽ ബലംതാവദവലോകയതുമന്ത്രീ,തദൈതേഷാം ഉപയോഗോജ്ഞായതാമേവമാഹൂയതാംമൌഹൂൎത്തികഃനിൎണ്ണീയശുഭലഗ്നംദദാതു,മന്ത്രീബ്രൂതേ,തഥാപിസഹസായാത്രാകരണമനുചിതം |
യതഃ | വിശന്തിസഹസാമൂഢായേ,വിചാൎയ്യദ്വിഷൽബലം |
ഖഡ്ഗധാരാപരിഷ്വംഗംലഭന്തേതേസുനിശ്ചിതം ||
രാജാഹ,മന്ത്രിൻമമോത്സാഹഭംഗഃസൎവ്വഥാമാകൃഥാഃ, വിജിഗീഷുൎയ്യഥാപരഭൂമിമാക്രാമതിതഥാകഥയ | ഗൃധ്രോബ്രൂതേ,തൽകഥയാമികിന്തുതദനുഷ്ഠിതമേവഫലപ്രദം |
തഥാചോക്തം | കിംമന്ത്രേണാനനുഷ്ഠാനാച്ഛാസ്ത്രവിൽപൃഥിവീപതേഃ|
നഹ്യൌഷധപരിജ്ഞാനാൽവ്യാധേഃശാന്തിഃക്വചിൽഭവേൽ ||
രാജാദേശശ്ചാനതിക്രമണീയഃയഥാശ്രുതംതന്നിവേദയാമിശൃണു |
നദ്യദ്രിവനദുൎഗ്ഗേഷുയത്രയത്രഭയംനൃപ |
തത്രതത്രചസേനാനീൎയ്യായാൽവ്യൂഹീകൃതൈൎബ്ബലൈഃ ||
ബലാധ്യക്ഷഃപുരോയായാൽപ്രവീരപുരുഷാന്വിതഃ |
മധ്യേകളത്രംസ്വാമീചകോശഃഫല്ഗുചയൽബലം ||
പാൎശ്വയോരുഭയോരശ്വാഅശ്വാനാംപാൎശ്വതോരഥാഃ |
രഥാനാംപാൎശ്വയോൎന്നാഗാനാഗാനാഞ്ചപദാതയഃ ||
പശ്ചാൽസേനാപതിൎയ്യായാൽഖിന്നാനാശ്വാസയൻശനൈഃ |
മന്ത്രിഭിഃസുഭടൈൎയ്യുക്തഃപ്രതിഗൃഹ്യബലംനൃപഃ ||
സമേയാൽവിഷമംനാഗൈൎജ്ജലാഢ്യംസമഹീധരം |
സമമശ്വൈൎജ്ജലംനൌഭിഃസൎവ്വത്രൈവപദാതിഭിഃ ||
ഹസ്തിനാംഗമനംപ്രോക്തംപ്രശസ്തംജലദാഗമേ |
തദന്യത്രതുരംഗാനാംപത്തീനാംസൎവ്വദൈവഹി ||
ശൈലേഷുദുൎഗ്ഗമാൎഗ്ഗേഷുവിധേയംനൃപരക്ഷണം |
സ്വയോധൈരക്ഷിതസ്യാപിശയനംയോഗനിദ്രയാ ||
നാശയേൽകൎഷയേച്ഛത്രൂൻദുൎഗ്ഗകണ്ടകമൎദ്ദകൈഃ |
പരദേശപ്രവേശേചകുൎയ്യാദാടവികാൻപുരഃ ||
യത്രരാജാതത്രകോശോവിനാകോശാന്നരാജതാ |
സ്വഭൃത്യേഭ്യസ്തതോദദ്യാൽകോഹിദാതുൎന്നയുധ്യതേ ||
യതഃ | നനരസ്യനരോദാസോദാസസ്ത്വൎത്ഥസ്യഭൂപതേ |
ഗൌരവംലാഘവംവാപിധനാധനനിബന്ധനം ||
അഭേദേനചയുധ്യേതരക്ഷേച്ചൈവപരസ്പരം |
ഫല്ഗുസൈന്യഞ്ചയൽകിഞ്ചിന്മധ്യേവ്യൂഹസ്യകാരയേൽ ||
പദാതീംശ്ചമഹീപാലഃപുരോ,നീകസ്യയോജയേൽ |
ഉപരുധ്യാരിമാസീനോരാഷ്ട്രഞ്ചാസ്യോപപീഡയേൽ ||
സ്യന്ദനാശ്വൈഃസമേയുധ്യേദനൂപേനൌദ്വിപൈസ്തഥാ |

വൃക്ഷഗുല്മാവൃതേചാപൈരസിചൎമ്മായുധൈഃസ്ഥലേ ॥
ദൂഷയേച്ചാസ്യസതതംയവസാന്നോദകേന്ധനം ।
ഭിന്ദ്യാച്ചൈവതടാകാനിപ്രാകാരാൽപരിഖാംസ്തഥാ ॥
ബലേഷുപ്രമുഖോഹസ്തീനതഥാന്യോമഹീപതേ ।
നിജൈരവയവൈരേവമാതംഗോഷ്ടായുധഃസ്മൃതഃ ॥
ബലമശ്വശ്ചസൈന്യാനാംപ്രാകാരോജംഗമോയതഃ ।
തസ്മാദശ്വാധികോരാജാവിജയീസ്ഥലവിഗ്രഹേ ॥
തഥാചോക്തം । യുദ്ധ്യമാനാഹയാരൂഢാദേവാനാമപിദുൎജ്ജയാഃ ।
പരിദൂരസ്ഥിതാസ്തേഷാംവൈരിണോഹസ്തവൎത്തിനഃ ॥
പ്രഥമംയുദ്ധകാരിത്വംസമസ്തബലപാലനം ।
ദിങ്മാൎഗ്ഗയോധശോധിത്വംപത്തികൎമ്മപ്രചക്ഷ്യതേ ॥
സ്വഭാവശൂരമസ്ത്രജ്ഞമവിരക്തംജിതശ്രമം ।
പ്രസിദ്ധക്ഷത്രിയപ്രായംബലംശ്രേഷ്ഠതമംവിദുഃ ॥
യഥാപ്രഭുകൃതാന്മാനാൽയുദ്ധ്യന്തേഭുവിമാനവാഃ ।
നതഥാബഹുഭിൎദ്ദത്തൈൎദ്രവിണൈരപിഭൂപതേ ॥
തഥാപ്യസാരസാരഃക്രിയതാം ।
യതഃ । വരമല്പബലംസാരംനകുൎയ്യാന്മുണ്ഡമണ്ഡലീം ।
കുൎയ്യാദസാരഭംഗോഹിസാരഭംഗമപിസ്ഫുടം ॥
അപ്രസാദോ,നധിഷ്ഠാനംദേയാംശഹരണഞ്ചയൽ ।
കാലയാപോ,പ്രതീകാരസ്തൽവൈരാഗ്യസ്യകാരണം ॥
ആപീഡയൻബലംശത്രൂഞ്ജിഗീഷുരതിപോഷയേൽ ।
സുഖസാദ്ധ്യംദ്വിഷാംസൈന്യംദീൎഘപ്രയാണപീഡിതം ॥
ദായാദാദപരോമന്ത്രോനാസ്തിഭേദകരോദ്വിഷാം ।
തസ്മാദുത്ഥാപയേൽയത്നാൽദായാദംതസ്യവിദ്വിഷഃ ॥
സന്ധായയുവരാജേനയദിവാമുഖ്യമന്ത്രിണാ ।
അന്തഃപ്രകോപനംകാൎയ്യമഭിയോക്തുഃസ്ഥിരാത്മനഃ ॥
ക്രൂരംമിത്രംരണേചാപിഭംഗംദത്വാവിഘാതയേൽ ।
അഥവാഗോഗ്രഹാകൃഷ്ടാൽതല്ലക്ഷ്യാശ്രിതബന്ധനാൽ ॥
സ്വരാഷ്ട്രംവാസയേൽരാജാപരദേശാവഗാഹനാൽ ।
അഥവാദാനമാനാഭ്യാംവാസിതംധനദംഹിതൽ ॥
രാജാഹ,ആഃകിംബഹുനോദിതേന ।
ആത്മോദയഃപരഗ്ലാനിൎദ്വയംനീതിരിതീയതീ ।
തദൂരീകൃത്യകൃതിഭിൎവ്വാചസ്പത്യംപ്രതീയതേ ॥
മന്ത്രിണാവിഹസ്യോച്യതേസൎവ്വമേതൽവിശേഷതശ്ചഉച്യതേ ।
കിന്തു । അന്യദുച്ഛൃംഖലംസത്വമന്യച്ഛാസ്ത്രനിയന്ത്രിതം ।
സാമാനാധികരണ്യംഹിതേജസ്തിമിരയോഃകുതഃ ॥
തതഉത്ഥായരാജാമൌഹൂൎത്തികാവേദിതലഗ്നേപ്രസ്ഥിതഃ । അഥപ്രഹി
തപ്രണിധിൎഹിരണ്യഗൎഭംആഗത്യഉവാച,ദേവസമാഗത പ്രായോരാ
ജാചിത്രവൎണ്ണഃസമ്പ്രതിമലയപൎവ്വതാധിത്യകായാം സമാവാസിതകട

കോ,നുവൎത്തതേദുൎഗ്ഗശോധനം പ്രതിക്ഷണമനുസന്ധാതവ്യം | യതോ സൌഗൃദ്ധ്രോമഹാമന്ത്രീകിഞ്ചകേനചിൽ സഹതസ്യവിശ്വാസകഥാ പ്രസംഗേനൈവതദിംഗിതമവഗതംമയായദനേനകോപ്യ സ്മദ്ദുൎഗ്ഗേ പ്രാഗേ,വനിയുക്തഃ | ചക്രോബ്രൂതേ,ദേവകാകഏവാസൌസംഭവതി | രാജാഹനകദാചിദേതൽ യദ്യേവംതദാകഥംതേന ശുകസ്യാഭിഭവോദ്യോഗഃ കൃതഃ | ? അപരഞ്ചശുകസ്യാഗമനാൽ തസ്യവിഗ്രഹോത്സാഹഃ നചിരാദത്രാസ്തേ | മന്ത്രീബ്രൂതേതഥാപ്യാഗന്തുഃശങ്കനീയഃ | രാജാഹ, ആഗന്തുകാഹികദാചിദുപകാരകാദൃശ്യന്തേ |

ശൃണു | പരോപിഹിതവാൻബന്ധുൎബന്ധുരപ്യഹിതഃപരഃ |
അഹിതോദേഹജോവ്യാധിൎഹിതമാരണ്യമൌഷധം ||

അപരഞ്ച | ആസീൽവീരവരോനാമശ്ശൂദ്രകസ്യമഹീഭൃതഃ |
സേവകഃസ്വല്പകാലേനസദദൌസുതമാത്മനഃ ||

ചക്രഃപൃഛതികഥമേതൽ? രാജാകഥയതി,അഹം പുരാശ്ശൂദ്രകസ്യരാജ്ഞഃക്രീഡാസരസികൎപ്പൂരകേളിനാമ്നോരാജഹംസസ്യപുത്ര്യാം കൎപ്പൂരമഞ്ജൎയ്യാംമഹാനുരാഗവാനഭവം,തത്രവീരവരോനാമമഹാരാജപുത്രഃ കുതശ്ചിൽദേശാദാഗത്യരാജദ്വാരമുപഗമ്യ പ്രതീഹാരമുവാച, അഹംതാവൽവേതനാൎത്ഥീരാജപുത്രോരാജദൎശനംകാരയ | തതസ്തേനാസൌരാജദൎശനം കാരിതോബ്രൂതേ,ദേവയദിമയാസേവകേനപ്രയോജനമസ്തിതദാസ്മൽവൎത്തനംക്രിയതാം | ശൂദ്രകഉവാചകിംതേവൎത്തനം ? വീരവരോബ്രൂതേ,പ്രത്യഹംസുവൎണ്ണപഞ്ചശതാനിദേഹി | രാജാഹ,കാതേസാമഗ്രീ ? വീരവരോബ്രൂതേ,ദ്വൌബാഹൂതൃതീയശ്ചഖഡ്ഗഃ | രാജാഹ,നൈതഛക്യംതഛ്രുത്വാവീരവരശ്ചലിതഃ | അഥമന്ത്രിഭിരുക്തംദേവദിനചതുഷ്ടയസ്യവൎത്തനംദത്വാജ്ഞായതാമസ്യസ്വരൂപംകിമുപയുക്തോ,യംഏതാവൽവൎത്തനംഗൃഹ്ണാത്യനുപയുക്തോവേതി | തതോമന്ത്രിവചനാദാഹൂയവീരവരായതാംബൂലംദത്വാപഞ്ചശതാനിസുവൎണ്ണാനിദത്താനി | തദ്വചനംതദ്വിനിയോഗശ്ചരാജ്ഞാസുനിഭൃതംനിരൂപിതഃ,തദൎദ്ധം വീരവരേണദേവേഭ്യോബ്രാഹ്മണേഭ്യോദത്തം,സ്ഥിതസ്യാൎദ്ധം ദുഃഖിതേഭ്യഃ,തദവശിഷ്ടം ഭോജ്യവ്യയവിലാസവ്യയേന,ഏതത്സൎവ്വംനിത്യകൃത്യം കൃത്വാരാജദ്വാരമഹൎന്നിശംഖഡ്ഗപാണിഃ ശേതേ,യദാചരാജാസ്വയം സമാദിശതി,തദാസ്വഗൃഹമപിയാതി | അഥൈകദാകൃഷ്ണചതുൎദ്ദശ്യാം രാത്രൌ രാജാസകരുണംക്രന്ദനധ്വനിംശുശ്രാവ, ശൂദ്രക ഉവാച,കഃ കോ,ത്രദ്വാരി? തേനോക്തംദേവാഹംവീരവരഃ | രാജോവാചക്രന്ദനാനുസരണംക്രിയതാം,വീരവരോയഥാജ്ഞാപയതിദേവ ഇത്യുക്ത്വാചലിതഃ | രാജ്ഞാചചിന്തിതംനതദുചിതം അയംഏകാകീരാജപുത്രോമയാ സൂചീഭേദ്യേതമസിപ്രേരിതഃ തദനുഗത്വാകിമേതദിതിനിരൂപയാമി | തതോരാജാപിസ്വഖഡ്ഗമാദായതദനുസരണക്രമേണനഗരാൽ ബഹിൎന്നിജ്ജഗാമ,ഗത്വാച വീരവരേണസാരുദതീരൂപയൌവനസമ്പന്നാസൎവ്വാലങ്കാരഭൂഷിതാകാചിൽ സ്ത്രീദൃഷ്ടാപൃഷ്ടാചകാത്വം കിമൎത്ഥം രോദിഷി ? സ്ത്രിയോക്തം,അഹമേതസ്യശൂദ്രകസ്യരാജലക്ഷ്മീശ്ചിരാദേ

തസ്യഭുജഛായായാം മഹതാസുഖേനവിശ്രാന്താ ഇദാനീമന്യത്രഗമി
ഷ്യാമി । വീരവരോബ്രൂതേയത്രാപായഃസംഭവതിതത്രോപായോ,പ്യ
സ്തി,തൽകഥംസ്യാൽപുനരിഹാവലംബനംഭവത്യാഃ?ലക്ഷ്മീരുവാചയ
ദിത്വമാത്മനഃ പുത്രംശക്തിധരംദ്വാത്രിംശല്ലക്ഷണോപേതംഭഗവത്യാഃ
സൎവ്വമംഗലായാ ഉപഹാരീകരോഷി,തദാഹം പുനരത്രസുചിരം നിവ
സാമീത്യുക്ത്വാ,ദൃശ്യാഭവൽ। തതോവീരവരേണസ്വഗൃഹംഗത്വാനിദ്രാ
യമാനാസ്വവധൂഃപ്രബോധിതാപുത്രശ്ചതൌനിദ്രാം പരിത്യജ്യ ഉത്ഥാ
യ ഉപവിഷ്ടൌവീരവരസ്തൽ സൎവ്വംലക്ഷ്മീവചനം ഉക്തവാൻതച്ശ്രു
ത്വാസാനന്ദഃശക്തിധരോബ്രൂതേ,ധന്യോഹമേവംഭൂതഃ സ്വാമിരാജ്യര
ക്ഷാൎത്ഥംയന്മമോപയോഗഃശ്ലാഘ്യഃതൽകോധുനാവിളംബസ്യഹേതുഃ?
ഏവംവിധേകൎമ്മണിദേഹസ്യവിനിയോഗഃശ്ലാഘ്യഃ।
യതഃ। ധനാനിജീവിതംചൈവപരാൎത്ഥേപ്രാജ്ഞഉത്സൃജെൽ।
സന്നിമിത്തോവരംത്യാഗോവിനാശേനിയതേസതി ॥
ശക്തിധരമാതോവാച,യദ്യേതന്ന കൎത്തവ്യംതൽ കേനാപ്യന്യേനകൎമ്മ
ണാമുഷ്യസ്യമഹാവൎത്തനസ്യനിഷ്ക്രയോഭവിഷ്യതി? ഇത്യാലോച്യസ
ൎവ്വേസൎവ്വമംഗലായാഃസ്ഥാനംഗതാഃ। തത്രസൎവ്വമംഗലാംസമ്പൂജ്യവീര
വരോബ്രൂതേ,ദേവിപ്രസീദവിജയതാംവിജയതാം ശൂദ്രകോമഹാരാ
ജഃഗൃഹ്യതാമുപഹാരഇത്യുക്ത്വാപുത്രസ്യശിരശ്ചിഛേദ। തതോവീരവ
രശ്ചിന്തയാമാസ,ഗൃഹീതരാജവൎത്തനസ്യനിസ്താരഃകൃതഃ, അധുനാനി
ഷ്പുത്രസ്യജീവനമലംഇത്യാലോച്യാത്മനഃശിരഛേദഃകൃതഃ।തതഃസ്ത്രീയാ
പിസ്വാമിപുത്രശോകാൎത്തയാതദനുഷ്ഠിതംതത്സൎവ്വം ദൃഷ്ട്വാരാജാസാശ്ച
ൎയ്യംചിന്തയാമാസ।

ജീവന്തിചമ്രിയന്തേചമദ്വിധാഃക്ഷുദ്രജന്തവഃ।
അനേനസദൃശോലോകേനഭൂതോനഭവിഷ്യതി ॥

തദേതേനപരിത്യക്തേനമമരാജ്യേനാപിഅപ്രയോജനം,തതഃ ശൂദ്ര
കേനാപിസ്വശിരഛേത്തുംഖഡ്ഗഃസമുത്ഥാപിതഃ।അഥഭഗവത്യാസൎവ്വ
മംഗലയാരാജഹസ്തേധൃതഉക്തശ്ച, പുത്രപ്രസന്നാസ്മിതേഏതാവതാ
സാഹസേനഅലം,ജീവനാന്തേപിതവരാജ്യഭംഗോനാസ്തി। രാജാച
സാഷ്ടാംഗപാതംപ്രണമ്യോവാച,ദേവികിംമേരാജ്യേനജീവിതേനവാ
കിംപ്രയോജനംയദ്യഹമനുകമ്പനീയസ്തദാമമായുഃശേഷേണ അയം
സദാരപുത്രോവീരവരോജീവതുഅന്യഥാഹംയഥാ പ്രാപ്തിംഗതിംഗ
ഛാമി। ഭഗവത്യുവാച,പുത്രാനേനതേസത്വോൽകൎഷേണഭൃത്യവാത്സല്യേ
നചതവതുഷ്ടാസ്മി,ഗഛവിജയീഭവ,അയമപിസപരിവാരോരാജപു
ത്രോജീവതു ഇത്യുക്ത്വാദേവ്യദൃശ്യാ,ഭവൽ തതോവീരവരഃ സപുത്രദാ
രോഗൃഹംഗതഃ,രാജാപിതൈരലക്ഷിതഃസത്വരമന്തഃപുരംപ്രവിഷ്ടഃ।
അഥപ്രഭാതേവീരവരോദ്വാരസ്ഥഃപുനൎഭൂപാലേനപൃഷ്ടഃസൻആഹ,
ദേവസാരുദതീസ്ത്രീമാമവലോക്യാദൃശ്യാഭവൽനകാപ്യന്യാവാൎത്താവിദ്യ
തേ।തദ്വചനമാകൎണ്യരാജാചിന്തയൽകഥമയംശ്ലാഘ്യോമഹാസത്വഃ।
യതഃ। പ്രിയംകുൎയ്യാദകൃപണഃശൂരഃസ്യാദവികത്ഥനഃ।

ദാതാനാപാത്രവൎഷീചപ്രഗല്ഭഃസ്യാദനിഷ്ഠുരഃ ॥

ഏതന്മഹാപുരുഷലക്ഷണംഏതസ്മിൻസൎവ്വമസ്തി। തതഃസരാജാപ്രാതഃശിഷ്ടസഭാംകൃത്വാസൎവ്വവൃത്താന്തം പ്രസ്തുത്യപ്രസാദാൽതസ്മൈകൎണ്ണാടരാജ്യംദദൌ। തൽകിമാഗന്തുകോജാതിമാത്രാൽദുഷ്ടഃ? തത്രാപിഉത്തമാധമമദ്ധ്യമാഃസന്തി। ചക്രവാകോബ്രൂതേ,

യോ,കാൎയ്യംകാൎയ്യവൽശാസ്തിസകിംമന്ത്രീനൃപേച്ഛയാ।
വരംസ്വാമിമനോദുഃഖംതന്നശാസേദകാൎയ്യതഃ ॥
വൈദ്യോഗുരുശ്ചമന്ത്രീചയസ്യരാജ്ഞഃപ്രിയഃസദാ।
ശരീരധൎമ്മകോശേഭ്യഃക്ഷിപ്രംസപരിഹീയതേ ॥

ശൃണുദേവ।

പുണ്യാല്ലബ്ധംയദേകേനതന്മമാപിഭവിഷ്യതി।
ഹത്വാഭിക്ഷുംമഹാലോഭാന്നിധ്യൎത്ഥീനാപിതോയഥാ।

രാജാപൃച്ഛതികഥമേതൽ? മന്ത്രീകഥയതി,അസ്ത്യയോദ്ധ്യായാംചൂഡാമണിൎന്നാമക്ഷത്രിയഃ,തേനധനാൎത്ഥിനാ മഹതാക്ലേശേനഭഗവാംശ്ചന്ദ്രാൎദ്ധചൂഡാമണിശ്ചിരമാരാധിതഃ। തതഃക്ഷീണപാപോ,സൌസ്വപ്നേദൎശനംദത്വാഭഗവദാദേശാൽയക്ഷേശ്വരേണാദിഷ്ടഃ യൽത്വമദ്യപ്രാതഃ ക്ഷൌരം കൃത്വാലഗുഡംഹസ്തേകൃത്വാഗൃഹേനിഭൃതംസ്ഥാസ്യസി,തതോസ്മിന്നേവാംഗനേസമാഗതംഭിക്ഷും പശ്യസി,തംനിൎദ്ദയംലഗുഡപ്രഹാരേണഹനിഷ്യസിതതഃസുവൎണ്ണകലശോഭവിഷ്യതി, തേനത്വയായാവജ്ജീവം സുഖിനാഭവിതവ്യം। തതസ്തഥാനുഷ്ഠിതേതദ്വൃത്തംതത്രക്ഷൌരകരണായആനീതേനനാപിതേനാലോക്യചിന്തിതം, അയേനിധിപ്രാപ്തേരയമുപായഃഅഹമപ്യേവം കിംനകരോമി?തതഃപ്രഭൃതിനാപിതഃ പ്രത്യഹംതഥാവിധോലഗുഡ ഹസ്തഃസുനിഭൃതംഭിക്ഷോരാഗമനംപ്രതീക്ഷതേ। ഏകദാതേനപ്രാപ്തോഭിക്ഷുൎല്ലഗുഡേനവ്യാപാദിതഃ,തസ്മാദപരാധാൽസോപിനാപിതഃ രാജപുരുഷൈൎവ്യാപാദിതഃ। അതോഹംബ്രവീമിപുണ്യാല്ലബ്ധംയദേകേനേത്യാദി।രാജാഹ,

പുരാവൃത്തകഥോൽഗാരൈഃകഥംനിൎണ്ണീയതേപരഃ।
സ്യാന്നിഷ്കാരണബന്ധുൎവ്വാകിംവാവിശ്വാസഘാതകഃ ॥

യാതുപ്രസ്തുതമനുസന്ധീയതാംമലയാധിത്യകായാംചേൽ ചിത്രവൎണ്ണസ്തദധുനാകിംവിധേയം? മന്ത്രീവദതി,ദേവആഗതപ്രണിധിമുഖാന്മയാശ്രുതംതന്മഹാമന്ത്രിണോഗൃദ്ധ്രസ്യ ഉപദേശോയച്ചിത്രവൎണ്ണേനാനാദരഃകൃതഃതതോ,സൌമൂഢോജേതുംശക്യഃ।

യഥാചോക്തം। ലുബ്ധഃക്രൂരോ,ലസോ,സത്യഃപ്രമാദിഭിരവസ്ഥിതഃ।
മൂഢോയോധാവമന്താചസുഖച്ഛേദ്യോരിപുഃസ്മൃതഃ ॥

തതോ,സൌയാവദസ്മദ്ദുൎഗ്ഗദ്വാരരോധംനകരോതിതാവന്നദ്യദ്രിവനവൎത്മസുതൽബലാനിഹന്തുംസാരസാദയഃസേനാപതയോനിയുജ്യന്താം തഥാച। ദീൎഘവൎത്മപരിശ്രാന്തംനദ്യദ്രിവനസങ്കുലം।

ഘോരാഗ്നിഭയസംത്രസ്തംക്ഷുൽപിപാസാൎദ്ദിതംതഥാ ॥
പ്രമത്തംഭോജനവ്യഗ്രംവ്യാധിദുൎഭിക്ഷപീഡിതം।

അസംസ്ഥിതമഭ്രയിഷ്ടംവൃഷ്ടിവാതസമാകുലം ||
പങ്കപാംസുജലാഛന്നംസുവ്യസ്തംദസ്യുവിദ്രുതം |
ഏവംഭ്രതംമഹീപാലഃ പരസൈന്യംവിഘാതയേൽ ||
അന്യച്ച | അവസ്കന്ദഭയാൽരാജാപ്രജാഗരകൃതശ്രമം |
ദിവാസുപ്തംസമാഹന്യാന്നിദ്രാവ്യാകുലസൈനികം ||
അതസ്തസ്യപ്രമാദിനോബലംഗത്വായഥാവകാശംദിവാനിശംഘ്നന്ത്വ
സ്മൽസേനാപതയഃ | തഥാനുഷ്ഠിതേചിത്രവൎണ്ണസ്യസൈനികാഃസേ
നാപതയശ്ചബഹവോനിഹതാഃ | തതശ്ചിത്രവൎണ്ണോവിഷണ്ണഃസ്വമ
ന്ത്രിണംദൂരദൎശിനമാഹ,താതകിമിത്യസ്മദുപേക്ഷാക്രിയതേ ? കിംക്വാപി
അവിനയോമമാസ്തി ?
തഥാചോക്തം | നരാജ്യംപ്രാപ്തമിത്യേവംവൎത്തിതവ്യമസാംപ്രതം |
ശ്രിയംഹ്യവിനയോഹന്തിജരാരൂപമിവോത്തമം ||
അപിച | ദക്ഷഃശ്രിയമധിഗച്ഛതിപഥ്യാശീകല്യതാംസുഖമരോഗീച |
ഉദ്യുക്തോവിദ്യാന്തംധൎമ്മാൎത്ഥയശാംസിവിനീതഃ ||
ഗൃദ്ധ്രോവദൽ | ദേവശൃണു |
അവിദ്വാനപിഭൂപാലോവിദ്യാവൃദ്ധോപസേവയാ
പരാംശ്രിയമവാപ്നോതിജലാസന്നതരുൎയ്യഥാ
അന്യച്ച | പാനംസ്ത്രീമൃഗയാദ്യൂതമൎത്ഥദൂഷണമേവചവാഗ്ദണ്ഡയോ
ശ്ചപാരുഷ്യംവ്യസനാനിമഹീഭുജാം ||
കിഞ്ച | നസാഹസൈകാന്തരസാനുവൎത്തിനാ
നചാപ്യുപായോപഹതാന്തരാത്മനാ
വിഭൂതയഃശക്യമവാപ്തുമൂൎജ്ജിതാഃ
നയേചശൌൎയ്യേചവസന്തിസമ്പദഃ ||
ത്വയാസ്വബലോത്സാഹ മവലോക്യസാഹസൈകവാസിനാമയോപ
ന്യസ്തേഷ്വപിമന്ത്രേഷ്വനവധാനംവാക് പാരുഷ്യഞ്ചകൃതം, അതോ
ദുൎന്നീതേഃഫലമിദമനുഭൂയതേ |
തഥാചോക്തം | ദുൎമ്മന്ത്രിണംകമുപയാന്തിനനീതിദോഷാഃ
സന്താപയന്തികമപഥ്യഭുജംനരോഗാഃ
കംശ്രീൎന്നദൎപ്പയതികന്നനിഹന്തിമൃത്യുഃ
കംസ്ത്രീകൃതാനവിഷയാഃപരിതാപയന്തി ||
അപരഞ്ച | മുദംവിഷാദഃശരദംഹിമാഗമഃ,
തമോവിവസ്വാൻസുകൃതംകൃതഘ്നതാ
പ്രിയോപപത്തിഃശുചമാപദംനയഃ,
ശ്രിയഃസമൃദ്ധാഅപിഹന്തിദുൎന്നയഃ ||
ഇത്യുക്ത്വാതേനമന്ത്രിണാലോചിതംപ്രജ്ഞാഹീനോ,യംരാജാനോചേ
ൽകഥംനീതിശാസ്ത്രകഥാകൌമുദീംവാഗുല്കാഭിസ്തിമിരയതി |
യതഃ | യസ്യനാസ്തിസ്വയംപ്രജ്ഞാശാസ്ത്രംതസ്യകരോതികിം |
ലോചനാഭ്യാംവിഹീനസ്യദൎപ്പണഃകിംകരിഷ്യതി ||
ഇത്യാലോച്യതൂഷ്ണീംസ്ഥിതഃ|അഥരാജാബദ്ധാഞ്ജലിരാഹ,താതഅസ്യ

യംമമാപരാധഃ ഇദാനീംയഥാവ ശിഷ്ടബലസഹിതംപ്രത്യാ വൃത്യവി
ന്ധ്യാചലംഗച്ഛാമിതത്രോപദിശ| ഗൃദ്ധ്രഃസ്വഗതംചിന്തയതി,ക്രിയതാ
മത്രപ്രതീകാരഃ|

യതഃ|ദേവതാസുഗുരൌഗോഷുരാജസുബ്രാഹ്മണേഷുച|
നിയന്തവ്യഃസദാകോപോബാലവൃദ്ധാതുരേഷുച||

മന്ത്രീപ്രഹസ്യബ്രൂതേദേവ,മാഭൈഷീഃസമാശ്വസിഹിശൃണുദേവ|
മന്ത്രിണാംഭിന്നസന്ധാനേഭിഷജാംസന്നിപാതകേ|
കൎമ്മണിപ്രേക്ഷ്യതേപ്രജ്ഞാസുസ്ഥേകോവാനപണ്ഡിതഃ||

അപരഞ്ച|ആരഭന്തേല്പമേവാജ്ഞാഃകാമംവ്യഗ്രാഭവന്തിച|
മഹാരംഭാഃകൃതധിയസ്തിഷ്ഠന്തിചനിരാകുലാഃ||

തദത്രഭവൽപ്രതാപാദേവദുൎഗ്ഗം ഭങ്ക്ത്വാകീൎത്തിപ്രതാപസഹിതംത്വാമ
ചിരേണകാലേനവിന്ധ്യാചലംനേഷ്യാമി| രാജാഹ,കഥമധുനാസ്വ
ല്പബലേനതൽസമ്പദ്യതേ? ഗൃദ്ധ്രോവദതി,ദേവസൎവ്വംഭവിഷ്യതി,യ
തഃവിജിഗീഷോൎദ്ദീൎഘസൂത്രതാവിജയസിദ്ധേരവശ്യം ഭാവിലക്ഷ
ണംതൽസഹസൈവദുൎഗ്ഗാവരോധഃക്രിയതാം|പ്രഹിതപ്രണിധിനാ
ബകേനാഗത്യഹിരണ്യഗൎഭസ്യതൽ കഥിതം,ദേവ,സ്വല്പബലഏവാ
യംരാജാചിത്രവൎണ്ണോഗൃദ്ധ്രസ്യമന്ത്രോപഷ്ടംഭേനദുൎഗ്ഗാവരോധം കരി
ഷ്യതി| രാജാഹ,സൎവ്വജ്ഞകിമധുനാവിധേയം| ചക്രോബ്രൂതേ,സ്വ
ബലേസാരാസാരവിചാരഃക്രിയതാംതൽ ജ്ഞാത്വാസുവൎണ്ണവസ്ത്രാദി
കംയഥാൎഹംപ്രസാദപ്രദാനംക്രിയതാം|

യതഃ | യഃകാകിനീമപ്യപഥപ്രപന്നാംസമുദ്ധരേന്നിഷ്കസഹസ്രതു
ല്യാം|
കാലേഷുകോടിഷ്വപിമുക്തഹസ്തസ്തംരാജസിംഹം നജഹാതില
ക്ഷ്മീഃ|

അന്യച്ച|ക്രതൌവിവാഹേവ്യസനേരിപുക്ഷയേ,
യശസ്കരേകൎമ്മണിമിത്രസംഗ്രഹേ|
പ്രിയാസുനാരീഷുനരേഷുബാന്ധവേഷ്വ
തിവ്യയോനാസ്തിനരാധിപാഷ്ടസു||

യതഃ|മൂൎഖഃസ്വല്പവ്യയത്രാസാൽസൎവ്വനാശംകരോതിഹി|
കഃസുധീഃസന്ത്യജേൽഭാണ്ഡംശുല്കസ്യൈവാതിസാദ്ധ്വസാൽ||

രാജാഹ,കഥമിഹസമയേഅതിവ്യയോയുജ്യതേ ഉക്തഞ്ചആപദൎത്ഥംധ
നംരക്ഷേദിതി|മന്ത്രീബ്രൂതേ,ശ്രീമതഃകഥമാപദഃ? രാജാഹ,കദാചിച്ച
ലതേലക്ഷ്മീഃമന്ത്രീബ്രൂതേ, സഞ്ചിതാപ്യേവിനശ്യതി | തദ്ദേവകാൎപ്പ
ണ്യംവിമുച്യദാനമാനാഭ്യാംസ്വഭടാഃപുരസ്ക്രിയന്താം|

തഥാചോക്തം| പരസ്പരജ്ഞാഃസംഹൃഷ്ടാസ്ത്യക്തുംപ്രാണാൻ സുനി
ശ്ചിതാഃ|
കുലീനാഃപൂജിതാഃസമ്യക്‌വിജയന്തേദ്വിഷൽബലം||

അപരഞ്ച|സ്വഭടാഃശീലസമ്പന്നാഃസംഹതാഃകൃതനിശ്ചയാഃ|
അപിപഞ്ചശതംശൂരാനിഘ്നന്തിരിപുവാഹിനീം||

കിഞ്ച | ശിഷ്ടൈരപ്യവിശേഷജ്ഞ ഉഗ്രശ്ച കൃതനായകഃ |
ത്യജ്യതേ കിം പുനർന്നാന്യൈര്യശ്ചാപ്യാത്മംഭരിർന്നരഃ ||
യതഃ | സത്യം ശൌര്യ്യം ദയാ ത്യാഗോ നൃപസ്യൈതേ മഹാഗുണാഃ |
ഏഭിർമ്മുക്തോ മഹീപാലഃ പ്രാപ്നോതി ഖലു വാച്യതാം ||
ഈദൃശി പ്രസ്താവേ അമാത്യാസ്താവദേവ പുരസ്കർത്തവ്യാഃ ?
തഥാ ചോക്തം | യോ യേന പ്രതിബദ്ധഃ സ്യാൽ സഹ തേനോദയോ വ്യയീ |
സുവിശസ്തോ നിയോക്തവ്യഃ പ്രാണേഷു ച ധനേഷു ച ||
യതഃ | ധൂർത്തഃ സ്ത്രീ വാ ശിശുര്യ്യസ്യ മന്ത്രിണഃ സ്യുർമ്മഹീപതേഃ |
അനീതിപവനക്ഷിപ്തഃ കാര്യ്യാബ്ധൌ സ നിമജ്ജതി ||
ശൃണു ദേവ |
ഹർഷക്രോധൌ സമൌ യസ്യ ശാസ്ത്രാർത്ഥേ പ്രത്യയസ്തഥാ |
നിത്യം ഭൃത്യാനപേക്ഷാ ച യസ്യ സ്യാൽ ധനദാ ധരാ ||
യേഷാം രാജ്ഞാ സഹ സ്യാതാമുപചയാപചയൌ ധ്രുവം |
അമാത്യാ ഇതി താൻ രാജാ നാവമന്യേൽ കദാചന ||
യതഃ | മഹീഭുജോ മദാന്ധസ്യ സംകീർണ്ണസ്യേവ ദന്തിനഃ |
സ്ഖലതോ ഹി കരാലംബഃ സുസുഹൃൽ ചിരചേഷ്ടിതം ||
അഥാഗത്യ പ്രണമ്യ മേഘവർണ്ണോ ബ്രൂതേ, ദേവ ദൃഷ്ടി പ്രസാദം കുരു, ഇദാനീം വിപക്ഷോ ദുർഗ്ഗദ്വാരി വർത്തതേ, തൽ ദേവപാദാദേശാൽ ബഹിർന്നിഃസൃത്യ സ്വവിക്രമം ദർശയാമി തേന ദേവപാദാനാമാനൃണ്യമുപഗച്ഛാമി | ചക്രോ ബ്രൂതേ, മൈവം യദി ബഹിർന്നിഃസൃത്യ യോദ്ധവ്യം തദാ ദുർഗ്ഗാശ്രയണമേവ നിഷ്പ്രയോജനം |
അപരഞ്ച | വിഷമോ ഹി യഥാ നക്രഃ സലിലാന്നിർഗ്ഗതോ, വശഃ |
വനാൽ വിനിർഗ്ഗതഃ ശൂരഃ സിംഹോ പി സ്യാൽ സൃഗാലവൽ ||
ദേവ സ്വയം ഗത്വാ ദൃശ്യതാം യുദ്ധം |
യതഃ | പുരസ്കൃത്യ ബലം രാജാ യോധയേദവലോകയൻ |
സ്വാമിനാധിഷ്ഠിതഃ ശ്വാപി കിം ന സിംഹായതേ ധ്രുവം ||
അഥ തേ സർവ്വേ ദുർഗ്ഗദ്വാരം ഗത്വാ മഹാഹവം കൃതവന്തഃ അപരേദ്യുശ്ചിത്രവർണ്ണോ രാജാ ഗൃദ്ധ്രമുവാച, താത സ്വപ്രതിജ്ഞാതമധുനാ നിർവ്വാഹയ ഗൃദ്ധ്രോ ബ്രൂതേ ദേവ ശൃണു താവൽ |
അകാലസഹമത്യല്പമൂർഖവ്യസനിനായകം |
സുഗുപ്തം ഭീരുയോധഞ്ച ദുർഗ്ഗവ്യസനമുച്യതേ ||
തത്താവദത്ര നാസ്തി |
ഉപജാപഃ ചിരാരോധോ, വസ്കന്ദസ്തീവ്രപൌരുഷഃ |
ദുർഗ്ഗസ്യ ലംഘനോപായാശ്ചത്വാരഃ കഥിതാ ഇമേ ||
അത്ര യഥാശക്തി ക്രിയതേ യത്നഃ കർണ്ണേ കഥയതി |
ഏവമേവ തതോ, നുദിത ഏവ ഭാസ്കരേ ചതുർഷ്വപി ദുർഗ്ഗദ്വാരേഷു വൃത്തേ യുദ്ധേ ദുർഗ്ഗാഭ്യന്തരഗൃഹേഷ്വേകദാ കാകൈരഗ്നിർന്നിക്ഷിപ്തഃ തതോ ഗൃഹീതം ഗൃഹീതം ദുർഗ്ഗമിതി കോലാഹലം ശ്രുത്വാ സർവ്വതഃ പ്രദീപ്താഗ്നിമവ

ലോക്യരാജഹംസസൈനികാദുൎഗ്ഗവാസിനശ്ചസത്വരംഹ്രദം പ്രവിഷ്ടാഃ |
യതഃ | സുമന്ത്രിതംസുവിക്രാന്തംസുയുദ്ധംസുപലായിതം |
കാൎയ്യകാലേയഥാശക്തികുൎയ്യാന്നതുവിചാരയെൽ ||
രാജഹംസഃസ്വഭാവാന്മന്ദഗതിഃ സാരസഃദ്വിതീയശ്ചചിത്രവൎണ്ണസ്യസേനാപതിനാകുക്കുടേനാഗത്യവേഷ്ടിതഃ | ഹിരണ്യഗൎഭഃസാരസമാഹ,സാരസസേനാപതേമമാനുരോധാദാത്മാനംകഥം വ്യാപാദയിഷ്യസി? ത്വമധുനാഗന്തുംശക്തഃതൽ കൃത്വാജലംപ്രവിശ്യാത്മാനംപരിരക്ഷ,അസ്മൽപുത്രംചൂഡാമണിനാമാനം സൎവ്വജ്ഞസമ്മത്യാരാജാനംകരിഷ്യസി | സാരസോബ്രൂതേ,ദേവനവക്തവ്യമേവംദുഃ സഹംവചഃ യാവൽചന്ദ്രാൎക്കൌദിവിതിഷ്ഠതഃ താവൽവിജയതാംദേവ,അഹംദേവദുൎഗ്ഗാധികാരീമന്മാംസാ സൃഗ്വിലിപ്തേനദ്വാര വൎത്മനാ പ്രവിശതുശത്രുഃ | അപരഞ്ചദാതാക്ഷമീഗുണഗ്രാഹീസ്വാമീദുഃഖേനലഭ്യതേ | രാജാഹ,സത്യമേവൈതൽ കിംതുശുചിൎദ്ദക്ഷോ,നുരക്തശ്ചജാനേഭൃത്യോപിദുൎല്ലഭഃ | സാരസോബ്രൂതേ,ശൃണുദേവ |

യദിസമരമപാസ്യനാസ്തിമൃത്യോ,
ൎഭയമിതിയുക്തമിതോ,ന്യതഃപ്രയാതും |
അഥമരണമവശ്യമേവജന്തോഃ,
കിമിതിമുധാമലിനംയശഃക്രിയതേ ||

അന്യച്ച | ഭവേസ്മിൻപവനോൽഭ്രാന്തവീചിവിഭ്രമഭംഗുരേ |
ജായതേപുണ്യയോഗേനപരാൎത്ഥേജീവിതവ്യയഃ ||
സ്വാമ്യമാത്യശ്ചരാഷ്ട്രഞ്ചദുൎഗ്ഗംകോശോബലംസുഹൃൽ |
രാജ്യാംഗാനിപ്രകൃതയഃപൌരാണാംശ്രേണയോപിച ||
ദേവത്വഞ്ചസ്വാമീസൎവ്വഥാരക്ഷണീയഃ |
യതഃ | പ്രകൃതിഃസ്വാമിനംത്യക്ത്വാസമൃദ്ധാപിനജീവതി |
അപിധന്വന്തരിൎവ്വൈദ്യഃകിംകരോതിഗതായുഷി ||
അപരഞ്ച | നരേശേജീവലോകോ,യംനിമീലതിനിമീലതി |
ഉദേത്യുദീയമാനേചരവാവിവസരോരുഹം ||

അഥകുക്കുടേനാഗത്യരാജഹംസസ്യശരീരേഖരതരനഖാഘാതഃ കൃതഃ | തദാസത്വരമുപസൃത്യസാരസേനസ്വദേഹാന്തരിതോ രാജാജലേക്ഷിപ്തഃ | അഥകുക്കുടൈൎന്നഖപ്രഹാരജൎജ്ജരീകൃതേനസാരസേന കുക്കുടസേനാബഹുശോഹതാഃപശ്ചാൽസാരസോപിചഞ്ചു പ്രഹാരേണ വിഭിദ്യവ്യാപാദിതഃ || അഥചിത്രവൎണ്ണോദുൎഗ്ഗംപ്രവിശ്യദുൎഗ്ഗാവസ്ഥിതംദ്രവ്യംഗ്രാഹയിത്വാവന്ദിഭിൎജ്ജയശബ്ദൈരാനന്ദിതഃ സ്വസ്കന്ധാവാരംജഗാമ | അഥരാജപുത്രൈരുക്തംതസ്മിൻ രാജബലേസപുണ്യവാൻസാരസഏവയേനസ്വദേഹത്യാഗേനസ്വാമിരക്ഷിതഃ |
ഉക്തഞ്ചൈതൽ | ജനയന്തിസുതാൻഗാവഃസൎവ്വഏവഗവാകൃതീൻ |
വിഷാണോല്ലിഖിതസ്കന്ധംകാചിദേവഗവാംപതിം ||
വിഷ്ണുശൎമ്മോവാച,സതാവൽവിദ്യാധരീപരിജനഃ സ്വൎഗ്ഗസുഖമനുഭവതുമഹാസത്വഃ |

തഥാചോക്തം। ആഹവേഷ്വചയേശ്ശൂരാഃസ്വാമ്യർത്ഥേത്യക്തജീവിതാഃ।
ഭർത്തൃഭക്താഃകൃതജ്ഞാശ്ചതെനരാഃസ്വർഗ്ഗഗാമിനഃ ॥
യത്രതത്രഹതഃശ്ശൂരഃശത്രുഭിഃപരിവേഷ്ടിതഃ।
അക്ഷയാൻലഭതേലോകാൻയദിക്ലൈബ്യംനഗഛതി ॥
അപരമപ്യേവമസ്തു।
വിഗ്രഹഃകരിതുരംഗപത്തിഭിഃനോകദാപിഭവതാംമഹീഭുജാം।
നീതിമന്ത്രപവനൈഃസമാഹതാഃസംശ്രയന്തുഗിരിഗഹ്വരംദ്വിഷഃ॥
ഇതിഹിതോപദേശേനീതിശാസ്ത്രേവിഗ്രഹോനാമതൃതീയഃപരിഛേദഃ।

അഥചതുർത്ഥഭാഗഃസന്ധിഃ।

പുനഃകഥാരംഭകാലേരാജപുത്രൈരുക്തം ആര്യ്യവിഗ്രഹഃശ്രുതോ,സ്മാഭിഃസന്ധിരധുനാഭിധീയതാം। വിഷ്ണുശർമ്മണോക്തംശ്രൂയതാം,സന്ധിമപികഥയാമിയസ്യായമാദ്യഃശ്ലോകഃ ॥
വൃത്തേമഹതിസംഗ്രാമേരാജ്ഞോർന്നിഹതസേനയോഃ।
സ്ഥേയാഭ്യാംഗൃദ്ധ്രചക്രാഭ്യാംവാചാസന്ധിഃകൃതഃക്ഷണാൽ ॥
രാജപുത്രാഊചുഃ കഥമേതൽ? വിഷ്ണുശർമ്മാകഥയതി,തതസ്തേനരാജഹംസേനോക്തം,കേനാസ്മൽദുർഗ്ഗേനിക്ഷിപ്തോഗ്നിഃ കിംപാരക്യേനകിംബാസ്മൽദുർഗ്ഗവാസിനാകേനാപിവിപക്ഷപ്രയുക്തേന? ചക്രോബ്രൂതേ,ദേവഭവതോനിഷ്കാരണബന്ധുരസൌമേഘവർണ്ണഃ സപരിവാരോനദൃശ്യതേതന്മന്യേതസ്യൈവവിചേഷ്ടിതമിദം । രാജാക്ഷണംവിചിന്ത്യാഹ,അസ്തിതാവദേവമമദുർദ്ദൈവമേതൽ।
തഥാചോക്തം। അപരാധഃസദേവസ്യനപുനർമ്മന്ത്രിണാമയം।
കാര്യ്യംസുചരിതംക്വാപിദൈവയോഗാൽവിനശ്യതി ॥
മന്ത്രീബ്രൂതേ,ഉക്തമേവൈതൽ।
വിഷമാംഹിദശാംപ്രാപ്യദൈവംഗർഹയതേനരഃ।
ആത്മനഃകർമ്മദോഷാംശ്ചനൈവജാനാത്യപണ്ഡിതഃ ॥
അപരഞ്ച। സുഹൃദാംഹിതകാമാനാംയോവാക്യംനാഭിനന്ദതി।
സകൂർമ്മഇവദുർബ്ബുദ്ധിഃകാഷ്ഠാൽഭ്രഷ്ടോവിനശ്യതി ॥
അന്യച്ച। രക്ഷിതവ്യംസദാവാക്യംവാക്യാൽഭവതിനാശനം।
ഹംസാഭ്യാംനീയമാനാഭ്യാംകൂർമ്മസ്യപതനംയഥാ ॥
രാജാഹകഥമേതൽ ? മന്ത്രീകഥയതി,അസ്തിമഗധദേശേഫുല്ലോല്പലാഭിധാനംസരഃതത്രചിരംസങ്കടവികടനാമാനൌഹംസൌനിവസതഃ,തയോർമ്മിത്രംകംബുഗ്രീവനാമാകൂർമ്മശ്ചപ്രതിവസതി। അഥഏകദാധീവരൈരാഗത്യതത്രോക്തം,യദത്രഅസ്മാഭിരദ്യോഷിത്വാപ്രാതർമ്മത്സ്യകൂർമ്മാദയോവ്യാപാദയിതവ്യാഃതദാകർണ്യകൂർമ്മോഹംസാവാഹ, സുഹൃദൌശ്രുതോ,യംധീവരാലാപഃഅധുനാകിംമയാകർത്തവ്യം?ഹംസാവാഹതുഃ

ജ്ഞായതാം,പുനസ്താവൽപ്രാതൎയ്യദുചിതംതൽ കൎത്തവ്യംകൂൎമ്മോബ്രൂതേ
മൈവംയതോദൃഷ്ടവ്യതികരോഹമത്ര |
തഥാചോക്തം | അനാഗതവിധാതാചപ്രത്യുല്പന്നമതിസ്തഥാ |

ദ്വാവേതൌസുഖമേധേതേയൽഭവിഷ്യോവിനശ്യതി ||

താവാഹതുഃകഥമേതൽ ? കൂൎമ്മഃകഥയതി,പുരാസ്മിന്നേവസരസിഏവം
വിധേഷ്വേവധീവരേഷു ഉപസ്ഥിതേഷുമത്സ്യത്രയേണാലോചിതം, തത്രാ
നാഗതവിധാതാനാമൈകോമത്സ്യഃ,തേനാലോചിതം, അഹംതാവൽജ
ലാശയാന്തരംഗച്ഛാമീത്യുക്ത്വാഹ്രദാന്തരംഗതഃഅപരേണപ്രത്യുല്പന്ന
മതിനാമ്നാമത്സ്യേനാഭിഹിതംഭവിഷ്യദൎത്ഥേപ്രമാണാഭാവാൽ കുത്രമയാ
ഗന്തവ്യം ? തദുല്പന്നേയഥാകാൎയ്യം തദനുഷ്ഠേയം,തതോയൽഭവിഷ്യേ
ണോക്തം |

യദഭാവിനതൽഭാവിഭാവിചേന്നതദന്യഥാ |

ഇതിചിന്താവിഷഘ്നോയമഗദഃകിംനപീയതേ ||

തതഃപ്രാതൎജ്ജാലേനബദ്ധഃ പ്രത്യുല്പന്നമതിൎമ്മൃതവദാത്മാനംസന്ദൎശ്യ
സ്ഥിതഃ,തതോജാലാദപസാരിതോയഥാശക്ത്യുൽപ്ലുത്യഗഭീരംനീരം പ്ര
വിഷ്ടഃ | യൽഭവിഷ്യശ്ചധീവരൈഃപ്രാപ്തോവ്യാപാദിതഃ | അതോഹം
ബ്രവീമി | അനാഗതവിധാതേത്യാദി || തൽയഥാഹമന്യഹ്രദംപ്രാപ്നോ
മിതഥാക്രിയതാം | ഹംസാവാഹതുഃ ജലാശയാന്തരേപ്രാപ്തേതവകുശ
ലം,സ്ഥലേഗച്ഛതസ്തേകോവിധിഃ ? കൂൎമ്മആഹ,യഥാഹംഭവത്ഭ്യാംസ
ഹാകാശവൎത്മനായാമിതഥാവിധീയതാം | ഹംസൌബ്രൂതഃകഥമുപാ
യഃസംഭവതി ? കച്ഛപോവദതി,യുവാഭ്യാംചഞ്ചുധൃതംകാഷ്ഠഖണ്ഡമേ
കംമയാമുഖേനാവലംബ്യഗന്തവ്യംയുവയോഃ പക്ഷബലേനമയാപി
സുഖേനഗന്തവ്യം | ഹംസൌബ്രൂതഃസംഭവത്യേഷ ഉപായഃകിന്തു |

ഉപായംചിന്തയൻപ്രാജ്ഞോഹ്യപായമപിചിന്തയേൽ |

പശ്യതോബകമൂൎഖസ്യനകുലൈൎഭക്ഷിതാഃപ്രജാഃ ||

കൂൎമ്മഃപൃച്ഛതികഥമേതൽ ? തൌകഥയതഃ,അസ്ത്യുത്തരപഥേഗൃദ്ധ്രകൂട
നാമ്നിപൎവ്വതേമഹാൻപിപ്പലവൃക്ഷഃ തത്രാനേകബകാനിവസന്തി,ത
സ്യവൃക്ഷസ്യാധസ്ഥവിവരേ സൎപ്പോബാലാപത്യാനിഖാദതി അഥ
ശോകാൎത്താനാംബകാനാംവിലാപംശ്രുത്വാകേനചിൽബകേനാഭിഹി
തംഏവംനകുരുതയൂയംമത്സ്യാനുപാദായനകുലവിവരാദാരഭ്യസൎപ്പവി
വരംയാവൽപംക്തിക്രമേണവികിരത | തതസ്തദാഹാരലുബ്ധൈൎന്നകു
ലൈരാഗത്യസൎപ്പോദ്രഷ്ടവ്യഃ സ്വഭാവദ്വേഷ്യാൽ വ്യാപാദയിതവ്യ
ശ്ച,തഥാനുഷ്ഠിതേതദ്വൃത്തം | തതസ്തത്രവൃക്ഷേനകുലൈൎബ്ബകശാബ
കാരാവഃശ്രുതഃപശ്ചാൽതേവൃക്ഷമാരുഹ്യബകശാബകാൻഖാദന്തിസ്മ
അതആവാംബ്രൂവഃ, ഉപായംചിന്തയന്നിത്യാദിആവാഭ്യാം നീയമാനം
ത്വാമവലോക്യലോകൈഃകിംചിൽവക്തവ്യമേവ | തദാകൎണ്യയദിത്വമു
ത്തരംദാസ്യസിതദാത്വന്മരണംതൽ സൎവ്വഥാത്രൈവസ്ഥീയതാം | കൂ
ൎമ്മോവദതി,കിമഹമപ്രാജ്ഞഃ ? നാഹമുത്തരംദാസ്യാമികിമപിനവക്ത
വ്യം | തഥാനുഷ്ഠിതേതഥാവിധംകൂൎമ്മമാലോക്യസൎവ്വേഗോരക്ഷകാഃ പ

ശ്ചാൽ ധാവന്തിവദന്തിച | കശ്ചിൽ വദതിയദ്ദ്യയംകൂർമ്മഃ പതതിതദാ ത്രൈവപക്ത്വാഖാദിതവ്യഃ, കശ്ചിൽ വദതിഅത്രൈവദഗ്ദ്ധ്വാഖാദിതവ്യോ,യംകശ്ചിൽ വദതിഗൃഹംനീത്വാഭക്ഷണീയ ഇതിതദ്വചനംശ്രുത്വാസകൂർമ്മഃകോപാവിഷ്ടോവിസ്മൃതപൂർവ്വസംസ്കാരഃപ്രാഹ,യുഷ്മാഭിർഭസ്മഭക്ഷിതവ്യമിതിവദന്നേവ പതിതസ്തൈൎവ്യാപാദിതശ്ച,അതോ,ഹംബ്രവീമി,സുഹൃദാംഹിതകാമാനാമിത്യാദി| അഥപ്രണിധിർബ്ബകസ്തത്രാഗത്യഉവാച, ദേവപ്രാഗേവമയാനിഗദിതം, ദുർഗ്ഗശോധനം ഹിപ്രതിക്ഷണംകർത്തവ്യമിതിതച്ചയുഷ്മാഭിർന്നകൃതം,തദനവധാനസ്യ ഫലമനുഭൂതമിതി ദുർഗ്ഗദാഹോമേഘവർണ്ണേനവായസേന ഗൃദ്ധ്രപ്രയുക്തേനകൃതഃ | രാജാനിശ്വസ്യാഹ, |

പ്രണയാദുപകാരാൽവായോവിശ്വസിതിശത്രുഷു |
സസുപ്തഇവവൃക്ഷാഗ്രാൽപതിതഃപ്രതിബുദ്ധ്യതേ ||

പ്രണിധിരുവാച,ഇതോദുർഗ്ഗദാഹംവിധായയദാഗതോമേഘവർണ്ണസ്തദാചിത്രവർണ്ണേന പ്രസാദിതേനോക്തംഅയംമേഘവർണ്ണോ,ത്ര കർപ്പൂരദ്വീപരാജ്യേഭിഷിച്യതാം |

തഥാചോക്തം | കൃതകൃത്യസ്യഭൃത്യസ്യകൃതംനൈവപ്രണാശയേൽ |
ഫലേനമനസാവാചാ ദൃഷ്ട്യാചൈനംപ്രഹർഷയേൽ ||

ചക്രവാകോബ്രൂതേതല്പരപ്രണിധിരുവാച,തതഃപ്രധാനമന്ത്രിണാഗൃദ്ധ്രേണാഭിഹിതംദേവനേദമുചിതംപ്രസാദാന്തരംകിമപിക്രിയതാം |

യതഃ | അവിചാരയതോയുക്തികഥനംതുഷഖണ്ഡനം |
നീചേഷൂപകൃതംരാജൻവാലുകാസ്വിവമൂത്രിതം ||

മഹതാമാസ്പദേനീചഃകദാപിനകർത്തവ്യഃ |

തഥാചോക്തം | നീചഃശ്ലാഘ്യപദംപ്രാപ്യസ്വാമിനംഹന്തുമിച്ഛതി |
മൂഷികോവ്യാഘ്രതാംപ്രാപ്യമുനിംഹന്തുംഗതോയഥാ ||

ചിത്രവർണ്ണഃപൃച്ഛതികഥമേതൽ? മന്ത്രീകഥയതി,അസ്തിഗോതമസ്യമഹർഷേ സ്തപോവനേമഹാതപാനാമമുനിസ്തത്രതേനമുനിനാകാകേന നീയമാനോമൂഷികശാബകോദൃഷ്ടഃ | തതഃസ്വഭാവദയാത്മനാതേന മുനിനാനീവാരകണൈഃസംവർദ്ധിതഃ | തതോവിഡാലസ്തംമൂഷികംഖാദിതുമനുധാവതിതമവലോക്യമൂഷികസ്തസ്യമുനേഃക്രോഡേപ്രവിവേശ | തതോമുനിനോക്തം,മൂഷികത്വംമാർജ്ജാരോഭവതതഃ സവിഡാലഃകുക്കുരംദൃഷ്ട്വാപലായതേ | തതോമുനിനോക്തംകുക്കുരാൽവിഭേഷിത്വമേവകുക്കുരോഭവസചകുക്കുരോവ്യാഘ്രാൽവിഭേതിതതസ്തേനമുനിനാ കുക്കുരോവ്യാഘ്രഃകൃതഃ|അഥതംവ്യാഘ്രംമുനിർമ്മൂഷികോ,യമിതിപശ്യതി| അഥതംമുനിംദൃഷ്ട്വാവ്യാഘ്രംചസർവ്വേവദന്തി,അനേനമുനിനാ മൂഷികോവ്യാഘ്രതാംനീതഃ | ഏതച്ഛ്രുത്വാസവ്യാഘ്രോ,ചിന്തയൽ,യാവദനേനമുനിനാസ്ഥാതവ്യംതാവദിദംമേ സ്വരൂപാഖ്യാനമ കീർത്തികരം നപലായിഷ്യതേമൂഷികഇത്യാലോച്യതം മുനിംഹന്തുംഗതഃ | തതോമുനിനാതൽജ്ഞാത്വാപുനർമ്മൂഷികോഭവഇത്യുക്ത്വാമൂഷികഏവകൃതഃ | അതോഹംബ്രവീമിനീചഃശ്ലാഘ്യപദമിത്യാദി|അപരഞ്ചസുകരമിദമിതിനമന്തവ്യം

ശ്രൂണു। ഭക്ഷയിത്വാബഹൂൻമത്സ്യാൻഉത്തമാധമമധ്യമാൻ।
അതിലോഭാൽബകഃപശ്ചാൽമൃതഃകൎക്കടകഗ്രഹാൽ ॥
ചിത്രവൎണ്ണഃപൃഛതികഥമേതൽ ? മന്ത്രീകഥയതി,അസ്തിമാളവദേശേ പത്മഗൎഭനാമധേയംസരഃതത്രൈകോവൃദ്ധോബകഃ സാമൎത്ഥ്യഹീനഃ ഉദ്വിഗ്നമിവാത്മാനംദൎശയിത്വാസ്ഥിതഃ। സചകേനചിൽകുളീരേണദൃഷ്ടഃപൃഷ്ടശ്ചകിമിതിഭവാനത്രാഹാരത്യാഗേനതിഷ്ഠതി ? ബകേനോക്തം മത്സ്യാമമജീവനഹേതവഃതേകൈവൎത്തൈരാഗത്യവ്യാപാദിതവ്യാഇതി വാൎത്താനഗരോപാന്തേമയാശ്രുതാ, അതോ വൎത്തനാഭാവാദേവാസ്മന്മരണമുപസ്ഥിതമിതിജ്ഞാത്വാആഹാരേപ്യനാദരഃ കൃതഃ ।തതോമത്സ്യൈരാലോചിതം,ഇഹസമയേതാവദുപകാരക ഏവായംലക്ഷ്യതേ തദയമേവയഥാകൎത്തവ്യംപൃഛതാം।
തഥാചോക്തം। ഉപകൎത്രാരിണാസന്ധിൎന്നമിത്രേണാപകാരിണി।
ഉപകാരാപകാരൌഹിലക്ഷ്യംലക്ഷണമേതയോഃ ॥
മത്സ്യാഊചുഃ। ഭോബകകോത്രരക്ഷണോപായഃ ? ബകോബ്രൂതേ,അസ്തിരക്ഷണോപായഃ ജലാശയാന്തരാശ്രയണം തത്രാഹമേകൈകശോയുഷ്മാൻനയാമി। മത്സ്യാആഹുരേവമസ്തു,തതോ,സൌബകസ്താന്മത്സ്യാനേകൈകശോനീത്വാഖാദതി,അനന്തരം കുളീരസ്തമുവാച,ഭോബകമാമപിതത്രനയ,തതോബകോപ്യപൂൎവ്വ കുളീരമാംസാൎത്ഥീസാദരം തംനീത്വാസ്ഥലേധൃതവാൻ। കുളീരോപിമത്സ്യകണ്ടകാകീൎണ്ണംതൽസ്ഥലമാലോക്യാചിന്തയൽ, ഹാഹതോസ്മിമന്ദഭാഗ്യഃഭവതു ഇദാനീംസമയോചിതംവ്യവഹരിഷ്യാമി।
യതഃ। താവൽഭയാൽവിഭേതവ്യംയാവൽഭയമനാഗതം।
ആഗതന്തുഭയംവീക്ഷ്യപ്രഹൎത്തവ്യമഭീതവൽ ॥
അപരഞ്ച। അഭിയുക്തോയദാപശ്യേൽനകിഞ്ചിദ്ധിതമാത്മനഃ।
യുദ്ധ്യമാനസ്തദാപ്രാജ്ഞോമ്രിയതേരിപുണാസഹ, ॥
അന്യച്ച। യത്രായുദ്ധേധ്രുവോമൃത്യുഃയുദ്ധേജീവിതസംശയഃ।
തംകാലമേകംയുദ്ധസ്യപ്രവദന്തിമനീഷിണഃ ॥
ഇത്യാലോച്യകുളീരസ്തസ്യഗ്രീവാംചിഛേദ,സബകഃ പഞ്ചത്വംഗതഃ। അതോഹംബ്രവീമി,ഭക്ഷയിത്വാബഹൂന്മത്സ്യാനിത്യാദി। ശ്രൂണുതതശ്ചിത്രവൎണ്ണോവദൽമന്ത്രിൻതാവൽമയൈതദാലോചിതമസ്തി, അത്രാവസ്ഥിതേനമേഘവൎണ്ണേന രാജ്ഞായാവന്തിവസ്തൂനി കൎപ്പൂരദ്വീപസ്യോത്തമാനിതാവന്ത്യസ്മാക മുപനേതവ്യാനിതേനാസ്മാഭിൎമ്മഹാസുഖേനവിന്ധ്യാചലേസ്ഥാതവ്യം। ദൂരദൎശീവിഹസ്യാഹ,ദേവ।
അനാഗതവതീംചിന്താംകൃത്വായസ്തുപ്രഹൃഷ്യതി।
സതിരസ്കാരമാപ്നോതിഭഗ്നഭാണ്ഡോദ്വിജോയഥാ ॥
രാജാഹ,കഥമേതൽ? മന്ത്രീകഥയതി,അസ്തിദേവീകോടരനാമ്നിനഗരേ ദേവശൎമ്മാനാമബ്രാഹ്മണഃ, തേനമഹാവിഷുവസംക്രാന്ത്യാംസക്തുപൂൎണ്ണശരാവൈകഃപ്രാപ്തഃ, തമാദായാസൌകുംഭകാരസ്യഭാണ്ഡപൂൎണ്ണമണ്ഡപൈകദേശേരൌദ്രേണാകുലിതഃസുപ്തഃതതഃസക്തുരക്ഷാൎത്ഥംഹ

സ്തേദണ്ഡകംആദായാചിന്തയൽ, യദ്യഹ സക്തുശരാവംവിക്രീയ
ദശകപൎദ്ദകാൻപ്രാപ്സ്യാമി,തദാത്രൈവതൈഃ കപൎദ്ദകൈഃഘടശരാവാദി
കമുപക്രീയഅനേകധാവൃദ്ധൈസ്തൈൎദ്ധനൈഃപുനഃ പുനഃപൂഗവസ്ത്രാ
ദികമുപക്രീയവിക്രീയലക്ഷസംഖ്യാനിധനാനികൃത്വാവിവാഹചതുഷ്ട
യംകരിഷ്യാമി|അനന്തരംതാസുപത്നീഷുരൂപയൌവനവതീയാതസ്യാ
മധികാനുരാഗംകരിഷ്യാമി|സപത്ന്യോയദാദ്വന്ദ്വംകരിഷ്യന്തിതദാകോ
പാകുലോ,ഹംതാലഗുഡേനതാഡയിഷ്യാമീത്യഭിധായലഗുഡഃ ക്ഷി
പ്തഃതേനസക്തുശരാവശ്ചൂൎണ്ണിതോഭാണ്ഡാനിച ബഹൂനിഭഗ്നാനി|
തതസ്തേനശബ്ദേനാഗതേനകുംഭകാരേണതഥാവിധാനിഭാണ്ഡാന്യ
വലോക്യബ്രാഹ്മണസ്തിരസ്കൃതോ മണ്ഡപാൽബഹിഷ്കൃതശ്ചഅതോ
ഹംബ്രവീമിഅനാഗതവതീംചിന്താമിത്യാദി | തതോരാജാരഹസിഗൃ
ദ്ധ്രമുവാച,താതയഥാകൎത്തവ്യംതഥോപദിശഗൃദ്ധ്രോബ്രൂതേ|

മദോദ്ധതസ്യനൃപതേഃസംകീൎണ്ണസ്യേവദന്തിനഃ|
ഗഛന്ത്യുന്മാൎഗ്ഗയാതസ്യനേതാരഃഖലുവാച്യതാം||

ശൃണുദേവകിമസ്മാഭിൎബ്ബലദൎപ്പാൽദുൎഗ്ഗംഭഗ്നംനകിന്തുതവപ്രതാപാധി
ഷ്ഠിതേനഉപായേനരാജാഹഭവതാമുപായേന| ഗൃദ്ധ്രോബ്രൂതേ.യദ്യ
സ്മൽവചനംക്രിയതേതദാസ്വദേശോഗമ്യതാം, അന്യഥാവൎഷാകാലേ
പ്രാപ്തേപുനൎവ്വിഗ്രഹേസത്യസ്മാകംപരഭൂമിഷ്ഠാനാം സ്വദേശഗമനമ
പിദുൎല്ലഭംഭവിഷ്യതിസുഖശോഭാൎത്ഥംസന്ധായഗമ്യതാം ദുൎഗ്ഗംഭഗ്നംകീ
ൎത്തിശ്ചലബ്ധൈവമമസമ്മതംതാവദേതൽ |

യതഃ | യോഹിധൎമ്മംപുരസ്കൃത്യഹിത്വാഭൎത്തുഃപ്രിയാപ്രിയേ |
അപ്രിയാണ്യാഹതഥ്യാനിതേനരാജാസഹായവാൻ ||

അന്യച്ച | സുഹൃൽബലംതഥാരാജ്യമാത്മാനംകീൎത്തിമേവച |
യുധിസന്ദേഹദോലാസ്ഥംകോഹികുൎയ്യാദവാലിശഃ ||

അപരഞ്ച | സന്ധിമിഛേൽസമേനാപിസന്ദിഗ്ധോവിജയോയുധി |
സുന്ദോപസുന്ദാവന്യോന്യംനഷ്ടൌതുല്യബലൌനകിം ||

രാജോവാചകഥമേതൽ? മന്ത്രീകഥയതിപുരാദൈത്യൌമഹോദാരൌസു
ന്ദോപ സുന്ദനാമാനൌമഹതാക്ലേശേനത്രൈലോക്യ കാമനയാചിരാ
ച്ചന്ദ്രശേഖരമാരാധിതവന്തൌ|തതസ്തയോൎഭഗവാൻപരിതുഷ്ടോവരം
വൃയേഥാമിത്യുവാച| അനന്തരംതയോഃസമാധിഷ്ഠിതയാസരസ്വത്യാ
താവന്യദ്വക്തുകാമൌഅന്യദഭിഹിതൌയദ്യാവയോൎഭവാൻ പരിതുഷ്ട
സ്തദാസ്വപ്രിയാം പാൎവ്വതീംപരമേശ്വരോദദാതു| അഥഭഗവതാക്രു
ദ്ധേനവരദാനസ്യാവശ്യകതയാവിചാരമൂഢയോഃപാൎവ്വത്യാ ഇവനി
ൎമ്മായാന്യാസ്ത്രീപ്രദായി| തതസ്തസ്യാഅനുരൂപലാവണ്യലുബ്ധാഭ്യാം
ജഗദ്ഘാതിഭ്യാംമനസോത്സുകാഭ്യാം പാപതിമിരാഭ്യാംമമേത്യന്യോന്യക
ലഹാഭ്യാംപ്രമാണപുരുഷഃകശ്ചിൽപൃഛതാമിതിമതൌകൃതായാം| സ
ഏവഭട്ടാരകോവൃദ്ധദ്വിജരൂപഃസമാഗത്യതത്രോപസ്ഥിതഃ| അനന്ത
രംആവാഭ്യാമിയം സ്വബല ലബ്ധാകസ്യേയമാവയോൎഭവതിബ്രാഹ്മ
ണമപൃഛതാം|ബ്രാഹ്മണോബ്രൂതേ,

വൎണ്ണശ്രേഷ്ഠോദ്വിജഃപൂജ്യഃക്ഷത്രിയോബലവാനപി |
ധനധാന്യാധികോവൈശ്യഃശൂദ്രസ്തുദ്വിജസേവയാ ||

തൽയുവാംക്ഷത്രധൎമ്മാനുഗൌയുദ്ധംഏവയുവയോൎന്നിയമഃ ഇത്യഭിഹിതേസതിസാധ്വുക്തമനേനേതികൃത്വാഅന്യോന്യതുല്യവീൎയ്യൌസമകാലമന്യോന്യഘാതേനവിനാശമുപഗതൌ അതോ,ഹം ബ്രവീമിസന്ധിമിഛേൽസമേനാപീത്യാദി| രാജാഹ,പ്രാഗേവകിംനോക്തംഭവത്ഭിഃ ? മന്ത്രീബ്രൂതേമദ്വചനംകിമവസാനപൎയ്യന്തംശ്രുതംഭവത്ഭിഃ ? തഥാപിമമസമ്മത്യാനായംവിഗ്രഹാരംഭഃസാധുഗുണയുക്തോയം ഹിരണ്യഗൎഭഃനവിഗ്രാഹ്യഃ |

തഥാചോക്തം | സത്യാൎയ്യൌധാൎമ്മികോ,നാൎയ്യോഭ്രാതൃസംഘാതവാൻബലീ |
അനേകയുദ്ധവിജയീസന്ധേയാഃസപ്തകീൎത്തിതാഃ ||
സത്യോനുപാലയേൽസത്യംസന്ധിതോനൈതിവിക്രിയാം |
പ്രാണബാധേപിസുവ്യക്തമാൎയ്യോനായാത്യനാൎയ്യതാം ||
ധാൎമ്മികസ്യാഭിമുക്തസ്യസൎവ്വഏവഹിപൂജ്യതേ |
പ്രജാനുരാഗാൽധൎമ്മാച്ചദുഃഖോഛേദ്യോഹിധാൎമ്മികഃ ||
സന്ധിഃകാൎയ്യോപ്യനാൎയ്യേണവിനാശേസമുപസ്ഥിതേ |
വിനാതസ്യാശ്രയേണാൎയ്യഃകുൎയ്യാന്നകാലയാപനം ||
സംഹതത്വാൽയഥാവേണുൎന്നിബിഡഃകണ്ടകൈൎവ്വൃതഃ |
നശക്യതേതമുഛേത്തുംഭ്രാതൃസംഘാതവാംസ്തഥാ ||
ബലിനാസഹയോദ്ധവ്യമിതിനാസ്തിനിദൎശനം |
പ്രതിവാതംനഹിഘനഃകദാചിദുപസൎപ്പതി ||
യമദഗ്നേഃസുതസ്യേവസൎവ്വഃസൎവ്വത്രസൎവ്വദാ |
അനേകയുദ്ധജയിനഃപ്രതാപാദേവഭുജ്യതേ ||
അനേകയുദ്ധവിജയീസന്ധാനംയസ്യഗഛതി |
തൽപ്രതാപേനതസ്യാശുവശമായാന്തിശത്രവഃ ||

തത്രതാവൽബഹുഭിൎഗ്ഗുണൈരുപേതഃസന്ധേയോയംരാജാ | ചക്രവാകോവദൽപ്രണിധേസൎവ്വത്രവപ്രജ,ഗത്വാപുനരാഗമിഷ്യസി | രാജാചക്രവാകംപൃഷ്ടവാൻമന്ത്രിൻഅസന്ധേയാഃകതി ? താൻശ്രോതുമിഛാമി | മന്ത്രീബ്രൂതേ,ദേവകഥയാമിശൃണു |

ബാലോവൃദ്ധോദീൎഘരോഗീതഥാജ്ഞാതിബഹിഷ്കൃതഃ |
ഭീരുകോഭീരുജനകോലുബ്ധോലുബ്ധജനസ്തഥാ ||
വിരക്തപ്രകൃതിശ്ചൈവവിഷയേഷ്വതിസക്തിമാൻ |
അനേകചിത്തമന്ത്രസ്തുദേവബ്രാഹ്മണനിന്ദകഃ ||
ദൈവോപഹതകശ്ചൈവതഥാദൈവപരായണഃ |
ദുൎഭിക്ഷവ്യസനോപേതോബഹുവ്യസനസംകുലഃ ||
അദേശസ്ഥോബഹുരിപുൎയ്യുക്തഃകാലേനയശ്ചന |
സത്യധൎമ്മവ്യപേതശ്ചവിംശതിഃപുരുഷാഅമീ ||
ഏതൈഃസന്ധിനകുൎവ്വീതവിഗൃഹ്ണീയാൽതുകേവലം |

ഏതേവിഗൃഹ്യമാണാഹിക്ഷിപ്രംയാന്തിരിപോൎവ്വശം ॥
ബാലസ്യാല്പപ്രഭാവത്വാന്നലോകോയോദ്ധുമിഛതി ।
യുദ്ധായുദ്ധഫലംയസ്മാൽജ്ഞാതുംശക്തോനബാലിശഃ ॥
ഉത്സാഹശക്തിഹീനത്വാൽവൃദ്ധോദീൎഘാമയസ്തഥാ ।
സ്വൈരേവപരിഭൂയേതേദ്വാവപ്യേതാവസംശയം ॥
സുഖോഛേദ്യോഹിഭവതിസൎവ്വജ്ഞാതിവഹിഷ്കൃതഃ ।
തേജ്ഞാതയോവിനിഘ്നന്തിജ്ഞാതയസ്ത്വാത്മസാൽകൃതാഃ ॥
ഭീരുൎയ്യുദ്ധപരിത്യാഗാൽസ്വയമേവപ്രണശ്യതി ।
ഭീരുകോഭീരുപുരുഷൈഃസംഗ്രാമേതൈൎവ്വിമുച്യതേ ॥
ലുബ്ധസ്യാസന്നഭാഗിത്വാന്നയുദ്ധ്യന്തേ,നുനായിനഃ ।
ലുബ്ധോനുജീവകൈരേഷദാനഭിന്നൈൎന്നിഹന്യതേ ॥
സന്ത്യജ്യതേപ്രകൃതിഭിൎവ്വിരക്തപ്രകൃതിൎയ്യുധി ।
സുഖാഭിയോജ്യോഭവതിവിഷയേഷ്വതിസക്തിമാൻ ॥
അനേകചിത്തമന്ത്രസ്തുദ്വേഷ്യോഭവതിമന്ത്രിണാം ।
അനവസ്ഥിതചിത്തത്വാൽകാൎയ്യതഃസഉപേക്ഷ്യതേ ॥
സമ്പത്തേശ്ചവിപത്തേശ്ചദൈവമേവഹികാരണം ।
ഇതിദൈവപരോദ്ധ്യായന്നാത്മാനമപിചേഷ്ടതേ ॥
ദുൎഭിക്ഷവ്യസനീചൈവസ്വയമേവവിസീദതി ।
ബലവ്യസനയുക്തസ്യയന്ത്രിശക്തിൎന്നജായതേ ॥
സദാധൎമ്മബലീയസ്ത്വാൽദേവബ്രാഹ്മണനിന്ദകഃ ।
വിശീൎയ്യതേസ്വയംഹ്യേഷദൈവോപഹതകസ്തഥാ ॥
അദേശസ്ഥോഹിരിപുണാസ്വല്പകേനാപിഹന്യതേ ।
ഗ്രാഹോല്പീയാനപിജലേഗജേന്ദ്രമപികൎഷതി ॥
ബഹുശത്രുസ്തുസംത്രസ്തഃശ്യേനമദ്ധ്യേകപോതവൽ ।
യേനൈവഗഛതിപഥാതേനൈവാശുവിപദ്യതേ ॥
അകാലസൈന്യംയുക്തസ്തുഹന്യതേകാലയോധിനാ ।
കൌശികേനഹതജ്യോതിൎന്നിശീഥഇവവായസഃ ॥
സത്യധൎമ്മവ്യപേതേനസന്ദധ്യാന്നകദാചന ।
സസന്ധിതോപ്യസാധുത്വാദചിരാൽയാതിവിക്രിയാം ॥

അപരമപികഥയാമിസന്ധിവിഗ്രഹയാനാസനസംശ്രയാദ്വൈധീഭാവാഃഷാൾഗുണ്യംകൎമ്മണാമാരംഭോപായഃ । പുരുഷദ്രവ്യസംപൽ ദേശകാലവിഭാഗോ,വിനിപാതഃപ്രതീകാരഃ കാൎയ്യസിദ്ധിശ്ചപഞ്ചാംഗോമന്ത്രഃ । സാമദാനഭേദദണ്ഡാശ്ചത്വാരഉപായാഃ । ഉത്സാഹശക്തിഃമന്ത്രശക്തിഃപ്രഭുശക്തിശ്ചഇതിശക്തിത്രയം । ഏതൽസൎവ്വമാലോച്യനിത്യവിജിഗീഷവോഭവന്തിമഹാന്തഃ ।

യാഹിപ്രാണപരിത്യാഗമൂല്യേനാപിനലഭ്യതേ ।
സാശ്രീൎന്നീതിവിദാംപശ്യചഞ്ചലാപിപ്രധാവതി ॥

തഥാചോക്തം । വിത്തംയദായസ്യസമംവിഭക്തം,
ഗൂഢശ്ചരഃസന്നിഭൃതശ്ചമന്ത്രഃ ।

നചാപ്രിയംപ്രാണിഷുയോബ്രവീതി,
സസാഗരാന്താംപൃഥിവീംപ്രശാസ്തി ||

കിംതുയദ്യപിമഹാമന്ത്രിണാഗൃദ്ധ്രേണസന്ധാനമുപന്യസ്തം തഥാപി ഭ്രതജ്ജയദർപ്പാന്നാവമന്തവ്യം | ദേവതദേവംക്രിയതാം സിംഹളദ്വീപസ്യമഹാബലോനാമസാരസോരാജാസ്മന്മിത്രംജംബുദ്വീപേപശ്ചാൽ കോപംജനയതു |

യതഃ | സുഗുപ്തമാധായസുസംഹതേനബലേനവീരോവിചരന്നരാതിം |
സന്താപയേൽയേനസമംസുതപ്തസ്തപ്തേനസന്ധാനമുപൈതിതപ്തഃ

രാജാഏവമസ്തുഇതിനിഗദ്യവിചിത്രനാമബകഃ സുഗുപ്തലേഖംദത്വാ സിംഹളദ്വീപംപ്രഹിതഃ| അഥപ്രണിധിരാഗത്യഉവാചദേവശ്രൂയതാംഅത്രത്യപ്രസ്താവഃഏവംതത്രഗൃദ്ധ്രേണോക്തം| യൽദേവമേഘവൎണ്ണസ്തത്രചിരമുഷിതഃ സവേത്തികിം സന്ധേയഗുണയുക്തോഹിരണ്യഗൎഭോനവേതി | തതോ,സൌരാജ്ഞാസമാഹൂയപൃഷ്ടഃവായസകീദൃശോ,സൌഹിരണ്യഗൎഭശ്ചക്രവാകോമന്ത്രീവാകീദൃശഃ |വായസഉവാചദേവഹിരണ്യഗൎഭോരാജായുധിഷ്ഠിരസമോമഹാശയഃ ചക്രവാകസമോമന്ത്രീനക്വാപ്യവലോക്യതേ | രാജാഹ,യദ്യേവംതദാകഥമസൌത്വയാവഞ്ചിതഃ ? വിഹസ്യമേഘവൎണ്ണഃപ്രാഹദേവ |

വിശ്വാസപ്രതിപന്നാനാംവഞ്ചനേകാവിദഗ്ദ്ധതാ |
അങ്കമാരുഹ്യസുപ്തംഹിഹത്വാകിന്നാമപൌരുഷം ||

ശൃണുദേവതേനമന്ത്രിണാഹംപ്രഥമദൎശനഏവജ്ഞാതഃ കിന്തുമഹാശയോ,സൌരാജാതേനമയാവിപ്രലബ്ധഃ |

തഥാചോക്തം | ആത്മൌപമ്യേനയോവേത്തിദുൎജ്ജനംസത്യവാദിനം |
സതഥാവഞ്ച്യതേധൂൎത്തൈൎബ്രാഹ്മണശ്ഛാഗലോയഥാ ||

രാജോവാചകഥമേതൽ ? മേഘവൎണ്ണഃകഥയതി | അസ്തിഗൌതമസ്യാരണ്യേപ്രസ്തുതയജ്ഞഃ കശ്ചിൽബ്രാഹ്മണഃസചയജ്ഞാൎത്ഥംഗ്രാമാന്തരാച്ഛാഗംഉപക്രീയസ്കന്ധേനീത്വാഗച്ഛൻധൂൎത്തത്രയേണാവലോകിതഃ തതസ്തേധൂൎത്താഃയദ്യേഷഛാഗഃകേനാപ്യുപായേനലഭ്യതേതദാമതിപ്രകഷോഭവതി സമാലോച്യ വൃക്ഷത്രയതലേക്രോശാന്തരേണ തസ്യബ്രാഹ്മണസ്യാഗമനംപ്രതീക്ഷ്യപഥിസ്ഥിതാഃ | തത്രൈകേനധൂൎത്തേനഗച്ഛൻ സബ്രാഹ്മണോഭിഹിതഃഭോബ്രാഹ്മണകിമിതികുക്കുരഃ സ്കന്ധേനഊഹ്യതേ ? വിപ്രേണോക്തംനായംശ്വാകിന്തുയജ്ഞച്ഛാഗഃ | അഥാനന്തരംസ്ഥിതേനാന്യേനധൂൎത്തേനതഥൈവോക്തം തദാകൎണ്യബ്രാഹ്മണഛാഗംഭൂമൌനിധായമുഹുൎന്നിരീക്ഷ്യപുനഃ സ്കന്ധേകൃത്വാദോളായമാനമതിശ്ചലിതഃ |

യതഃ | മതിൎദ്ദോളായതേസത്യംസതാമപിഖലോക്തിഭിഃ |
ത്രിഭിൎവ്വിശ്വാസിതശ്ചാസൌമ്രിയതേചിത്രകൎണ്ണവൽ ||

രാജാഹകഥമേതൽ ? സകഥയതി,അസ്തികസ്മിംശ്ചിൽ വനോദ്ദേശേ മദോൽക്കടോനാമസിംഹഃ, തസ്യസേവകാസ്ത്രയഃ കാകോവ്യാഘ്രോജം

ബുകശ്ച| അഥതൈൎഭ്രമത്ഭിഃകശ്ചിദുഷ്ട്രോദൃഷ്ടഃ പൃഷ്ടശ്ചകുതോഭവാനാ
ഗതഃസാൎത്ഥാൽഭ്രഷ്ടഃ?സചാത്മവൃത്താന്തമകഥയൽ|തതസ്തൈൎന്നീത്വാ
സിംഹേ,സൌസമൎപ്പിതഃ| തേനാഭയവാചംദത്വാചിത്രകൎണ്ണഇതിനാ
മകൃത്വാസ്ഥാപിതഃ| അഥകദാചിൽസിംഹസ്യശരീരവൈകല്യാൽഭൂരി
വൃഷ്ടികാരണാൽചാഹാരം അലഭമാനാസ്തേവ്യഗ്രാബഭൂവുഃ| തത
സ്തൈരാലോചിതം ചിത്രകൎണ്ണമേവയഥാസ്വാമീവ്യാപാദയതിതഥാ,
നുഷ്ഠീയതാംകിമനേനകണ്ടകഭുജാ? വ്യാഘ്രഉവാചസ്വാമിനാഭയവാ
ചംദത്വാഅനുഗൃഹീതസ്തൽകഥമേവംസംഭവതി| കാകോബ്രൂതേ,ഇഹ
സമയേപരിക്ഷീണഃസ്വാമീപാപമപികരിഷ്യതി|

യതഃ| ത്യജേൽക്ഷുധാൎത്തോമഹിളാംസ്വപുത്രം,
ഖാദേൽക്ഷുധാൎത്താഭുജഗീസ്വമണ്ഡം|
ബുഭുക്ഷിതഃകിംനകരോതിപാപം,
ക്ഷീണാനരാനിഷ്കരുണാഭവന്തി||

അന്യച്ച| മത്തഃപ്രമത്തശ്ചോന്മത്തഃശ്രാന്തഃക്രുദ്ധോബുഭുക്ഷിതഃ|
ലുബ്ധോഭീരുസ്ത്വരായുക്തഃകാമുകശ്ചനധൎമ്മവിൽ||

ഇതിസഞ്ചിന്ത്യസൎവ്വേസിംഹാന്തികംജഗ്മുഃ|സിംഹേനോക്തംആഹാരാ
ൎത്ഥംകിഞ്ചിൽപ്രാപ്തം? തൈരുക്തംയത്നാദപിനപ്രാപ്തംകിഞ്ചിൽ| സിം
ഹേനോക്തംകോധുനാജീവനോപായഃ? കാകോവദതിദേവ സ്വാധീ
നാഹാരപരിത്യാഗാൽസൎവ്വനാശോയമുപസ്ഥിതഃ|സിംഹേനോക്തംഅ
ത്രാഹാരഃകഃസ്വാധീനഃ? കാകഃകൎണ്ണേകഥയതിചിത്രകൎണ്ണഇതി|സിം
ഹോഭൂമിംസ്പൃഷ്ട്വാകൎണ്ണൌസ്പൃശതി,അഭയവാചംദത്വാധൃതോ, യമസ്മാ
ഭിഃ? തൽകഥമേവംസംഭവതി?

തഥാച| നഭൂപ്രദാനംനസുവൎണ്ണദാനംനഗോപ്രദാനംനതഥാന്നദാ
നം|
യഥാവദന്തീഹമഹാപ്രദാനംസൎവ്വേഷുദാനേഷ്വഭയപ്രദാനം||

അന്യച്ച| സൎവ്വകാമസമൃദ്ധസ്യഅശ്വമേധസ്യയൽഫലം|
തൽഫലംലഭതേസമ്യക്‌രക്ഷിതേശരണാഗതേ||

കാകോബ്രൂതേ,നാസൌസ്വാമിനാവ്യാപാദയിതവ്യഃ കിന്ത്വസ്മാഭിരേ
വതഥാകൎത്തവ്യംയഥാസൌസ്വദേഹദാനമംഗീകരോതി| സിംഹസ്ത
ൽശ്രുത്വാതൂഷ്ണീംസ്ഥിതഃ| തതോലബ്ധാവകാശഃകൂടംകൃത്വാസൎവ്വാനാദാ
യസിംഹാന്തികംഗതഃ| അഥകാകേനോക്തംദേവയത്നാദപ്യാഹാരോ
നപ്രാപ്തഃഅനേകോപവാസഖിന്നഃ സ്വാമീതദിദാനീംമദീയമാംസമു
പഭുജ്യതാം|

യതഃ| പ്രകൃതിഃസ്വാമിനാത്യക്താസമൃദ്ധാപിനാജീവതി|
അപിധന്വന്തരിവൈദ്യഃകിങ്കരോതിഗതായുഷഃ||

കിഞ്ച| സ്വാമിമൂലാഭവന്ത്യേവസൎവ്വാഃപ്രകൃതയഃഖലു|
സമൂലേഷ്വപിവൃക്ഷേഷുപ്രയത്നഃസഫലോനൃണാം||

സിഃഹേനോക്തംവരംപ്രാണപരിത്യാഗോന പുനരീദൃശികൎമ്മണിപ്രവൃ
ത്തിഃ| ജംബുകേനാപിതഥോക്തം| തതഃസിംഹേനോക്തംമൈവം|അ

ഥവ്യാഘ്രേണോക്തംമദ്ദേഹേനജീവതുസ്വാമി | സിംഹേനോക്തംനക
ദാചിദേവമുചിതം | അഥചിത്രകൎണ്ണോപിജാതവിശ്വാസസ്തദൈവാ
ത്മാനമാഹതതസ്തദ്വചനാൽതേനവ്യാഘ്രേണാ,സൌകുക്ഷിംവിദാൎയ്യ
വ്യാപാദിതഃസൎവ്വൈൎഭക്ഷിതശ്ച | അതോഹംബ്രവീമിമതിൎദ്ദോളായ
തേസത്യമിത്യാദി | തതഃതൃതീയധൂൎത്തവചനം ശ്രുത്വാസ്വമതിഭ്രമംനി
ശ്ചിത്യഛാഗംത്യക്ത്വാ ബ്രാഹ്മണഃസ്നാത്വാഗൃഹംയയൌ | സഛാഗ
സ്തൈൎദ്ധൂൎത്തൈൎന്നീത്വാഭക്ഷിതഃഅതോഹം ബ്രവീമിആത്മൌപമ്യേ
നയോവേത്തീത്യാദി | രാജാഹ,മേഘവൎണ്ണഃകഥംശത്രുമദ്ധ്യേത്വയാചി
രമുഷിതം? കഥംവാതേഷാമനുനയഃകൃതഃ? മേഘവൎണ്ണഉവാചദേവ
സ്വാമികാൎയ്യാൎത്ഥിനാസ്വപ്രയോജനവശാൽവാകിംനാക്രിയതേ?
പശ്യ | ലോകോവഹതികിംരാജൻശിരസാദഗ്ദ്ധുമിന്ധനം |
    ക്ഷാളയന്നപിവൃക്ഷാംഘ്രിംനദീവേലാനികൃന്തതി ||
തഥാചോക്തം | സ്കന്ധേനാപിവഹേൽശത്രൂൻകാൎയ്യമാസാദ്യബുദ്ധി
        മാൻ |
    യഥാവൃദ്ധേനസൎപ്പേണമണ്ഡൂകാവിനിപതിതാഃ ||
രാജാഹ,കഥമേതൽ? മേഘവൎണ്ണഃ കഥയതി,അസ്തിജീൎണ്ണോദ്യാനേമ
ന്ദവിഷനാമാസൎപ്പഃ സോതിജീൎണ്ണതയാആഹാരമപ്യന്വേഷ്ടുമക്ഷമഃ
സരസ്തീരേപതിത്വാസ്ഥിതഃ | തതോദൂരാദേവകേനചിന്മണ്ഡൂകേനദൃ
ഷ്ടഃപൃഷ്ടശ്ചകിമിതിത്വമാഹാരംനാന്വിഛസി? സൎപ്പോ,വദൽഗഛഭദ്ര
മമമന്ദഭാഗ്യസ്യപ്രശ്നേനകിം? തതഃസംജാതകൌതുകഃസചഭേകഃസ
ൎവ്വഥാകഥ്യതാമിത്യാഹ | സൎപ്പോപ്യാഹഭദ്രബ്രഹ്മപുരവാസിനഃ ശ്രോ
ത്രിയസ്യകൌണ്ഡിന്യസ്യപുത്രോവിംശതിവൎഷീയഃ സൎവ്വഗുണസമ്പ
ന്നഃദുൎദ്ദൈവാൽമമനൃശംസസ്വഭാവാന്മയാദഷ്ടഃ | തംപുത്രം സുശീല
നാമാനംമൃതമാലോക്യമൂൎച്ഛിതഃ കൌണ്ഡിന്യഃപൃഥിവ്യാംലുലോഠ | അ
നന്തരംബ്രഹ്മപുരവാസിനഃ സൎവ്വേബാന്ധവാസ്തത്രാഗത്യ ഉപവി
ഷ്ടാഃ |
തഥാചോക്തം | ഉത്സവേവ്യസനേയുദ്ധേദുൎഭിക്ഷേരാഷ്ട്രവിപ്ലവേ |
    രാജദ്വാരേശ്മശാനേചയസ്തിഷ്ഠതിസബാന്ധവഃ ||
തത്രകപിലോനാമസ്നാപകോ,വദൽ, അരേകൌണ്ഡിന്യ മൂഢോസി
തേനൈവംവിലപസി |
ശൃണു | ക്രോഡീകരോതിപ്രഥമംയഥാജാതമനിത്യതാ |
    ധാത്രീവജ്ജനനീപശ്ചാൽതഥാശോകസ്യകഃക്രമഃ ||
തഥാ | ക്വഗതാഃപൃഥിവീപാലാഃസാമാത്യബലവാഹനാഃ |
    വിയോഗസാക്ഷിണീയേഷാംഭൂമിരദ്യാപിതിഷ്ഠതി ||
അപരഞ്ച | കായഃസന്നിഹിതാപായഃസമ്പദഃപദമാപദാം |
    സമാഗമാഃസാപഗമാഃസൎവ്വമുല്പാദിഭംഗുരം ||
    പ്രതിക്ഷണമയംകായഃക്ഷീയമാണോനലക്ഷ്യതേ |
    ആമകുംഭഇവാംഭസ്ഥോവിശീൎണ്ണഃസൻവിഭാവ്യതേ ||
    ആസന്നതരതാമേതിമൃത്യുൎജ്ജന്തോൎദ്ദിനേദിനേ |

ആഘ്രാതംനീയമാനസ്യബദ്ധ്യസ്യേവപദേപദേ ॥
അനിത്യംയൌവനംരൂപംജീവിതംദ്രവ്യസഞ്ചയഃ।
ഐശ്വൎയ്യംപ്രിയസംവാസോമുഹ്യേൽതത്രനപണ്ഡിതഃ ॥
യഥാകാഷ്ഠഞ്ചകാഷ്ഠഞ്ചസമേയാതാംമഹോദധൌ।
സമേത്യചവ്യപേയാതാംതദ്വൽഭൂതസമാഗമഃ ॥
തഥാഹിപഥികഃകശ്ചിഛായാമാശ്രിത്യതിഷ്ഠതി।
വിശ്രമ്യചപുനൎഗ്ഗഛേൽതദ്വൽഭൂതസമാഗമഃ ॥
അന്യച്ച। പഞ്ചഭിൎന്നിൎമ്മിതേദേഹേപഞ്ചത്വഞ്ചപുനൎഗ്ഗതേ।
സ്വാംസ്വാംയോനിമനുപ്രാപ്തേതത്രകാപരിവേദനാ ॥
യാവതഃകുരുതേജന്തുഃസംബന്ധാൻമനസഃപ്രിയാൻ।
താവന്തോപിവിലിഖ്യന്തേഹൃദയേശോകശങ്കവഃ ॥
നായമത്യന്തസംവാസോലഭ്യതേയേനകേനചിൽ।
അപിസ്വേനശരീരേണകിമുതാന്യേനകേനചിൽ ॥
അപിച। സംയോഗോഹിവിയോഗസ്യസംസൂചയതിസംഭവം।
അനതിക്രമണീയസ്യജന്മമൃത്യോരിവാഗമം ॥
ആപാതരമണീയാണാംസംയോഗാനാംപ്രിയൈഃസഹ।
അപഥ്യാനാമിവാന്നാനാംപരിണാമോ,തിദാരുണഃ ॥
അപരഞ്ച। വ്രജന്തിനനിവൎത്തന്തേസ്രോതാംസിസരിതാംയഥാ।
ആയുരാദായമൎത്ത്യാനാംതഥാരാത്ര്യഹനീസദാ ॥
സുഖാസ്വാദപരോയസ്തുസംസാരേസത്സമാഗമഃ।
സവിയോഗാവസാനത്വാൽദുഃഖാനാംധുരിയുജ്യതേ ॥
അതഏവഹിനേഛന്തിസാധവഃസത്സമാഗമം।
യൽവിയോഗാസിലൂനസ്യമനസോനാസ്തിഭേഷജം ॥
സുകൃതാന്യപികൎമ്മാണിരാജഭിഃസഗരാദിഭിഃ।
അഥതാന്യേവകൎമ്മാണിതേചാപിപ്രളയംഗതാഃ ॥
സഞ്ചിന്ത്യ സഞ്ചിന്ത്യതമുഗ്രദണ്ഡം മൃത്യുംമനുഷ്യസ്യവിചക്ഷ
ണസ്യ।
വൎഷാംബുസിക്താഇവചൎമ്മബന്ധാഃസൎവ്വപ്രയത്നാഃശിഥിലീഭ
വന്തി ॥
യാമേവരാത്രിംപ്രഥമാമുപൈതിഗൎഭേനിവാസീനരവീരലോകഃ।
തതഃപ്രഭൃത്യസ്ഖലിതപ്രയാസഃസപ്രത്യഹംമൃത്യുസമീപമേതി ॥
അതഃസംസാരംവിചാരയശോകോയമജ്ഞാനസ്യപ്രപഞ്ചഃ।
പശ്യ। അജ്ഞാനംകാരണംനസ്യാൽവിയോഗോയദികാരണം।
ശോകോദിനേഷുഗഛത്സുവൎദ്ധതാമപയാതികിം ॥
തദത്രാത്മാനമനുസന്ധേഹിശോകചൎച്ചാംപരിഹര।
യതഃ। അകാണ്ഡപാതജാതാനാമസ്ത്രാണാംമൎമ്മഭേദിനാം।
ഗാഢശോകപ്രഹാരാണാമചിന്തൈവമഹൌഷധം ॥
തതസ്തൽവചനംനിശമ്യപ്രബുദ്ധഇവകൌണ്ഡിന്യ ഉത്ഥായാബ്രവീ
ൽതദലമിദാനീംഗൃഹനരകവാസേനവനമേവഗഛാമി। കപിലഃപുന
രാഹ।

വനേപിദോഷാഃപ്രഭവന്തിരാഗിണാം,
ഗൃഹേ,പിപഞ്ചേന്ദ്രിയനിഗ്രഹസ്തപഃ।
അകുത്സിതേകമ്മണിയഃപ്രവൎത്തതേ,
നിവൃത്തരാഗസ്യഗൃഹംതപോവനം॥

യതഃ। ദുഃഖിതോപിചരേൽധമ്മംയത്രകുത്രാശ്രമേരതഃ।
സമഃസവ്വേഷുഭൂതേഷുനലിംഗംധമ്മകാരണം॥

ഉക്തഞ്ച। വൃത്ത്യൎത്ഥംഭോജനംയേഷാംസന്താനാൎത്ഥഞ്ചമൈഥുനം।
വാക്‌സത്യവചനാൎത്ഥായദുൎഗ്ഗാണ്യപിതരന്തിതേ॥

തഥാഹി। ആത്മാനദീസംയമപുണ്യതീൎത്ഥാ,
സത്യോദകാശീലതടാദയോമ്മിഃ
തത്രാഭിഷേകംകുരുപാണ്ഡുപുത്ര,
നവാരിണാശുദ്ധ്യതിചാന്തരാത്മാ॥

വിശേഷതശ്ച। ജന്മമൃത്യുജരാവ്യാധിവേദനാഭിരുപദ്രുതം।
സംസാരമിദമുല്പന്നമസാരംത്യജതഃസുഖം॥

യതഃ। ദുഃഖമേവാസ്തിനസുഖംയസ്മാൽതദുപലക്ഷ്യതേ।
ദുഃഖാൎത്തസ്യപ്രതീകാരേസുഖസംജ്ഞാവിധീയതേ॥

കൌണ്ഡിന്യോബ്രൂതേ,ഏവമേവ । തതോ,ഹംതേനശോകാകുലേന ബ്രാഹ്മണേനശപ്തഃയദദ്യാരഭ്യമണ്ഡൂകാനാംവാഹനംഭവിഷ്യസീതി। കപിലോബ്രൂതേ, സംപ്രത്യുപദേശാസഹിഷ്ണുൎഭവാൻ ശോകാവിഷ്ടം തേഹൃദയംതഥാപികാൎയ്യംശൃണു।

സംഗഃസവ്വാത്മനാത്യാജ്യഃസചത്യക്തുംനശക്യതേ।
സസത്ഭിഃസഹകൎത്തവ്യഃസതാംസംഗോഹിഭേഷജം॥

അന്യച്ച। കാമഃസവ്വാത്മനാഹേയഃസചേദ്ധാതുന്നശക്യതേ।
സ്വഭാൎയ്യാംപ്രതികൎത്തവ്യഃസൈവതസ്യഹിഭേഷജം॥

ഏതച്ഛ്രുത്വാസകൌണ്ഡിന്യഃ കപിലോപദേശാമൃതപ്രശാന്തശോകാനലോയഥാവിധിദണ്ഡഗ്രഹണംകൃതവാൻ। അതോബ്രാഹ്മണശാപാന്മണ്ഡൂകാൻവോഢുമത്രതിഷ്ഠാമി। അനന്തരംതേനമണ്ഡൂകേനഗത്വാമണ്ഡൂകനാഥസ്യജനപദനാമ്നോ,ഗ്രേതൽ കഥിതം,തതോസാവാഗത്യമണ്ഡൂകനാഥസ്തസ്യസൎപ്പസ്യപൃഷ്ഠമാരൂഢവാൻ, സചസൎപ്പസ്തംപൃഷ്ഠേകൃത്വാചിത്രപദക്രമംബഭ്രാമ।പരേദ്യുശ്ചലിതുമസമൎത്ഥംതം മണ്ഡൂകനാഥോവദൽ,കിമദ്യഭവാൻമന്ദഗതിഃ? സൎപ്പോബ്രൂതേ,ദേവ ആഹാരവിരഹാദസമൎത്ഥോസ്മി। മണ്ഡൂകനാഥോ,വദൽഅസ്മദാജ്ഞയാമണ്ഡൂകാൻഭക്ഷയ, തതോഗൃഹീതോ,യം മഹാപ്രസാദ ഇത്യുക്ത്വാക്രമശോമണ്ഡൂകാൻഖാദിതവാൻ। അഥനിൎമ്മണ്ഡൂകംസരോവിലോക്യമണ്ഡൂകനാഥോ,പിതേനഖാദിതഃ । അതോഹം ബ്രവീമിസ്കന്ധേനാപിവഹേച്ഛത്രൂനിത്യാദി। ദേവയാതപിദാനിംപുരാവൃത്താഖ്യാനകഥനംസവ്വഥാസന്ധേയോ,യം ഹിരണ്യഗൎഭോരാജാസന്ധീയതാമിതിമേമതിഃ। രാജോവാച,കോ,യംഭവതോവിചാരഃ? യതോജിതസ്താവദയമസ്മാഭിഃതതോയദ്യസ്മൽ സേവയാവസതി,തദാസ്താംനോചേൽ

വിഗൃഹ്യതാം। അത്രാന്തരേജംബുദ്വീപാദാഗത്യശുകേനോക്തം ദേവ സിംഹളദ്വീപസ്യസാരസോരാജാ സംപ്രതിജംബുദ്വീപമാക്രമ്യാവതിഷ്ഠതേ। രാജാസസംഭ്രമംബ്രൂതേകിംകിം? ശുകഃ പൂൎവ്വോക്തംകഥയതി। ഗൃധ്രഃ സ്വഗതമുവാച,സാധുരേചക്രവാകമന്ത്രിൻ സൎവ്വജ്ഞസാധു സാധു। രാജാസകോപമാഹആസ്താംതാവദയം,ഗത്വാതമേവസമൂലമുന്മൂലയാമി। ദൂരദൎശീവിഹസ്യാഹ।

നശരന്മേഘവൽകാൎയ്യംവൃഥൈവഘനഗൎജ്ജിതം।
പരസ്യാൎത്ഥമനൎത്ഥംവാപ്രകാശയതിനോമഹാൻ॥

അപരഞ്ച। ഏകദാനവിഗൃഹ്ണീയാൽബഹൂൻരാജാഭിഘാതിനഃ।
സദൎപ്പോപ്യുരഗഃകീടൈഃബഹുഭിൎന്നാശ്യതേധ്രുവം॥

ദേവകിമിതിവിനാസന്ധാനംഗമനമസ്തി? യതസ്തദാസ്മൽപശ്ചാൽപ്രകോപോ,നേനകൎത്തവ്യഃ।

അപരഞ്ച। യോൎത്ഥതത്വമവിജ്ഞായക്രോധസ്യൈവവശംഗതഃ।
സതഥാതപ്യതേമൂഢോബ്രാഹ്മണോനകുലാൽയഥാ॥

രാജാഹകഥമേതൽ? ദൂരദൎശീകഥയതി,അസ്ത്യുജ്ജയിന്യാംമാധവോനാമവിപ്രഃതസ്യബ്രാഹ്മണീപ്രസൂതാബാലാപത്യസ്യരക്ഷാൎത്ഥം ബ്രാഹ്മണമവസ്ഥാപ്യസ്നാതുംഗതാ। അഥ ബ്രാഹ്മണായരാജ്ഞഃ പാൎവ്വണശ്രാദ്ധംദാതുമാഹ്വാനമാഗതം,തച്ഛ്രുത്വാബ്രാഹ്മണഃ സഹജദാരിദ്ര്യാദചിന്തയൽയദിസത്വരംനഗച്ഛാമിതദാന്യഃകശ്ചിൽ ശ്രുത്വാ ശ്രാദ്ധംഗ്രഹീഷ്യതി।

യതഃ। ആദാനസ്യപ്രദാനസ്യകൎത്തവ്യസ്യചകൎമ്മണഃ।
ക്ഷിപ്രമക്രിയമാണസ്യകാലഃപിബതിതദ്രസം॥

കിന്തുബാലകസ്യാത്രരക്ഷകോനാസ്തിതൽ കിംകരോമിയാതുചിരകാലപാലിതമിമംനകുലംപുത്രനിൎവ്വിശേഷംബാലകരക്ഷായാം വ്യവസ്ഥാപ്യഗച്ഛാമി,തഥാകൃത്വാഗതഃ। തതസ്തേനനകുലേനബാലകസമീപമാഗച്ഛൻ കൃഷ്ണസൎപ്പോദൃഷ്ട്വാവ്യാപാദ്യകോപാൽ ഖണ്ഡംഖണ്ഡംകൃത്വാഖാദിതഃ തതോ,സൌനകുലോബ്രാഹ്മണമായാന്തം അവലോക്യരക്തവിലിപ്തമുഖപാദഃ സത്വരമുപാഗമ്യതച്ചരണയോൎല്ലുലോഠ। തതഃസവിപ്രസ്തഥാവിധംതംദൃഷ്ട്വാബാലകോ,നേനഖാദിതഃ ഇത്യവധാൎയ്യനകുലംവ്യാപാദിതവാൻ। അനന്തരംയാവദുസൃത്യാപത്യംപശ്യതിബ്രാഹ്മണഃ.താവൽബാലകഃ സുസ്ഥഃസൎപ്പശ്ചവ്യാപാദിതസ്തിഷ്ഠതി। തതസ്തമുപകാരകംനകുലംനിരീക്ഷ്യഭാവിതചേതാഃസന്തപ്തഃ സപരംവിഷാദമഗമൽഅതോ,ഹംബ്രവീമിയോൎത്ഥതത്വമവിജ്ഞായഇത്യാദി।

അപരഞ്ച। കാമഃക്രോധസ്തഥാമോഹോലോഭോമാനോമദസ്തഥാ।
ഷഡ്വൎഗ്ഗമുത്സൃജേദേനംഅസ്മിംസ്ത്യക്തേസുഖീനൃപഃ॥

രാജാഹമന്ത്രിൻഏഷതേനിശ്ചയഃ? മന്ത്രീബ്രൂതേഏവമേവ।

യതഃ। സ്മൃതിശ്ചപരമാൎത്ഥേഷുവിതൎക്കോജ്ഞാനനിശ്ചയഃ।
ദൃഢതാമന്ത്രഗുപ്തിശ്ചമന്ത്രിണഃപരമോഗുണഃ॥

തഥാച। സഹസാവിദധീതനക്രിയാമവിവേകഃപരമാപദാംപദം।

വൃണതേഹിവിമൃശ്യകാരിണംഗുണലുബ്ധാഃസ്വയമേവസമ്പദഃ ||
തൽദേവയദിദാനീംഅസ്മൽവചനംക്രിയതേതദാസന്ധായഗമ്യതാം |
യതഃ | യദ്യപ്യുപായാശ്ചത്വാരോനിർദ്ദിഷ്ടാഃസാദ്ധ്യസാധനേ |
സംഖ്യാമാത്രംഫലംതേഷാംസിദ്ധിഃസാമ്നിവ്യവസ്ഥിതാഃ ||
രാജാഹകഥമേവംസംഭവതി ? മന്ത്രിബ്രൂതേദേവസത്വരംഭവിഷ്യതി |
യതഃ | മൃൽഘടവൽസുഖഭേദ്യോദുസ്സന്ധാനശ്ചദുൎജ്ജനോഭവതി |
സുജനസ്തുകനകഘടവൽദുൎഭേദ്യശ്ചാശുസന്ധേയഃ ||
അപരഞ്ച | അജ്ഞഃസുഖമാരാദ്ധ്യഃസുഖതരമാരാദ്ധ്യതേവിശേഷജ്ഞഃ |
ജ്ഞാനലവദുൎവ്വിദഗ്ധംബ്രഹ്മാപിതംനരംനരഞ്ജയതി ||
വിശേഷതശ്ചായംധൎമ്മജ്ഞോരാജാസൎവ്വജ്ഞോമന്ത്രീച | ജ്ഞാതമേത
ന്മയാപൂൎവ്വംമേഘവൎണ്ണവചനാൽതൽകൃതകാൎയ്യസന്ദൎശനാച്ച |
യതഃ | കൎമ്മാനുമേയാഃസൎവ്വത്രപരോക്ഷഗുണവൃത്തയഃ |
തസ്മാൽപരോക്ഷവൃത്താനാംഫലൈഃകൎമ്മാനുഭാവ്യതേ ||
രാജാഹഅലമുത്തരോത്തരേണയഥാഭിപ്രേതമനുഷ്ഠീയതാം|ഏതന്മന്ത്ര
യിത്വാഗൃദ്ധ്രോമഹാമന്ത്രീതത്രയഥാൎഹംകൎത്തവ്യമിത്യുക്ത്വാ ദുൎഗ്ഗാഭ്യന്ത
രംചലിതഃ | തതഃ പ്രണിധിബകേനാഗത്യരാജ്ഞോ ഹിരണ്യഗൎഭസ്യ
നിവേദിതം,ദേവസന്ധിം കൎത്തുംമഹാമന്ത്രീഗൃദ്ധ്രോ,സ്മൽ സമീപമാ
ഗഛതി | രാജഹംസോബ്രൂതേമന്ത്രിൻപുനഃ സന്ധിനാകേനചിദത്രാ
ഗന്തവ്യം | സൎവ്വജ്ഞോവിഹസ്യാഹദേവനശങ്കാസ്പദമേതൽ, യതോ
സൌമഹാശയോ ദൂരദൎശീഅഥവാസ്ഥിതിരിയംമന്ദമതീനാംകദാചിൽ
ശങ്കൈവനക്രിയതേ |
തഥാഹി | സരസിബഹുശസ്താരാഛായേക്ഷണാൽപരിവഞ്ചിതഃ |
കുമുദവിടപാന്വേഷീഹംസോനിശാസുവിചക്ഷണഃ ||
നദശതിപുനസ്താരാശങ്കീദിവാപിസിതോല്പലം |
കുഹകചകിതോലോകഃസത്യേപ്യപായമപേക്ഷതേ ||
ദുൎജ്ജനദൂഷിതമനസഃസുജനേഷ്വപിനാസ്തിവിശ്വാസഃ |
ബാലഃപായസദഗ്ധോദദ്ധ്യപിഫൂൽകൃതംഭുങ്ക്തേ ||
തൽദേവയഥാശക്തിതൽ പൂജാൎത്ഥംരത്നോപഹാരാദിസാമഗ്രീ സുസ
ജ്ജീക്രിയതാം.തഥാനുഷ്ഠിതേ സതിസഗൃദ്ധ്രോമന്ത്രീദുൎഗ്ഗദ്വാരാച്ചക്രവാ
കേണഉപഗമ്യസൽകൃത്യാനീയരാജദൎശനം കാരിതോദത്താസനേചോ
പവിഷ്ടഃ|ചക്രവാകഉവാചയുഷ്മദായത്തംസൎവ്വംസ്വേഛയോപഭുജ്യതാ
മിദംരാജ്യം | രാജഹംസോബ്രൂതേ,ഏവമേവദൂരദൎശീകഥയതിഏവമേ
വൈതൽകിന്ത്വിദാനീംബഹുപ്രപഞ്ചവചനംനിഷ്പ്രയോജനം |
യതഃ | ലുബ്ധമൎത്ഥേനഗൃഹ്ണീയാൽസ്തബ്ധമഞ്ജലികൎമ്മണാ |
മൂൎഖംഛന്ദോനുവൃത്തേനയഥാതത്ഥ്യേനപണ്ഡിതം ||
അന്യച്ച | സത്ഭാവേനഹരേന്മിത്രംസംഭ്രമേണതുബാന്ധവാൻ |
സ്ത്രീഭൃത്യൌദാനമാനാഭ്യാംദാക്ഷിണ്യേനേതരാഞ്ജനാൻ ||
തദിദാനീംസന്ധായഗമ്യതാംമഹാപ്രതാപശ്ചിത്രവൎണ്ണോരാജാ | ചക്ര
വാകോബ്രൂതേയഥാസന്ധാനകാൎയ്യംതദപ്യുച്യതാം | രാജഹംസോബ്രൂ

തേകതിപ്രകാരാഃസന്ധീനാംസംഭവന്തി? ഗൃദ്ധ്രോബ്രൂതേകഥയാമി
ശ്രൂയതാം।

ബലീയസാഭിയുക്തസ്തുനൃപോനാന്യപ്രതിക്രിയഃ।
ആപന്നഃസന്ധിമന്വിഛൽകുൎവ്വാണഃകാലയാപനം॥
കപാലഉപഹാരശ്ചസന്താനഃസംഗതസ്തഥാ।
ഉപന്യാസഃപ്രതീകാരഃസംയോഗഃപുരുഷാന്തരഃ॥
അദൃഷ്ടനരആദിഷ്ടആത്മാദിഷ്ടഉപഗ്രഹഃ।
പരിക്രമസ്തഥോഛന്നസ്തഥാചപരഭൂഷണഃ॥
സ്കന്ധോപനേയഃസന്ധിശ്ചഷോഡശൈതേപ്രകീൎത്തിതാഃ॥
ഇതിഷോഡശകംപ്രാഹുഃസന്ധിംസന്ധിവിചക്ഷണാഃ॥
കപാലസന്ധിൎവ്വിജ്ഞേയഃകേവലംസമസന്ധിതഃ।
സമ്പ്രദാനാൽഭവതിയഉപഹാരഃസഉച്യതേ॥
സന്താനസന്ധിൎവ്വിജ്ഞേയോദാരികാദാനപൂൎവ്വകഃ।
സത്ഭിസ്തുസംഗതഃസന്ധിൎമ്മൈത്രീപൂൎവ്വഉദാഹൃതഃ॥
യാവദായുഃപ്രമാണസ്തുസമാനാൎത്ഥപ്രയോജനം।
സംപത്തൌവാവിപത്തൌവാകാരണൈൎയ്യോനഭിദ്യതേ॥
സംഗതഃസന്ധിരേവായംപ്രകൃഷ്ടത്വാൽസുവൎണ്ണവൽ।
തഥാന്യൈഃസന്ധികുശലൈഃകാഞ്ചനഃസഉദാഹൃതഃ॥
ദ്വ്യാത്മകാൎയ്യസിദ്ധിന്തുസമുദ്ദിശ്യക്രിയേതയഃ
സഉപന്യാസകുശലൈരുപന്യാസഉദാഹൃതഃ॥
മയാസ്യോപകൃതംപൂൎവ്വംമമാപ്യേഷകരിഷ്യതി।
ഇതിയഃക്രിയതേസന്ധിഃപ്രതീകാരഃസഉച്യതേ॥

അന്യച്ച। ഉപകാരംകരോമ്യസ്യമമാപ്യേഷകരിഷ്യതി।
അയഞ്ചാപിപ്രതീകാരോരാമസുഗ്രീവയോരിവ॥
ഏകാൎത്ഥാംസമ്യഗുദ്ദിശ്യക്രിയാംയത്രഹിഗഛതി।
സുസംഹിതപ്രമാണേനസചസംയോഗഉച്യതേ॥
ആവയോൎയ്യോധമുഖ്യൈസ്തുമദൎത്ഥഃസാധ്യതാമിതി।
യസ്മിൻപണസ്തുക്രിയതേസസന്ധിഃപുരുഷാന്തരഃ॥
ത്വയൈകേനമദീയോ,ൎത്ഥഃസംപ്രസാധ്യസ്ത്വസാവിതി।
യത്രശത്രുഃപണംകുൎയ്യാൽസോ,ദൃഷ്ടപുരുഷഃസ്മൃതഃ॥
യത്രഭൂമ്യേകദേശേനപണേനരിപുവൎജ്ജിതഃ।
സന്ധീയതേസന്ധിവിത്ഭിഃസചാദിഷ്ടഉദാഹൃതഃ॥
സ്വസൈന്യേനതുസന്ധാനമാത്മാദിഷ്ടഉദാഹൃതഃ।
ക്രിയതേപ്രാണരക്ഷാൎത്ഥംസൎവ്വദാനാദുപഗ്രഹഃ॥
കോശാംശേനാൎദ്ധകോശേണസൎവ്വകോശേനവാപുനഃ।
ശിഷ്ടസ്യപ്രതിരക്ഷാൎത്ഥംപരിക്രയഉദാഹൃതഃ॥
ഭുവാംസാരവതീനാന്തുദാനാദുഛന്നഉച്യതേ।
ഭൂമ്യുത്ഥഫലദാനേനസൎവ്വേണപരഭൂഷണഃ॥
പ്രതിഛിന്നംഫലംയത്രപ്രതിസ്കന്ധേനദീയതേ।
സ്കന്ധോപനേയംതംപ്രാഹുഃസന്ധിംസന്ധിവിചക്ഷണാഃ॥

പരസ്പരോപകാരസ്തുമൈത്രീസംബന്ധകസ്തഥാ |
ഉപഹാരശ്ചവിജ്ഞേയാശ്ചത്വാരശ്ചൈവസന്ധയഃ ||
ഏകഏവോപഹാരസ്തുസന്ധിരേവമതോമമ |
ഉപഹാരവിഭേദാസ്തുസൎവ്വേമൈത്രവിവൎജ്ജിതാഃ ||
അഭിയോക്താബലീയസ്ത്വാദലബ്ധ്വാനനിവൎത്തതേ |
ഉപഹാരാദൃതേതസ്മാൽസന്ധിരന്യോനവിദ്യതേ ||
ചക്രവാകഉവാച |
അയംനിജഃപരോവേതിഗണനാലഘുചേതസാം |
ഉദാരചരിതാനാന്തുവസുധൈവകുടുംബകം ||
അപരഞ്ച | മാതൃവൽപരദാരേഷുപരദ്രവ്യേഷുലോഷ്ട്രവൽ |
ആത്മവൽസൎവ്വഭൂതേഷുയഃപശ്യതിസപണ്ഡിതഃ ||
രാജാഹഭവന്തോമഹാന്തഃ പണ്ഡിതാശ്ചതദത്രാസ്മാകംയഥാകാൎയ്യമുപദിശ്യതാം | മന്ത്രീബ്രൂതേആഃകിമേവമുച്യതേ |
ആധിവ്യാധിപരീതാപാൽഅദ്യശ്വോവാവിനാശിനേ |
കോഹിനാമശരീരായധൎമ്മോപേതംസമാചരേൽ ||
ജലാന്തശ്ചന്ദ്രചപലംജീവിതംഖലുദേഹിനാം |
തഥാവിധമിതിജ്ഞാത്വാശശ്വൽകല്യാണമാചരേൽ ||
മൃഗതൃഷ്ണാസമംവീക്ഷ്യസംസാരംക്ഷണഭംഗുരം |
സജ്ജനൈഃസംഗമംകുൎയ്യാൽധൎമ്മായചസുഖായച ||
തന്മമസമ്മതേനതദേവക്രിയതാം |
യതഃ | അശ്വമേധസഹസ്രാണിസത്യഞ്ചതുലയാധൃതം |
അശ്വമേധസഹസ്രേഭ്യഃസത്യമേവാതിരിച്യതേ ||
അതഃസത്യാഭിധാനദിവ്യപുരഃസരയോരപ്യനയോൎഭൂപാലയോഃകാഞ്ചനാഭിധാനസന്ധിൎവ്വിധീയതാം | സൎവ്വജ്ഞോബ്രൂതേ ഏവമസ്തുതതോ രാജഹംസേനരാജ്ഞാവസ്ത്രാലംകാരോപഹാരൈഃ സമന്ത്രീദൂരദൎശീപൂജിതഃ പ്രഹൃഷ്ടമനാശ്ചക്രവാകംഗൃഹീത്വാരാജ്ഞോമയൂരസ്യസന്നിധാനംഗതഃ | തത്രചിത്രവൎണ്ണേനരാജ്ഞാസൎവ്വജ്ഞോഗൃദ്ധ്രവചനാൽബഹുമാനദാനപുരസ്സരംസംഭാഷിതഃ തഥാവിധംസന്ധിംസ്വീകൃത്യരാജഹംസസമീപംപ്രസ്ഥാപിതശ്ച | ദൂരദൎശീബ്രൂതേ,ദേവസിദ്ധംനഃസമീഹിതമിദാനീംസ്വസ്ഥാനമേവവിന്ധ്യാചലംവ്യാവൃത്യപ്രതിഗമ്യതാം| അഥസൎവ്വേസ്വസ്ഥാനം പ്രാപ്യമനോഭിലഷിതംഫലംപ്രാപ്നുവന്നിതി| വിഷ്ണുശൎമ്മണോക്തംഅപരംകിംകഥയാമികഥ്യതാം ? രാജപുത്രാഊചുഃതവപ്രസാദാൽരാജ്യവ്യവഹാരാംഗംജ്ഞാതം | തതഃസുഖിനോഭൂതാവയം | വിഷ്ണുശൎമ്മോവാചയദ്യപ്യേവംതഥാപിഅപരമപീദമസ്തു |
സന്ധിഃസൎവ്വമഹീഭുജാംവിനയിനാമസ്തുപ്രമോദഃസദാ,
സന്തഃസന്തുനിരാപദഃസുകൃതിനാംകീൎത്തിശ്ചിരംവൎദ്ധതാം |
നീതിൎവ്വാരവിലാസിനീവസതതംവക്ഷഃസ്ഥലേസംസ്ഥിതാ,
വക്ത്രംചുംബതുമന്ത്രിണാമഹരഹോഭൂയാന്മഹാനുത്സവഃ ||
ഇതിഹിതോപദേശേസന്ധിൎന്നാമചതുൎത്ഥകഥാസംഗ്രഹഃസമാപ്തഃ ||

COTTAYAM:—Printed at the Church Mission Press. **1847.**

1922 g 9992

3.–

1849

പഞ്ചതന്ത്രപ്രഭൃതിനീതിശാസ്ത്രോദ്ധൃതഃ

മിത്രലാഭ—സുഹൃത്ഭേദ—വിഗ്രഹ—സന്ധ്യവയവവാന

Hitopadeśa

ഹിതോപദേശഃ

വിഷ്ണുശൎമ്മണാസംഗ്രഹീതഃ

ഛാത്രാണാംഹിതാൎത്ഥം

ഇംഗ്ലണ്ഡീയവങ്ഗീയകതിപയപണ്ഡിതൈഃശോധ

കൊട്ടയനാമ്നിനഗരേമിശൻയന്ത്രാലയേമുദ്രാങ്കിതശ

കൊല്ലവരുഷം ൧൦൨൪

COTTAYAM:

PRINTED AT THE CHURCH MISSION PRESS